

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TRUMAN DOKTRİNİ VE MARSHALL PLANININ TÜRK BASININDAKİ
YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
BAHATTİN AKIL

GAZİANTEP - 2020

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TRUMAN DOKTRİNİ VE MARSHALL PLANININ TÜRK BASININDAKİ
YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
BAHATTİN AKIL

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ BİLAL ULUSOY

GAZİANTEP - 2020

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
YÜKSEK LİSANS KABUL VE ONAY FORMU

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Bahattin AKIL** tarafından hazırlanan "**Truman Doktrini ve Marshall Planının Türk Basınındaki Yansımaları**" başlıklı tez, 08 / 01 / 2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Görevi

Unvanı, Adı ve Soyadı

İmzası:

Kurumu/Üniversitesi

Jüri Başkanı

Dr. Öğr. Üyesi Bilal ULUSOY

Tez Danışmanı

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Mesut ŞÖHRET

Gaziantep Üniversitesi

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERENDOR

Adana Alparslan Türkeş Bilim ve
Teknoloji Üniversitesi

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mazlum ÇELİK
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Truman Doktrini Ve Marshall Planının Türk Basınındaki Yansımaları**” başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım. 08/01/2020

Bahattin AKIL

ÖNSÖZ

Bu çalışmada ABD-Türkiye ilişkilerinin Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde nasıl geliştiğini ve bunun dönemin basınında nasıl yer edindiğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde “Truman Doktrininin değerlendirilmesi”, “Marshall Planının değerlendirilmesi”, “ABD-Türkiye ilişkilerinin nasıl seyrettiği” ve “Basına Yansımaları” konularına açıklık getirilmiştir. İfade edilen amaçlar doğrultusunda yapılan tez çalışması boyunca başta değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Bilal ULUSOY’a, tez savunmasında önemli önerileri ile çalışmaya yön veren değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERENDOR’a ve Dr. Öğr. Üyesi Mesut ŞÖHRET’e, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler yüksek lisans programında eğitim veren tüm hocalarıma ve araştırmanın uygulama aşamasında değerli görüşlerini benimle paylaşan Gaziantep Üniversitesi’nden Prof.Dr. İbrahim ASLAN’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Gaziantep, 2020

Bahattin AKIL

ÖZET

ABD, Truman Doktrini devamında Marshall Planı ile Türkiye ve Yunanistan'a yardımlarda bulunmuştur. Araştırmada bu yardımların Türkiye ayağı tartışılmıştır. Araştırmada ABD-Türkiye ilişkilerinin Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde nasıl geliştiğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde “Truman Doktrininin değerlendirilmesi”, “Marshall Planının değerlendirilmesi” ve “ABD-Türkiye ilişkilerinin nasıl seyrettiği” konularına açıklık getirilmiştir. İfade edilen konuların basına yansımalarını belirlemede araştırmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Araştırmada ABD-Türkiye ilişkilerinin Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde nasıl geliştiğini ortaya koymak için nitel araştırma yöntemlerinde doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır.

Truman Doktrini ve sonrasında Marshall Planı da, Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'ndan sonra giriştiği, bir yandan Batılılaşma, öte yandan ve şimdi onun önderi durumuna geçmiş bulunan ABD ile savunma ilişkilerine geçme çabalarında önemli bir aşama olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, Batı'nın coğrafi değil de demokratik bir simge biçiminde yorumlanması sonrasında Türkiye'nin NATO'ya girebilmek için kullandığı belli başlı savlardan biri haline gelmiştir.

Araştırmaya konu olan dönemdeki Türk liderleri, ABD siyasi ve askeri desteğinde, Marshall Planı'ndan tam olarak yararlanmak için, Amerikalıların çok önem verdiği siyasi ve ekonomik ülkelere (demokrasi ve serbest girişim) daha dikkatli şekilde uymanın; Türkiye için yararlı olacağını anlamışlardı. Bu düşünce Türkiye'de 1945 sonrasındaki siyasi ve ekonomik değişimin hem ülke içi hem uluslararası kökleri olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: ABD, Türkiye, Marshall Planı, Truman Doktrini

ABSTRACT

The USA has contributed to Turkey and Greece with the Truman Doctrine and then with the Marshall Plan. The Turkish side of these aids was discussed in the present study. The purpose of the study was to show how US-Turkey relations developed in the framework of the Truman Doctrine and the Marshall Plan. In the context of this purpose, the topics of “Evaluation of the Truman Doctrine”, “Evaluation of the Marshall Plan”, and “How US-Turkey relations progresses over time” were clarified. It is among the aims of the research to bring together the reflections of the stated issues to the press.

Truman Doctrine and the Marshall Plan in the study of US-Turkey relations in the framework document reveals how qualitative research methods to develop the technique has been used in the investigation.

The Truman Doctrine, and afterwards, the Marshall Plan, were accepted as an important step in its efforts to initiate defense relations with the United States, which were considered as the leader of the western world after the World War II. In addition, after the interpretation of the West as a democratic symbol rather than a geographical symbol, it has become one of the main hypotheses Turkey used to be included in the NATO.

The Turkish leaders of the period, which is the subject of the present study, understood that complying more carefully with the political and economic ideals (democracy and free enterprise) that Americans attached great importance to would be useful for Turkey with the political and military support of the US to make full use of the Marshall Plan. It is possible to argue that this idea is the root of the political and economic change in Turkey after 1945 in both domestic and international terms.

Keywords: USA, Turkey, Marshall Plan, Truman Doctrine

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR.....	vii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Sorunsalı ve Problem Cümlesi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın Önemi	2
1.4. Araştırmanın Varsayımları	2
1.5. Araştırmanın Yöntemi.....	2
1.6. Araştırmanın Kapsamı.....	2

İKİNCİ BÖLÜM

TRUMAN DOKTRİNİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ	3
2.1. Truman Doktrinin Ortaya Çıkış Nedenleri.....	3
2.2. Doktrinin İlanı ve Anlamı	6
2.3. Türk Kamuoyunda Truman Doktrini Sonrası Yaşananlar	12
2.4. Yardım Anlaşmaları	14
2.4.1. Anlaşmanın Mecliste Onaylanması.....	17
2.5. Basında Truman Doktrini.....	18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MARSHALL PLANI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ.....	26
3.1. Marshall Planı'nın Amacı	26
3.2. Marshall Planı'nın Uygulanması.....	29
3.2.1. Doğrudan Yardım.....	30
3.2.2. Dolaylı Yardım.....	32
3.2.3. Teknik Yardım	43
3.3. Basında Marshall Planı.....	50

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ	57
KAYNAKÇA	60
EKLER	65
Ek 1: Truman Doctrine.....	65
Ek 2: Türkiye'ye Yapılacak Yardım Hakkında Anlaşma	69
Ek 3: Gazete Haberleri-1	72
Ek 4: Gazete Haberleri-2.....	73
Ek 5: Gazete Haberleri-3.....	74

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Haziran 1951 Sonuna Kadar Türkiye'ye Yapılmış Olan Doğrudan Yardımlar	32
Tablo 2. 1948-1949 Döneminde Türkiye'ye Tanınan Tiraj Hakları	35
Tablo 3. 1948-1949 Döneminde Türkiye'ye Tanınan Tiraj Hakları	35
Tablo 4. 1949-1950 Döneminde Türkiye'ye Tanınan Tiraj Hakları	35
Tablo 5. 1949-1950 Döneminde Türkiye'nin Tanıdığı Tiraj Hakları	35
Tablo 6. Kredinin Konular İtibariyle Dağılımı.....	37
Tablo 7. Çeşitli Ülkelere Dönemler İtibariyle Yapılan Marshall Yardımları.....	39
Tablo 8. 30.6.1951 Tarihine kadar Türkiye'ye yapılan çeşitli yardımlar (Milyon Dolar)	40
Tablo 9. Türkiye'nin Çeşitli Dönemlerde Aldığı Yardımların Genel Yardıma Oranları	40
Tablo 10. Avrupa Tediye Birliği Anlaşması'nın 11'inci Maddesi Gereğince Türkiye Birlik'ten 50 Milyon Dolarlık Alacaklı Ve Borçlu Kotanın Kullanılma Tarzı.....	41
Tablo 11. Başlangıçtan 31 Aralık 1951 tarihine kadar Türkiye'ye yapılan Marshall Planı yardımları	42
Tablo 12. A Tipi Projeler.....	46
Tablo 13. B Tipi Projeler.....	47

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
BM	:	Birleşmiş Milletler
GATT	:	Ticaret ve Gümrük Hadleri Genel Antlaşması
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
NATO	:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Sorunsalı ve Problem Cümlesi

Yapılan çalışmada 1945-1950 yılları arası dönemde, dönemin koşulları içerisinde Truman Doktrini ve Marshall Planı kapsamında Amerika Türkiye ilişkilerinin nasıl bir seyir izlediğini ve bu ilişkilerin basına nasıl yansıdığı değerlendirmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın problem cümlesi; “ABD-Türkiye ilişkileri Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde nasıl gelişmiştir ve basına nasıl yansımıştır?” şeklindedir.

1.2 Araştırmanın Amacı

Türkiye, 1945-1950 arası Sovyet tehditleri ve bu tehditler karşısında kendi güvenliğini sağlamak amacıyla Amerika'nın desteğini arkasına almak için aktif bir dış politika izlemiştir. Türkiye'nin izlemiş olduğu bu aktif dış politika, daha çok Amerikan önderliğinde ve Batı ekseninde olmuştur.

Amerika, gerek kendisi ve gerekse Batı açısından büyük bir öneme sahip olan ve özellikle petrol bölgesi olması nedeniyle Ortadoğu bölgesinde, savaş sonrasında zayıflayan Batı egemenliğini yeniden yapılandırmak ve Sovyet Rusya'yı bu bölgeden uzaklaştırmak için Truman Doktrini'ni ilan etmiş ve uygulama alanını bu bölgeye kaydırmıştır. Bu amaçla Amerika, Ortadoğu bölgesi ile ilgilenmeye başlarken, Türkiye'nin bu bölgede yaklaşık dört yüz yıl süren egemenliğin bir mirasçısı olduğunu, bölgenin önemli bir stratejik devleti olduğunu ve Batı ile ilişki kurmaya yatkın tek ülke olduğunu bildiği için bölgeye egemen olmakta, Türkiye'den yararlanmayı uygun görmüştür.

Yukarıda açıklanan gerekçelerden dolayı araştırmada, ABD-Türkiye ilişkilerinin Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde nasıl geliştiğini ve bunun dönemin basınında nasıl yer edindiğini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Bu amaç çerçevesinde;

- Truman Doktrininin değerlendirilmesi,
- Marshall Planının değerlendirilmesi,
- ABD-Türkiye ilişkilerinin nasıl seyrettiği ve basına nasıl yansıdığı sorularına cevap

aranmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Yapılan araştırma Truman Doktrini ve Marshall Planı'nı kapsamlı bir Şekilde incelenmiştir. İncelemeler neticesinde Truman Doktrini ve Marshall Planı'nın Türk dış politikasına yansımalarının anlatılmış olması yapılan çalışmanın literatür açısından önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca araştırma çerçevesinde incelenen Amerika-Türkiye ilişkilerinin Truman Doktrini ve Marshall Planı dâhilinde basına nasıl yansıdığını açıklaması açısından literatüre önemli bir katkı sağladığı düşünölmektedir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırma, kullanılan konu ile ilgili yazılmış yerli ve yabancı yüksek lisans, doktora tezleri, yerli ve yabancı bilimsel dergilerde yazılmış makaleler, gazete haberleri, Resmi Gazeteler, TBMM tutanaklarından toplanan verilerden elde edilen bilgilerle sınırlı olduğu varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada ABD-Türkiye ilişkilerinin Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde nasıl geliştiğini ortaya koymak için nitel araştırma yöntemlerinde doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırması yapılan olayların ve olguların materyallerinin analizidir. Dokümanlar, nitel araştırmalarda kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmada Truman doktrininin orijinal belgesi, Marshall planı ile ilgili belgeler, araştırma konusunun geçtiği tarihte yayınlanan gazeteler, konu ile ilgili yazılmış kitap ve bilimsel makaleler doküman incelemesi olarak kullanılmıştır. Doküman incelemesi aracılığıyla araştırma için toplanan yazılı belgeler içerik analizi yoluyla özömlenmiştir. İçerik analiz yapılırken bölümler ilişkili olduğu konularla bütönlük içerisinde birleştirilip analiz edilmiştir.

1.6. Araştırmanın Kapsamı

Yapılan araştırma, Truman Doktrinini ve Marshall Planını ile sayılan bu konuların ABD-Türkiye ilişkilerini nasıl etkilediğini ile ilgili gelişmeleri kapsamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TRUMAN DOKTRİNİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ

2.1. Truman Doktrinin Ortaya Çıkış Nedenleri

Türkiye II. Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik açıdan iki sorunla karşılaşmıştır. Bunlardan birincisi II. Dünya Savaşı sırasında gıda maddeleri ve hammadde fiyatlarında yaşanan yükselişin savaş sonrasında yavaş yavaş düşmesi ve normale dönmesi sonucu gıda maddeleri ihraç eden Türkiye'nin gelirlerinde azalmaya neden olması, ikinci sorun ise Sovyet tehdidi sebebiyle Türkiye'nin ordusunu terhis edememesinin ekonomiye getirdiği sıkıntılardır (Sönmezoğlu, 2006, s.37). Bu dönemde Türkiye'nin elinde 245 milyon dolarlık altın ve döviz stokunu Sovyetlerle bir savaş olma ihtimalini düşünerek kullanamamaktaydı. Yaşanan bu ekonomik sorunlar, Türkiye'nin dış yardımlardan faydalanma yönünde politiklar geliştirmeye itiyordu (Ülman, 1961, s.90).

Türkiye'nin bu sıkıntıları yaşadığı dönemde Amerika birçok ülke gibi Türkiye için de ekonomik açıdan birincil cazibe kaynağıydı. Türkiye, savaş sonrası yaşadığı ekonomik sıkıntıları aşabilmek için 1945 yılında Amerika'dan 300 milyon dolar kredi istedi. Fakat Amerika, Türkiye'nin bu kredi talebine olumsuz cevap verdi. Amerika, Türkiye'nin 300 milyon dolarlık talebine bir yıl sonra, % 4 faizli, vadesi 5 yıl olan, 25-50 milyon dolarlık bir kredi açarak cevap verdi. Fakat Amerika'nın vermek istediği miktar, Türkiye'nin talebinden çok uzakta olduğu gibi, Türkiye'nin ekonomik sıkıntılarını çözmekten de çok uzaktı (Ülman, 1961, s.91-92).

Amerika ile Türkiye arasında yaşanan bu gelişmelerin olduğu günlerde, İngiltere kaynaklı bir haberle Amerika'nın politikası büyük bir değişim sürecine girmiştir. 21 Şubat 1947 Cuma öğleden sonra İngilizler, Amerikalılara iki not ilettiler. Notlar, Yunanistan ve Türkiye ile ilgiliydi (Foreign Relation of the United States, 1947, s.32-37). Amerikalılara iletin birinci notta, Yunanistan'ın içinde bulunduğu kötü durum anlatılmıştır. Yunanistan'da yaşanan iç savaş ve ülkedeki kötü ekonomik durumun ülkeyi çökme noktasına getirdiği notta belirtilmiştir. Ayrıca notta komünist gerilla hareketi, Sovyetlerin Balkanlar'daki yayılcı politikasının etkilerini Yunanistan'a getirmek üzere olduğu ve Sovyetlerin Akdeniz'e inmesinin an meselesi olduğu önemle belirtilmiştir. Birinci notta son olarak İngiltere'nin ekonomik sıkıntı içerisinde olmasından dolayı 1944'ten beri Yunanistan'a sağladığı askeri ve ekonomik yardımı 31 Mart 1947'den sonra durduracağı bulunmaktaydı (FRUS, 1947, s.32).

Birinci not İngiltere'nin tamamen Yunanistan'a yaptığı yardımları keseceği ve artık Amerika'nın İngiltere'nin yıllarca taşıdığı yükü üzerine alması şeklinde yorumlanabilir.

İngilizler, Amerikalılara iletinin ikinci notta da, Sovyetlerin baskısına karşı İngiltere'den askeri ve ekonomik yardım alan Türkiye'ye yönelik yardımların 31 Mart'tan sonra yapılamayacağı, Sovyetlerin sıcak denizlere inmesini önlemede etkin olan İngiltere'nin kaynaklarını sonuna kadar kullandığı ve Orta Doğu coğrafyasının sorumluluğunu Amerika'ya devretmek istediği belirtilmekteydi. İkinci notta Sovyetlerin Doğu Akdeniz için açık bir tehdit olduğu, bölgede yaşanma olasılığı olan bir otorite boşluğunun doldurulması için verilen süre otuz sekiz gün olduğu Amerikalılara önemle bildirilmiştir. Artık İngiltere Yunanistan ve Türkiye'ye yaptığı yardımların musluğunu kapatmıştır.

İngiltere, Amerikalılara verdiği ikinci not ile Amerika'nın ve Batı demokrasilerinin siyasi, askeri ve petrol güvenliğine yönelik stratejik ve ekonomik önemli çıkarlarının sürekliliğinin sağlanmasında ve var olan kritik durumda boşluğun Amerika tarafından giderileceğini beklemekteydi.

İngiltere'nin verdiği bu iki nottan sonra Amerika bölgedeki dengelerin Sovyetler Birliği lehine değişmesinden kaygı duyuyordu. İngiltere tarafından verilen bu iki not döneminde Dışişleri Bakanı Marshall'ın yokluğunda Dışişleri Bakanlığı'na vekâlet eden Acheson, notları incelemiş ve Hendersan'a personelini toplamasını ve hafta sonu da dâhil yoğun bir mesai harcanarak Pazartesi sabahı Bakan Marshall'a takdim edilmek üzere rapor hazırlanması talimatı vermiştir. Acheson İngiltere'nin 21 Şubat'ta verdiği bu iki not ve o dönem yaşananları yıllar sonra "şok" olarak beyalarında belirtmiştir (Acheson, 1969, s.32).

Amerika, İngiltere'nin notlarından önce 20 Şubat 1947'de Yunanistan'daki çöküş konusunda Atina'daki Büyükelçisi tarafından uyarılmıştı. Bu dönemde yaşananları Yunanistan ve Türkiye'nin Batılı güçlerce kontrol edilmesi, Doğu Akdeniz ve Yakın Doğu'nun petrol kaynaklarını tutması için elzem olduğunu Schwarzenberger ifade etmiştir (Schwarzenberger, 1951, s.414). Bütün bu gelişmeler uzun dönemden beri veya II. Dünya Savaşı'na kadar dünya siyaset sahnesinde aktif rolü olduğu söylenebilen İngiltere'nin artık bu rolünü Amerika'ya bıraktığının işaretiydi.

Bu dönemde İngiltere ve Amerika, Yunanistan'da sürmekte olan iç savaş ve karışıklıktan sonra aşırı solcu bir hükümetin göreve gelmesi ve böylece Yunanistan'ın Sovyet etki alanının girmesi ve Sovyetlerin etki alanının güneye doğru genişlemesine yönelik ortak bir endişe içerisine girmişlerdir. Başkan Truman'a göre, "Sovyetler Birliği Yunanistan'dan sonra Türkiye'yi de denetim altına alacak olursa, Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa

için yaşamsal öneme sahip Orta Doğu, Sovyet etki alanı içine girebilirdi” (Sander, 2007, s.258; Jackson, 1979, s.1049).

Başkan Truman bu endişeler üzerine girişimlerde bulunmaya başlamış ve Dışişleri Bakanı George Marshall, Savaş Bakanı Robert Patterson ve Donanma Bakanı James Forrestal ile görüşmüştür. Bu görüşmelerden sonra Dean Acheson ve Henderson’la görüşen Truman, 1 Nisan 1947’de İngiltere’nin Yunanistan ve Türkiye’ye keseceği yardımın kendileri tarafından verilmesi doğrultusunda karar aldı (Satterthwaite, 1972, s.76).

Truman Doktrini’nin ilan nedenini farklı sebeplerle açıklayanlar bulunmaktadır. Rusya uzmanı tarihçi Bernard Pares, doktrini, Rusya’yı açık denizlerden uzakta tutmaya dayanan İngiliz politikasının Amerika tarafından üstlenilmesi olarak görmekteydi (Fleming, 1968, s.473; Sander, 1979, s.14). Bunun gerekçesini İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan güç yapılanmasıyla açıklamak mümkündür. Savaş sonrası dönemde, İngiliz ekonomisi çökme eşiğine gelmişti ve son iki yüzyıldır İngiliz diplomasisinin temel dayanağı olan deniz gücü, hava gücünün etkinliğindeki artışla çağ dışı kalmıştı. Avrupa’da, kısmen etkilenmiş de olsa sadece Sovyetler Birliği güçlü kalabilmişti. Dünyada ise sadece Amerika, Sovyetler Birliği’ne meydan okuyabilecek konumdaydı (Phillips, 1966, s.169). Doktrinin hazırlanmasında en büyük pay sahibi olan Amerikan Dışişleri Bakan Yardımcısı Acheson ise doktrin ile görünürde öngörülen Türkiye ve Yunanistan’a yardımın, daha geniş bir sorun olan Avrupa’nın ekonomik kalkınmasının sadece başlangıcını oluşturduğuna inanmaktaydı (McLellan, 1976, s.85).

Son olarak, Amerikan yönetimini Truman Doktrini ile Türkiye’ye yardımda bulunmaya sevk eden temel gerekçenin ne olduğuna ilişkin şu söylenebilir. Yunanistan üzerinde kontrol sağlayan Sovyetler, Boğazları da kuşatma ve kendi denetimleri altına alma imkânına kavuşabilirdi. Böylece Sovyetler Birliği, Türkiye’yi de kendi nüfuzuna katarak, Irak ve İran yoluyla Arabistan’ın içlerine kadar zengin petrol rezervlerine sahip Yakın Doğu’ya girebilirdi. Bunun sonunda, Avrupa ile Asya ve Avrupa ile Afrika arasındaki kara köprüsüne egemen olabilirdi. Bu egemenlik üzerinden aynı stratejik bölgenin hava yollarını ele geçirdikten ve Süveyş kanalı üzerindeki geçiş serbestliğine son verdikten sonra uygulayacağı kapalı ekonomi sistemleri sayesinde bölgeyi Amerikan ticaretine ve sermayesine kapatabilirdi (Fleming, 1968, s.471; Sander, 1979, s.16). Bu stratejik kaygıların yönlendirmesiyle Truman yönetimi, Amerika’nın Orta Doğu ve Doğu Akdeniz’deki çıkarlarını Sovyetler Birliği karşısında korumak için Türkiye’nin stratejik konumundan yararlanmak istemekteydi. Türkiye’nin Amerika açısından stratejik önemi de coğrafi konumunun Balkanların büyük

bölümündeki ve Orta Doğu'daki kara, deniz ve hava yollarına hâkim olmasından ileri gelmekteydi. Bu konumu ile Sovyetlerin Akdeniz'e ve petrol rezervleri açısından zengin Orta Doğu'ya sızması önünde doğal bir set oluşturan Türkiye'nin, politik açıdan Sovyet nüfuzu altına girmemesi, askeri açıdan da çıkabilecek bir savaşta Kızıl Ordu'nun Orta Doğu ve Doğu Akdeniz yönündeki ilerlemesini durduracak veya geciktirecek durumda olması amaçlanmıştı. Askeri açıdan Türkiye'nin, gerektiğinde Sovyetler Birliği'ne yapılacak harekâtlarda alternatif bir platform oluşturacağı da düşünülmekteydi (Thomas and Frye, 1951, s.145; Sander, 1975, s.12).

2.2. Doktrinin İlanı ve Anlamı

Başkan Truman, Türkiye ve Yunanistan'a yardım edilebilmesi için Kongre'yi ikna etmesi gerekliydi. Bu amaçla 12 Mart 1947'de Kongre'de bir konuşma yaptı (Oran, 2002, s.528). Başkan Truman bildirisine, dünyanın içinde bulunduğu kötü durum nedeniyle Kongre karşısına çıkmak zorunda kaldığını belirterek ve açıklayacaklarının Amerikan dış politikasını ve milli güvenliğini ilgilendirdiğini” vurgulayarak başlamıştı. Daha sonra hakkında karar verilmesi için konuşacağı konunun bir yönünün Yunanistan ve Türkiye'yi ilgilendirdiğine değinerek, sözü öncelikle Yunanistan'a getirmişti. Truman'ın ifadesiyle “Yunanistan, ikinci Dünya Savaşı yıllarında yaşadığı Alman istilası nedeniyle, gerek altyapı gerekse ekonomik açıdan büyük bir çöküntü içindeydi. Ülkedeki militan bir azınlık (komünistler), insanların içinde bulunduğu bu kötü şartları istismar ederek siyasi bir kaos yaratmayı başarmış, bu da Yunanistan'ın ekonomik kalkınmasına engel olmuştu. Yunan devletinin varlığı komünistler tarafından idare edilen birkaç bin silahlı kişinin gerçekleştirdiği terörist faaliyetler nedeniyle tehlikeye düşmüştü. Bunlar özellikle ülkenin kuzeyinde olmak üzere birçok yerde hükümet otoritesine meydan okumaktaydılar. Yunan hükümeti bu duruma karşı koyacak güçte değildi. Yunan ordusu küçüktü ve iyi donatılmamıştı. Yunanistan'ın hem kendi kendine yeterli, hem de onurlu bir demokrasi haline gelebilmesi için yardıma gereksinimi vardı. Bu yardımı da Amerika'dan başkası yapamazdı. Hiçbir hükümet mükemmel değildi. Bununla birlikte demokrasinin başlıca faziletinden biri, kusurlarının her zaman görülebilir olmasıydı. Demokratik usuller içinde bunlar gösterilip düzeltilebilirdi. Yunan hükümeti de mükemmel değildi. Fakat bir önceki yıl iktidara gelen bu hükümet, Yunan Parlamentosu'nun %85'ini temsil etmekteydi. Aralarında 692 Amerikalının da bulunduğu yabancı gözlemciler bu seçimlerin doğrudan doğruya Yunan ulusunun görüşlerini ifade ettiği fikrine varmışlardı.

Bununla birlikte, Amerika'nın Yunanistan'a yardım etmesi, Yunan hükümetinin yaptıklarına ve yapacaklarına göz yumulması anlamına gelmemektedir.

Truman bu uyarısından sonra dikkatleri Türkiye'ye çekmişti. Yunanistan'a nazaran bu ülkeye daha az yer ayıran Truman, ekonomik olarak daha iyi halde olan Türkiye'nin geleceğinin, hürriyet seven milletler için daha az önemli olmadığını belirtmişti. Türkiye'nin içinde bulunduğu şartların Yunanistan'ın içinde bulunduğu şartlardan farklı olduğuna dikkat çeken Truman, Türkiye'nin yine de Amerika'nın desteğine ihtiyaç duyduğunu vurgulamıştı. İkinci Dünya Savaşından beri Türkiye'nin ulusal bütünlüğünü sürdürmek için İngiltere ve Amerika'dan mali yardım talebinde bulunduğu altını çizen Truman'a göre, Türkiye'nin ulusal bütünlüğü Orta Doğu'daki düzenin korunması için gerekliydi. Türkiye de Yunanistan gibi ihtiyacı olan yardımı görecekse, bunu sadece Amerika gerçekleştirebilirdi. Sözleriyle kongreyi ikna etmeye çalıştı (Oran, 2002, s.528-529).

Türkiye'ye ilişkin açıklamalarından sonra Truman, sözlerini Amerikan dış politika hedefine ve dünyadaki gelişmelere yoğunlaştırmıştı. Truman'a göre, Amerikan dış politikasının başlıca hedeflerinden biri, Amerikan ulusunun ve diğer ulusların hiçbir baskıya maruz kalmaksızın kendi yaşam tarzlarını serbestçe tayin ve tespit edebilmelerine imkân verecek koşulları oluşturmaktır. Amerika, ulusların her türlü baskıdan bağımsız olarak, barış yolunda gelişmelerini sağlamak için BM'in kuruluşunda öncü rol oynamıştı. Bunun yanı sıra Truman, Amerikanın totaliter bir rejimi zorla kabul ettirmeye çalışan saldırganlara karşı, ulusal bütünlüklerini ve bağımsız kurumlarını korumaları yönünde hür uluslara yardım edilmemesinin dış politikadaki amaçlarının gerçekleştirilmemesi manasına geleceğini belirtmiştir.

Truman hür uluslara doğrudan veya dolaylı olarak totaliter rejimlerin zorla kabul ettirilmesi, uluslararası barışın temellerini tehdit ettiği böylelikle Amerika'nın güvenliği de aynı tehlikeye maruz kalacağını belirtmiştir. O an için dünyadaki ulusların hemen hemen hepsi, yaşam biçimlerinden birini tercih etmekle karşı karşıya bulunmaktaydılar. Bu yaşam biçimlerinden biri, çoğunluğun iradesine dayanmaktaydı ve bağımsız kurumlar, temsili hükümetler, hür seçimler, kişisel hürriyetlerin garanti altına alınması, din ve ifade özgürlüğü ve siyasi baskının yaşanmaması gibi özelliklerle kendisini gösterdiği demokratik yönetim şekliydi. Diğer yaşam biçimi ise azınlığın çoğunluğa tahakkümüne dayanmakta ve terör, baskı, basın ve radyo sansürü, sabit seçim ve kişisel hürriyetlerin yok edilmesi ile ayırt edilebilmekteydi. İfade edilen olumsuz sözlerin isim vermeksizin Sovyetlerin siyasi sistemini kasteden Truman, Amerika'nın sorumluluk üstlenmesi gerektiğini söylemiştir. Truman,

Amerika'nın silahlı azınlıkların kendilerine boyun eğdirmek için yaptıkları girişimler veya dış baskılar karşısında direnç gösteren hür uluslara yardım etmesi gerektiğine inandığını, hür ulusların istedikleri gibi kendi kaderlerini çizmelerine yardım edilmesi gerektiğine inancının olduğunu, yapılacak olan yardımların öncelikle ekonomik istikrar ve düzgün bir siyasi süreç için gerekli olan ekonomik ve mali yardım şeklinde yapılması gerektiği yönünde Kongrede görüş bildirmiştir. Burada kastedilen sözler Truman tarafından Yunanistan ve Türkiye'nin önemine bağlanmış, Yunanistan'ın silahlı bir azınlığın denetimi altına girmesinin komşu ülke olan Türkiye üzerindeki etkisinin ani ve ciddi olacağını ve böylece ortaya çıkacak kargaşa ve düzensizliğin bütün Orta Doğu'ya yayılabileceğini belirtmişti. Truman'a göre, Yunanistan'ın bağımsız bir devlet olarak ortadan kalkmasının, bir yandan II. Dünya Savaşı'nın verdiği zararları gidermeye çalışan, diğer yandan da istiklal ve hürriyetlerini korumak için büyük zorluklarla mücadele eden Avrupa devletleri üzerinde derin bir etki oluşturacağı düşüncesi hâkim olduğu söylenebilir. Amerika'nın kaderin tayin edileceği bu zaman içinde, Yunanistan ve Türkiye'ye yardım edememesinin etkisi, doğuda olduğu kadar batıda da hissedileceği söylenmiştir.

Başkan Truman, 12 Mart 1947'deki konuşmasında Kongre'den 3 istekte bulundu. Bu istekler:

1. 30 Haziran 1948'e kadar geçerli olmak şartıyla Türkiye ve Yunanistan'a yardım amacıyla 400 milyon \$ bütçe,
2. Sivil ve askeri Amerikan personelinin Yunanistan ve Türkiye'ye gönderilmesi,
3. Amerika Birleşik Devletleri'nde seçilecek olan Türk ve Yunan personelin eğitilmesiydi (Satterthwaite, 1972, s.78).

Başkan Truman'ın adıyla anılan ve yukarıdaki bildiriyle ifade bulan doktrin ne anlama gelmekteydi? Öncelikli olarak şu söylenebilir ki Truman Doktrini ile Sovyetler Birliği'nin çevrelenmesi amaçlanmaktaydı. Zira Senatör Walter George'un ortaya koyduğu gibi, Truman'ın bildirisi yalnızca Yunanistan ve Türkiye için önerilen yardımın savunusu olsaydı, Başkan'ın konuşmasını bununla sınırlandırması gerekirdi. Senatör George doğru bir noktaya temas etmişti. Truman Doktrini ile Amerika, 1946 yılı içinde Sovyetler Birliği'ne karşı uygulamaya koyduğu sertlik politikasını çevreleme politikasına dönüştürdüğünü açıkça ilan etmiş ve böylece iki ülke arasındaki soğuk savaş tam anlamıyla başlamıştı. Amerika'nın bundan sonraki amacı ekonomik ve askeri gücünü kullanarak Sovyetler Birliği'nin daha fazla genişlemesini engellemek olacaktı (Gormly, 1990, s.210).

Gazeteci Walter Lippmann'a göre Başkan Truman'ın bu bildirisi, Sovyetler Birliği'ne karşı başlatılmış ideolojik bir haçlı seferinin işaretini veren karışık bir küresel politikanın ilanıydı (McCullough, 1992, s.549). David Horowitz de benzer şekilde, Başkan'ın Sovyet komünizmine karşı ideolojik bir haçlı seferi başlattığını belirtmekteydi (Horowitz, 1969, s. 80). Adam Ulam, Başkan'ın Yunanistan ve Türkiye'ye yardımın gerekçesini Kongre'ye sunarken başvurduğu benzetmeye vurgu yapmaktaydı. Truman, Yunanistan'daki İç Savaşı ve Türkiye üzerindeki Sovyet baskısını, aydınlık ile karanlık arasında gerçekleşen dünya çapındaki bir mücadelenin parçası olarak göstermişti (Ulam, 1971, s.125). Hans J. Morgenthau da benzer bir nokta üzerinde durmaktaydı. Morgenthau'ya göre, Truman Doktrini olarak biçimlenen Başkan Truman'ın bildirisi, Yunanistan ve Türkiye'ye yardım edilmesini gerekli kılan iki büyük güç arasındaki bir rekabet olarak görülse de gerçekte iyi ile kötü, demokrasi ile totaliterlik arasında meydana gelen bir mücadeleyi yansıtmaktaydı. Başka bir ifadeyle doktrin, dünyadaki bütün hür ve demokratik ulusların doğrudan veya dolaylı olarak gerçekleşen saldırılar, silahlı azınlıkların kendilerine boyun eğdirme girişimleri ve dış baskılar karşısında korunmasını ilke edinmekte ve Sovyetler Birliği'nin dünyanın her tarafında çevrenmesini öngörmekteydi. Böylece doktrin, Birleşik Devletlerin coğrafi açıdan dünyanın belirli bir bölgesinde yer alan somut çıkarlarını, Amerika'nın gücünü sınırlamaksızın bütün dünyada geçerli olan ahlaki bir ilke haline dönüştürmüştü (Morgenthau, 1969, s.12).

Amerika'nın hususi olarak Yunanistan ve Türkiye'ye yardım etmesi üzerinden Sovyetler Birliği'ne evrensel boyutlarda karşı koymasının açıkça ilanı anlamına gelen Truman Doktrini'nde, Türkiye'ye nazaran Yunanistan'a verilen önemin daha fazla olduğu da gözlenebilen bir gerçektir. Başkan Truman'ın bildirisinde Türkiye'nin konumuna ayrılan yer sınırlı kalmıştı. Kısa bir süre sonra Truman yönetimi tarafından Yunanistan ve Türkiye'ye yapılması öngörülen 400 milyon dolarlık yardımdan Türkiye'nin payına 100 milyon dolar düştüğü de görülecekti. Bu durum Truman'ın bildiri metninde Türkiye'nin yerinin yüzeysel tutulmasını açıklamaktan uzak kalsa da en azından yardım miktarı açısından Türkiye'ye ikinci derecede önem verildiğini göstermekteydi. Washington açısından bunun önde gelen gerekçesi, Yunanistan'ın içinde bulunduğu fiili durumla ilgiliydi. Yunanistan'da bir tarafını komünist gerillaların temsil ettiği bir iç savaş yaşanmaktaydı ve ülke ekonomisi İkinci Dünya Savaşı'nda maruz kalınan Alman istilası sonucu büyük bir çöküntü içindeydi. Türkiye ise Amerika'nın gözünde kısmen daha iyi durumdaydı. Ülke Savaşın getirdiği fiziki yıkımdan uzak kalmayı başarabilmişti. Fakat bu durum Türk ekonomisinin istikrar içinde olduğu

anlamına gelmemekteydi. Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı sorun, Sovyet tehdidi nedeniyle 600 bin askerden oluşan büyük bir orduyu silah altında tutmak zorunda kalarak ekonomik açıdan büyük bir yükün altında bulunmasıydı. Bu nedenle miktar açısından Yunanistan kadar olmasa da Türkiye'nin de yardıma gereksinimi vardı.

Bununla birlikte Başkan Truman'ın mesajında, Türkiye'ye yapılan vurgunun sınırlı kalması ile stratejik açıdan Washington'un Türkiye'ye verdiği önem arasında bir bağlantı bulunmamaktaydı. Ayrıca, Başkan'ın bildirisinde Türkiye'nin konumuna ayrılan yerin yüzeysel kalmasının nedeni, Yunanistan'ın içinde bulunduğu fiili durum karşısında Türkiye'nin Truman Doktrini'nden payına daha az yardımın düşecek olması da değildi. Bu durum hangi sebebe dayanmaktaydı? Bu sorunun tam karşılığı, Truman Doktrini ile Türkiye'ye öngörülen yardımın ekonomik olmaktan ziyade askeri nitelikte olmasıyla doğrudan ilişkiliydi. Bu ilişki ve Amerikan algılamasında Türkiye'nin önemi, Truman Doktrini'nin hazırlanış sürecinde yer alan Amerikan Dışişleri Bakanlığı görevlisi Joseph Marion Jones tarafından açıklığa kavuşturulmuştu. Jones'e göre Truman Doktrini'nin ilanının hemen öncesinde Türkiye, Amerika açısından Doğu Akdeniz'in ve bu nedenle de Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının savunulmasında anahtar ülke konumundaydı. Yunanistan da Amerika açısından büyük bir stratejik öneme sahipti. Fakat Türkiye, hem savunması için gerekli harcamalarını finanse etmek, hem de ekonomisini güçlendirmek doğrultusunda şekillenen bir açmazın içindeydi. Bu nedenle Türkiye'ye, ekonomik yardımdan ziyade askeri yardımda bulunmaya karar verilmiş ve askeri yükünün hafifletilmesi sayesinde Türkiye'nin, gecikmeyle de olsa ekonomisini yeniden kalkındırması için gerekli mali kredileri Dünya Bankası'ndan veya İhracat-İthalat Bankası'ndan alabileceği düşünülmüştü. Türkiye'nin Amerika açısından stratejik önemi hükümet yetkilileri ve Kongre liderleri arasında yüksek seviyede değerlendirilmiş olmasına karşın bu önem, bilinçli olarak Başkan Truman'ın bildirisinde olması gerekenden daha az gösterilmişti. Bunun iki ana sebebi bulunmaktaydı. O zaman için Amerikan halkı barış dönemi içinde stratejik-askeri koşullara alıştırmamıştı. Türkiye'ye yapılacak askeri yardımın fazlaca konuşulması, Truman Doktrini'nin kabulünü engelleyecek kadar endişe oluşturacaktı. İkinci neden de Sovyet sınırında bulunan bir ülkeye, Sovyet baskıları karşısında yalnızca savunma maksatlı da olsa askeri yardım yapılması, Sovyetlerin karşı koymasını tehlikesini beraberinde getirecek ve en azından Sovyetlerin propaganda olarak kullanacakları "kışkırtma" ve "kuşatma" yaygaralarının çıkmasına sebebiyet verecekti. Bu nedenlerle Truman'ın bildirisinde Türkiye'ye askeri yardımda bulunulacağı gizlenmemiş olsa da vurgulanmaktan kaçınılmıştı (Jones, 1964, s.162). Jones'in

bu açıklamalarının bir bölümü, zaten somut olarak soğuk savaşı başlatarak evrensel bir politika çerçevesinde Sovyetler Birliği'ni çevrelemeyi amaç edinen doktrine, Sovyetlerin vereceği tepkiye gereğinden fazla hassasiyet gösterilmesi açısından anlamsız görünse de doktrin ile öngörülen Türkiye'ye yardımın onay alabilmesi için ne kadar dikkatli davranıldığını ortaya koymaktaydı.

Jones'in de açıkladığı gibi, Truman yönetiminin Türkiye'ye yapmayı düşündüğü yardımın niteliği ekonomik olmaktan ziyade askeriydi. Sovyetler Birliği'nin o zaman için Türkiye'ye yönelik askeri tedbirlere başvurmayacağına inanılsa da Amerika'nın bu ülkeye askeri yardımda bulunmasının nedeni ve bu yardımın sağlanırken hangi noktalara dikkat edilmesinin gerektiği, Amerikan Genelkurmay Başkanı Dwight D. Eisenhower tarafından sunulan ayrıntılı bir memorandumda belirtilmişti. Truman Doktrini'nin ilan edilmesinin ertesi günü olan 13 Mart 1947'de Savaş Bakanı Patterson ve Donanma Bakanı Forrestal'a sunulan bu memorandumda (FRUS, 1947, s.110-114) Sovyetler Birliği'nin büyük bir savaş başlatmak için gücünün ve isteğinin olmadığı belirtilmiş olup Sovyetler Birliği, (Türkiye'ye karşı) açık bir saldırıda bulunmanın kendisini hâlihazırda atom bombasına sahip tek güç olan Batılılarla kaçınılmaz olarak savaşa sürükleyebileceğinin de farkında olduğu ifade edilmiştir.

Memorandumda Sovyetlerin yakın bir gelecekte Türkiye'ye üzerindeki planlarını zorla kabul ettirmek için doğrudan askeri tedbirlere başvurmalarının oldukça şüpheli olduğu bununla birlikte somut yardımlar da içeren açık güvenceler verilmezse Türkiye'nin gelecekte doğrudan askeri tedbirler dışındaki Sovyet baskıları karşısında boyun eğmesi ihtimalinin artacağı belirtilmiştir. Ayrıca memorandumda barış zamanında Türkiye, Orta Doğu ve genel olarak da Arap dünyası açısından anahtar ülke konumunda olduğu, Türkiye'nin Sovyet baskısı karşısında gösterdiği dirençteki kararlılık ve Batı'nın bu ülkeyi desteklemekte göstereceği kararlılık, bütün Orta Doğu ülkelerine örnek teşkil edeceği, Türkiye'nin barış zamanında Sovyet nüfuzu altına girmesi, büyük bir olasılıkla bütün Orta Doğu ülkelerinin de aynı kaderi paylaşmalarına neden olacağı iddia edilmiştir. Türkiye'nin barış zamanında Rusya'nın denetimine geçmesi savaş zamanında Orta Doğu'yu Amerika'nın savunmasını zor durumda bırakacağı belirtilmiştir.

Memorandumda herhangi bir savaşın çıkması durumunda Türkiye, Rusya'nın Doğu Akdeniz ve Orta Doğu ülkeleri yönünde ilerleyişini engelleyen doğal bir set görevi göreceği belirtilmiştir. Bu değerlendirmeler doğrultusunda Türkiye'ye yapılacak yardımda öncelikli olarak, Sovyet baskıları karşısında Türkiye'nin kararlı duruşunu devam ettirebilmesi için direnme isteklerinin ve kabiliyetlerinin pekiştirilmesinin amaçlanması gerektiği Savaş Bakanı

Patterson ve Donanma Bakanı Forrestal'a sunulan memorandumda açıkça ifade edilmiştir. Memorandumda ayrıca Türkiye'ye yapılacak olan yardım, ortaya çıkabilecek istenmeyen bir savaştaki Sovyet saldırısı karşısında Türklerin, güçlü bir biçimde direnebilmesi ve bu saldırıyı kendi ülkelerinde durdurup oyalayıcı savaş teknikleri yapabilmeleri için Türkiye'nin askeri gücünü artırmaya hizmet etmesi gerektiği önemle belirtilmiştir.

Memorandumda, Türkiye'ye yapılacak yardım sağlanırken dikkat edilmesi gereken hususları 5 madde halinde şu şekilde sıralanmıştır:

- (a) En büyük önem kara kuvvetlerine ve hava saldırısı karşısında savunmaya verilmelidir.
- (b) Askeri örgütlenme ve donanım Türk topraklarında etkili savunma harekâtı yapılabilecek şekilde planlanmalıdır. Genel olarak askeri donanım Türkler tarafından kolaylıkla kullanılacak ve üretilebilecek tipte olmalıdır.
- (c) Türkiye'nin operasyonlar düzenleyerek ve kendi cephanesini geliştirerek silah ve donanım oluşturabilmesi için desteklenmesini öngören bir programın yapılması üzerinde ciddiyetle durulmalıdır. Bu bağlamda Türk ordusunun kullandığı mevcut donanımın %80'inin Alman yapımı olduğu göz önüne alınmalıdır.
- (d) Türkiye'ye yapılacak ekonomik yardım bir askeri yardım programı ile bütünleştirilmelidir. Bunun amacı hem Türklerin kendi askeri donanımlarını temin edebilmelerini olanaklı hale getirmek hem de ulaşım yollarını ve haberleşme imkânını iyileştirmektir.
- (e) Türklerin bazı önemli donanım parçalarında ve özellikle savaş uçakları ile ilgili bakım-onarım işlerinde kendi başlarına yeterli olması zaman alacağı benzetilmektedir. Görünüşe göre bu eksiklikleri giderebilecek tek elverişli tedarik kaynağı Birleşik Devletler ve Britanya İmparatorluğudur (FRUS, 1947, s.110-114).

Görüldüğü gibi Amerikan Genelkurmay Başkanlığı'nın hazırladığı bu memorandum, Truman Doktrini ile Türkiye'ye verilmesi öngörülen ekonomik yardımın askeri nitelikte olması gerektiğini bir kez daha yinelemekteydi. Yani Türkiye'nin askeri nitelikleri artırılarak Amerika'nın Rusya'ya karşı Türkiye'yi kendi güvenlik çıkarları için set olarak kullanması bu memorandumun içeriğinden anlaşılmaktadır. Ayrıca yapılacak olan yardımların Türkiye'nin ekonomik sorunlarına çözüm için kullanılmayacağı da açık olarak anlaşılmaktadır.

2.3. Türk Komuoyunda Truman Doktrini Sonrası Yaşananlar

Truman Doktrini'nin ilanı, Feridun Cemal Erkin'in Amerikan Büyükelçisi Wilson'a belirttiği gibi, Türk hükümet yetkilileri, milletvekilleri ve Cumhurbaşkanı İnönü tarafından memnuniyetiyle karşılanmıştı (FRUS, 1947, s.118).

13 Mart 1947'de Başbakan Recep Peker uluslararası basından Associated Press ve New York Times'a verdiği demeçte, Türkiye'nin bütün ekonomik ve endüstri işlerini kuvvetli hamlelerle başarmaya, yollarını ve sosyal tesislerini yeni baştan kurmaya mecbur olduğunu, bu nedenle Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılayacak olan Amerikan yardımından ülke olarak minnettar olacaklarını belirtmişti (Ulus, 14 Mart 1947; Akşam, 14 Mart 1947).

Dönemin muhalefet partilerinden Demokrat Parti'nin Genel Başkanı Celâl Bayar 13 Mart 1947'de United Press'e verdiği demecin Türk basınında Kuvvet Gazetesi (14 Mart 1947) ve Akşam Gazetesine (14 Mart 1947) bir gün sonra yansımıştır. Demeç gazetelerde Türkiye'nin Orta Doğu ve dolayısıyla bütün dünya barışının teminatı açısından taşıdığı önemin Amerika tarafından takdir edildiğinin ve bu açıdan Başkan Truman'ın Türkiye'ye yardım teklifini büyük bir memnuniyet ve şükranla karşılandığı ifade edilmiştir.

Celal Bayar, 1950'de Cumhurbaşkanı olduktan sonra ise Truman Doktrini ile sağlanan yardımlar hakkında Cevat Açıkalın ile benzer bir değerlendirmede bulunarak, yardımın maddi değerinin de önemli olmakla birlikte, manevi değerinin ölçülerin üstünde olduğunu belirtmişti. Bayar'a göre, Truman Doktrini ile artık kendi yağı ile kavrulmaya terk edilmeyeceğine ve demokrasi ile hürriyetin büyük kuvvetleri tarafından destekleneceğine ilişkin teminatın, Türk halkı üzerindeki psikolojik tesiri, zırhlı tümenlerle ifade edilemeyecek düzeydeydi (Bayar, 1987, s.27-33).

13 ve 14 Mart 1947 tarihli Ulus Gazetesi'nde (Bkz. Ek-3) Nihat Erim imzalı yazılar yayınlanmıştır. Nihat Erim yazılarında Türkiye'nin iç durumunun Yunanistan'dan daha iyi olduğunu, güçlü bir hükümetinin görevde olduğunu ve sağlam bir rejimle yönetildiğini ifade etmiştir. Ulus Gazetesi, bu duruma karşın Türkiye'nin iki yıldır ağır bir dış baskı altında olduğunu, Boğazlarda üs ve doğuda toprak tehdidinin olduğunu sayfalarına taşımıştır. Nihat Erim gazetede yazılarında Truman'ın Türkiye'nin yanında yer aldığına dair söylemlerini Türkiye için bir sürpriz olmadığını söylemiştir. Böylelikle Türkiye'nin beklentilerinin karşılandığı söylenebilir. Ayrıca Nihat Erim yazılarında Amerika'nın verdiği sözü tutacağından her ne pahasına olursa olsun tutacağından zerrece şüphesinin olmadığını ifade etmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi ise 13 Mart 1947'deki sayısında Truman'ın konuşmasının tarihi bir önem taşıdığını yazıyordu (Bkz. Ek-4). Yazıda ayrıca, Amerika Birleşik Devletleri'nin, Türkiye'nin milli bütünlüğünün Orta Doğu nizamı için şart olduğu belirtiliyordu. Bu yazılar doğrultusunda Amerika'nın tarihi temelleri itibariyle Türkiye'nin Orta Doğu ülkeleri için bir örnek oluşturduğunu açıkça farkında olduğunu göstermektedir.

Truman'ın Amerikan Kongresinde yaptığı tarihi konuşmada yapılacak olan yardımların amaca uygun olarak kullanılıp kullanılmadığının takibi için gerekli tedbirlerin alınacağını belirtmiştir. Truman'ın kongrede ifade ettiği bu sözler Türk basınında kaygı uyandırmıştır (Bkz. Ek-5). Bazı yazarlar Truman'ın belirttiği tedbirleri nasıl olacağı ile ilgili şüphelerinin olduğunu gazetelerdeki köşelerinde açıklamışlardır. Bu kaygılarının yapılacak yardımların Türkiye için yeni bir "Düyun-u Umumiye" olabileceği yönünde olduğu anlaşılmıştır (Ülman, 1961, s.100-101). Fakat bunu belirten yazar ve gazetelerin sayısı az olduğundan çok fazla o dönemin kamuoyunda tartışılmamıştır.

2.4. Yardım Anlaşmaları

İngiltere'nin, Yunanistan ve Türkiye'ye yaptığı yardımları sürdüremeyeceğini 24 Şubat 1947'de Amerika'ya bildirdiği notadan sonra Amerika, Şubat ayının sonunda Dışişleri, Harbiye ve Donanma Bakanlıkları tarafından oluşturulan komisyonun önerileri doğrultusunda Yunanistan ve Türkiye'ye yardım yapılmasına karar vermiştir. Yapılacak yardımların Yunanistan için ağırlıklı olarak ekonomik, Türkiye için ise daha çok askeri ağırlıklı yardımlar şeklinde olması komisyon tarafından önerilmiştir (FRUS, 1947, s.48-50).

Komisyon, Yunanistan ve Türkiye'ye yardım kararı almasından sonra, yardımların ne şekilde yapılacağını belirlemek için belirlenen bir heyetin Yunanistan ve Türkiye'de incelemelere başlamasına karar vermiştir. Dönemin Amerika Dışişleri Bakanı Marshall, Türkiye'ye gönderilecek heyetle ilgili olarak Ankara'daki Büyükelçi Wilson'a heyetle birlikte çalışılması gerektiği ve 15 Temmuz 1947'ye kadar Amerika Dışişleri Bakanlığı'na sunulmak üzere bir rapor hazırlaması talimatı vermiştir. Talimatta Türkiye'nin genel refah düzeyini arttırmak ve muhtemel Sovyet saldırılarına karşı savunma gücünü yeterli seviyeye ulaştırmak yapılacak yardımların hedefi olarak belirlenmiştir (FRUS, 1947, s.171-173). Marshall verdiği talimatta çerçevesini çizdiği yardımların amaçları doğrultusunda incelemelerin yapılmasını istemiştir. Bu husus Amerika yönetim sisteminin bir geleneği olarak Dünyanın başka yerlerine ve başka içeriklerde verilen yardımlarda da görülmüş ve görülmektedir.

Truman'ın, "Yunanistan ve Türkiye'ye Yapılacak Yardım Hakkında Kanun"u onayladığı gün, 22 Mayıs 1947'de Ankara'ya gelen ve Amerika Dışişleri, Harbiye ve Donanma Bakanlıkları temsilcilerinden oluşan General Lunsford Oliver başkanlığındaki heyet, yapılacak yardımın kullanım alanlarının belirlenmesi konusunda tetkiklere başlamıştır. Türk yetkilileriyle yapılan görüşmeler sonucunda heyetin hazırladığı rapora göre yapılacak

olan 100 milyon dolarlık yardımın, Türk ordusunun modernizasyonu için gerekli olan işlerde kullanılmasına karar verilmiştir (FRUS, 1947, s.259).

General Oliver'ın, Türk ekonomisini düzeltmenin orduda insan gücünü azaltıp silahlı kuvvetleri modernleştirmekle mümkün olabileceği görüşüyle hazırladığı heyet raporu ve Dışişleri Bakanı Hasan Saka ile Amerika Büyükelçisi Edwin Wilson'ın karşılıklı hükümetleri adına yazışmaları sonunda Türk-Amerikan Yardım Anlaşması, 12 Temmuz 1947 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır. Bu doğrultuda sekiz maddeden oluşan yardım anlaşmasının üçüncü maddesinde, (tarafaların) yapılan yardım hususunda tam bilgi temini için işbirliği yapacakları” öngörüldükten sonra Türk hükümeti, “Bu maksatla ve iki memleketin güvenliği ile kabili telif olduğu oranda” şeklinde bir kayıt koydurmuştu. Bu kayıt sonrasında, “Birleşik Devletler basın ve radyo temsilcilerine, bu yardımın kullanılmasını serbestçe müşahede etmelerine ve bu müşahedelerini tam olarak bildirmelerine” izin verileceği ve Türkiye hükümetinin de “bu yardımın amacı, kaynağı, mahiyeti, genişliği, miktar ve ilerleyişi hakkında Türkiye’de tam ve devamlı yayın” (Resmi Gazete, 5123 Sayılı Kanun) yapacağı kararlaştırılmıştı. Anlaşmanın ikinci maddesindeki bu ifadelerden anlaşılacağı gibi, Türk hükümeti tarafından koydurulan kayıt ile yabancı bir devletin ülkenin iç işlerine karışmasına yönelik endişeleri giderme çabasına rağmen Türkiye, Amerika’dan gelen tüm basın mensuplarına bilgi verme yükümlülüğünü üstleniyordu. Ayrıca Türkiye, elindeki haberleşme imkânlarını kullanmak vasıtasıyla, Türk kamuoyuna yardımın uygulanışı hakkında geniş bilgi vererek, kendi halkına Amerikan propagandası yapma görevini de yüklenmişti (Ataöv, 1969, s.198). Gerçekten de dönemin gazeteleri incelendiğinde, Amerikan askeri yardım malzemelerinin miktarına ilişkin bilgilere ve resimlerine sıklıkla yer verildiği görülmekteydi.

Türk hükümeti, anlaşmadaki ifadeleri yumuşatarak Türkiye’deki endişeleri gidermek için ikinci maddede de bir kısım ifadeler koydurmaya çalışmıştı. Buna göre, “Misyon Şefi bu Anlaşma gereğince belli aralıklarla yapılacak olan kararlaştırılmış yardımın kayıt ve şartlarını Türkiye Hükümeti temsilcileriyle danışarak tespit” edecekti. Fakat “yapılacak bu kesin yardımın malî şartları, parça parça, iki hükümetin mutabakatı ile önceden tespit” edileceği de öngörülmüştü. Yardımın Türkiye’de uygulanmasından sorumlu misyon şefliği görevine Amerikan Büyükelçisi Wilson atanmıştır. Anlaşmada “yardım yöneticisi” yerine “misyon şefi” hükmünün yer alması ve misyon şefi olarak yardımın kullanılışı hakkında Türk makamlarından rapor ve bilgi isteme hakkına sahip olan Büyükelçi Wilson’un, bunu normal Büyükelçilik görevleri içine dahil ederek saklaması, Amerika’nın bir jesti şeklinde değerlendirilmiştir (Harris, 1976, s.28). Bununla birlikte, anlaşmanın giriş bölümünde

yardımlarının, “Türkiye’nin hürriyetini ve bağımsızlığını korumak için ihtiyacı olan güvenlik kuvvetlerinin takviyesini temin ve aynı zamanda ekonomisinin istikrarını muhafazaya devam” amacıyla verildiği belirtildikten sonra, ikinci maddede bir kayıt konulduğu görülmekteydi. Buna göre, Türkiye’nin yardımları yukarıdaki amaç dışında kullanamayacağı ve yardımın kullanımının Amerikan görevlilerinin denetlemesine olmasa da gözlemine açık olduğu şu ifadeyle hükme bağlanmıştı: “Türkiye Hükümeti yapılan yardımı verilmiş bulunduğu amaçlar uğrunda kullanılacaktır. Sorumluluklarının icrası sırasında görevini serbestçe yapabilmesini mümkün kılmak için, bu Hükümet, Misyon Şefine ve temsilcilerine, yapılan yardımın kullanılışı ve ilerleyişi hakkında rapor, malûmat ve müşahede şeklinde isteyebileceği her türlü kolaylık ve yardımı sağlayacaktır”.

Anlaşmanın dördüncü maddesi ise 1960’lı ve 1970’li yıllarda iki ülke arasındaki ilişkilerde kırılma yaratan gelişmelere zemin oluşturması açısından oldukça önemliydi. Bu maddeye göre Türk hükümetinin durumu şöyle tespit edilmişti: “(...) Birleşik Devletler hükümetinin muvafakati olmadan, hiçbir madde ve malûmatın mülkiyet ve zilyedliğini devretmeyeceği gibi, aynı muvafakat olmadan Türkiye hükümetinin subay, memur veya ajanı sıfatını haiz bulunmayan bir kimse tarafından bu maddelerin ve malûmatın kullanılmasına veya (...) açıklanmasına ve bu maddeler ve malûmatın verildikleri amaçtan başka bir amaç için kullanılmasına müsaade etmeyecektir”. Bu madde, anlaşmanın giriş bölümündeki ve ikinci maddesindeki ifadelerle anlam kazanmaktaydı. Buna göre Amerikan yardımı, Türkiye’nin bağımsızlığını koruması doğrultusunda askeri ihtiyaçlarını takviye etmek ve ekonomik istikrarını korumak için verilmişti. Türkiye, Amerikan yardımını ancak bu amaçlar uğrunda kullanacaktı. Dördüncü maddede bu amaç perçinleşmiş ve yukarıdaki ifadelere atıf yapılarak Türkiye’nin aldığı yardımların belirtilen amacın dışında kullanılamayacağı tekrar edilmişti. Böylece Türkiye, aldığı Amerikan askeri malzemesini kendi topraklarına yapılacak saldırı karşısında kullanabilmenin dışında, başka bir amaca yönelik olarak kullanma imkânından mahrum bırakılmıştı. Anlaşma yapıldığı sırada üzerinde durulmayan bu konu, dış politikanın bir aracı olan askeri güç kullanımı noktasında Amerika’ya, ilerideki yıllarda Türkiye’nin elini bağlayıcı bir girişimde bulunma hakkı kazandıracaktı. Bu çerçevede, Amerikan Başkanı Johnson, 5 Haziran 1964 tarihli ünlü mektubuyla, o zaman için Başbakanlık görevini yürüten İnönü’yi, Kıbrıs’ta çıkan Türk-Rum çatışmasına askeri müdahalede bulunmaması konusunda uyaracaktı. Mektupta, Kıbrıs’a çıkarma yapılırken Amerikan yardımlarıyla sağlanan silah ve araçların kullanılmasının, 12 Temmuz 1947 tarihli anlaşmanın dördüncü maddesinde öngörülen ve Amerika’nın izni olmadan Amerikan silah ve

malzemesinin Türkiye'nin savunulmasıyla ilgisi bulunmayan amaçlar doğrultusunda kullanılmasını yasaklayan hükümlere aykırı olduğu vurgulanacaktı. Türkiye, 1974 yazında Kıbrıs'a çıkarma yaptığında ise Amerikan Kongresi, bu gerekçeden hareketle Türkiye'ye, 5 Şubat 1975 tarihinde başlatılacak şekilde silah ambargosu kararı alacak ve bu ambargo 1 Ekim 1978'e kadar yürürlükte kalacaktı (Şamiloğlu, 1991, s.253).

2.4.1. Anlaşmanın Mecliste Onaylanması

12 Temmuz 1947 tarihli Türk-Amerikan Yardım Anlaşması 1 Eylül 1947 tarihinde TBMM'de görüşülmüştür. Dışişleri Bakanı Hasan Saka, yaptığı konuşmada kamuoyunda oluşan, yardımın Türkiye'nin ekonomik serbestliğini sınırlayıcı unsurları olabileceği konusuna açıklık getirmeye çalışmıştır. Amerika'nın yardım yolu ile bağımsız bir devletin bu durumuna aykırı tessebbüs gösteremeyeceği ve Türkiye'nin de kendi bağımsızlığını tehlikeye sokacak herhangi bir girişimde bulunamayacağını vurgulamıştır. Türkiye'nin bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü korumak için yaptığı masraflar yüzünden ekonomik sıkıntılar yaşıyor olması sebebiyle bu tür yardıma talip olduğunu, Birleşmiş Milletler'in de, üyelerinin emniyetini sağlayacak girişimler yapmaya hazır olmaması sebebiyle, yardımın Amerika tarafından aleyhimize herhangi bir maksattan ari olarak karşılanması gereği üzerinde durmuştur (1 Eylül 1947 tarihli meclis tutanakları, s.553).

Cumhuriyet Halk Partisi Kocaeli Milletvekili Nihat Erim Amerika'nın dünyadaki rolü üzerinde durduğu konuşmasında, Milletler Cemiyeti'nin başarısızlığa uğramasının nedeninin Amerika'nın kuruluşta yer almaması ve II. Dünya Savaşı'nın çıkma sebebini de Amerika'nın Avrupa işlerine ilgisiz kalması olarak açıklamıştır. Ayrıca Nihat Erim savaşın yaşattığı büyük yıkımın etkisiyle devletlerin BM'i kurmayı zorunlu saydığını, BM'in işler hale getirilememesi sebebiyle, aynı menfaatlere sahip devletlerin işbirliği yapmasının kaçınılmaz olduğunu ifade etmiştir. Nihat Erim konuşmasında, mevcut koşullar içerisinde Türkiye'nin ve Türkiye ile beraber dünyanın maruz bulunduğu tehlikenin Amerika'nın yardımı olmadan önlenemeyeceğini söylemiştir. Türk- Amerikan Yardım Anlaşması'nın Amerikan hükümeti tarafından verilecek yardımın miktarı üzerinden tartışılacak bir konu olmadığını bu anlaşmanın bundan sonra Türk-Amerikan yakınlaşmasının ve ilişkilerinin gelişiminin temel taşı olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir (1 Eylül 1947 tarihli meclis tutanakları, s.554).

Demokrat Parti grubu adına konuşma için söz alan İstanbul Milletvekili Enis Akaygen, “partisinin anlaşmayı onayladığını, bu konuda iktidar partisi ile ortak görüşe sahip olduklarını” söylemiştir (1 Eylül 1947 tarihli meclis tutanakları, s.554).

Mecliste yapılan konuşmalar anlaşmanın muhalefet ve iktidar tarafından memnuniyetle karşılandığını göstermektedir. Dönemin koşulları içerisinde dünyadaki savaş tehlikesinin ve Sovyetlere karşı batının destek verme arzusu Türkiye tarafından olumlu karşılanmıştır.

2.5. Basında Truman Doktrini

Truman Doktrini, Amerika Başkanı Mr. Truman'ın 12 Mart 1947'de Amerika Kongresi'nde okuduğu mesajdır (Ulus, 16 Mart 1947, s.4). Bu mesaj, II. Dünya Savaşı sonrası Amerika'nın, Sovyet tehdidiyle karşı karşıya kalan Türkiye ve Yunanistan'a yaptığı askeri ve ekonomik yardımlar ile Amerika'nın uluslararası politikada izleyeceği siyasi düşünce ve fiilleri içermektedir.

Truman Doktrini'nin ilanıyla birlikte Amerikan makamlarının söylemleri, yaptıkları faaliyetler ve dış politikası Türk basını tarafından fazlaca takip edilmişti. Bu doktrin, başta "Ulus" gazetesi olmak üzere hükümete yakın gazeteler tarafından hemen hemen her gün haber ve yorumlara konu edilmiştir. Ayrıca basına yansıdığı kadarıyla Türk işadamları, önemli kurum ve kuruluşların başında bulunan kişiler ve Türk makamları Truman Doktrini'ni benzer şekilde değerlendirmişlerdir. Örneğin, 14 Mart 1947 tarihli sayısında "*Truman Nutku, Türkiye'de Derin Akisler Bıraktı*" haberiyle çıkan "Ulus" gazetesi, Urfa milletvekili ve bir maliyeci olan Esad Tekeli'nin: "*Amerikan yardım tasavvuru, hem Türkiye ve Yunanistan, hem de bütün insanlık için hayırlı bir teşebbüs teşkil etmektedir.*"(Ulus, 14 Mart 1947, s.4) ifadelerine yer veriyordu.

Dönemin Ankara Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Vehbi Koç, 14 Mart 1947 tarihli "Ulus" gazetesinde çıkan bir başka haberde, Amerikan Kongresi'ne sunulan yardım tasarısının dünya barışı için gerekli olduğunu; bu yardım tasarısının onaylanmasıyla Amerikan halkının yüksek hayat seviyesinin devamının sağlanıp refahının artacağını ve doktrinin, başka milletlerin de ekonomik kalkınmasına, üretiminin artmasına ve uluslararası ticaretin gelişmesine katkı sağlayacağını söylüyordu (Ulus, 14 Mart 1947, s.4). Aynı haberin devamında da dönemin ekonomistlerinden Mekin Onaran, kredilerin henüz şartları belli değilken asıl amacın Türkiye'yi iktisaden kuvvetlendirmek olduğunu söylüyor ve verilecek kredilerin nerelerde nasıl kullanılmasını iki başlık altında topluyordu (Ulus, 14 Mart 1947, s.4):

“1. Üretimin arzı ile ilgili taşıt işleri ve liman teçhizatı, zira arz olmayınca üretim faydasızdır. Burada en başta yol gelir. Bunun hem iktisaden, hem de doğrudan doğruya sağlık ve kültür kalkınmaları bakımından gerekli olduğuna inanıyorum. Bu itibarla yol programlarımızın esaslı şekilde ve en kısa zamanda idraki için dışardan tedariki icap eden modern ve kifayetli makine ve malzemenin kredi ile satın alınması en başta gelebilir. İstanbul, İzmir ve Ereğli limanlarının modernleşme ihtiyacı artık bugün hayati ve bağırır bir durumdadır. Zira bunlar olmadan üretimi arz edememekteyiz.

2. Enerji kaynakları, Kömür havzasının; modernleştirip üretimi artırmak ve artan üretimin devamını garanti etmek başta gelir. Sonra süratle Kütahya ve Çağlayık gibi etütlerin yapılışı enerji santral projelerimizi öncelik sırasıyla realize etmek insanın aklına ilk veçhede bunlar geliyor...”

Onaran, Amerika’dan alınacak yardımların Türkiye’de doğru alanlarda ve yararlı işlerde kullanılabilmesi için önce alt yapının hazırlanması, devamında ise üretimin arzı için mevcut limanların ve kömür havzalarının modernleşmesi gerektiğini söylüyordu. Fakat Oran’ın ileri sürdüğü bu düşüncelerle, ileriki aylarda Amerikan yardımlarının hayata geçirilmesi için Türkiye’ye gelen Amerikan heyetlerinin hazırladıkları raporlarda geçen önerilerin birbirinden çok farklı olduğu anlaşıldı.

Türk basını, Truman Doktrini’nin ne olduğunu ve neye hizmet edeceğini Türk ve Amerikan makamlarının sözlerini manşetlerine taşıyarak Türk kamuoyuna duyuruyordu. Amerika’nın Türkiye’ye yardımı konusunda “Ulus” gazetesi, 12 Mart 1947’de, “*Amerika’nın bugün kati ve tarihi bir karar alacağı haber veriliyor*” (Ulus, 12 Mart 1947, s.1) ve 14 Mart 1947’de de: “*Truman Nutku Türkiye’de derin akisler bıraktı*” (Ulus, 12 Mart 1947,s.1) başlıklarıyla şekillendirdiği haberleri hemen hemen her gün okuyucularına duyuruyordu. Konuyla ilgili olarak “Cumhuriyet” gazetesi, 13 Mart 1947 tarihli sayısında: “*Truman’ın Tarihi Nutku/Başkan: Türkiye’nin milli bütünlüğü Ortadoğu’nun nizamı için şarttır, diyor*” (Cumhuriyet, 13 Mart 1947, s.1) başlıklı haberini manşet haber olarak verirken, 16 Mart 1947 tarihli “Akşam” gazetesi de Amerika Deniz Bakanı’nin: “*Amerika dünya sulhunu korumakla mükelleftir*” (Akşam, 16 Mart 1947, s.1) şeklindeki ifadelerini manşetlerine taşıyordu.

Truman Doktrini’yle ilgili Türk basınında yer bulan olumlu haber ve değerlendirmelere sadece Mr. Truman’ın o tarihî nutkunun ertesinde değil, Amerikan yardımlarının sürdüğü her dönemde ve genelde bu yardımları destekleyen ifadeler eşliğinde

sıkça rastlanılır. Amerika'nın, Türkiye'ye yardım kararı almasından sonra Amerikan sivil ve askeri heyetleri ile Amerika donanması Türkiye'ye gelmeye başlamıştır. Bu durumla ilgili olarak "Son Saat" gazetesi, 2 Mayıs 1947 tarihli sayısında Türkiye'ye gelen Amerikan askeri gemilerine yönelik: "Hoş Geldiniz Dostlarımız/Welcome our Friends", "Sizlerle Buluştuğumuz İçin Çok Memnunuz/We are very glad to meet you" (Son Saat, 2 Mayıs 1947: 1) manşetiyle çıkmıştır. Basında, bir taraftan bu tür haberlere yer verilirken diğer taraftan yardımın ne şekilde ve hangi şartlarla yapılacağı tartışmaları gündeme gelmiştir. Amerikan yardım tasarısının esaslarını manşetten veren 19 Mart 1947 tarihli "Ulus" gazetesi, bu tasarıdaki yardımın kredi, ikraz veya hibe şeklinde olacağını bildirmekteydi. Tasarıda, yardımın şu esaslar dâhilinde olacağı belirtiliyordu (Ulus, 19 Mart 1947, s.1):

- 1) İkraz, kredi ve hediye olarak herhangi bir şekilde paraca yardım etmek,*
- 2) Bu memleketlere yardım maksadıyla Amerikan hükümetinin hizmetinde çalışan herhangi bir memuru bu memleketlere göndermek,*
- 3) Amerikan askeri servislerine dâhil kimselerden muayyen bir miktarı sırf müşavir sıfatıyla göndermek,*
- 4) Bu memleketlere eşya ve malumat göndermek ve hizmet tayin etmek ve bu memleketlerdeki personelin eğitimini sağlamak."*

Bu tasarının esasları ile birlikte Amerikan yardımı dört şarta bağlanmaktaydı (Ulus, 19 Mart 1947, s.1):

- 1. Yardımın layıkıyla tatbikini temin etmek üzere Amerikan mümessillerinin serbestçe denetlemesine müsaade etmek,*
- 2. Yardımlardan istifade edilip edilmediğini görmek ve gördüklerini Amerikan halkına serbestçe anlatabilmek için Amerikan basın ve radyo temsilcilerine yardım etmek,*
- 3. Cumhurbaşkanının müsaadesi olmadıkça alınan malzemeyi harice nakletmemek,*
- 4. Aldıkları eşya, hizmet ve malumatı emniyet altında bulundurdıklarına dair taahhütlerde bulunmak."*

Yukarıda esasları ve şartları verilen yardımların Türkiye'de hangi alanlarda ve ne şekilde kullanılacağı Amerika'nın irade ve kontrolüne bağlanmıştır. Truman Doktrini'yle

ilgili olarak Türk basınında çıkan bu haberlerin yanında gazeteler, Türk ve yabancı yazarların makalelerine de sıkça yer vermişlerdir.

Bu bağlamda Hüseyin Cahit Yalçın, Amerika'nın Türkiye'ye yardım taahhüdünde bulunmadan önce 10 Mart 1947'de kaleme aldığı “*Türkiye ve Yardım Meselesi*” başlıklı “*Tanin*”deki makalesinde konunun üzerinde önemle duruyor ve şu değerlendirmeyi yapıyordu (Tanin, 10 Mart 1947, s.1):

“Eğer Amerika'nın emniyet hudutları Türkiye ve Yunanistan topraklarına dayanacaksa ve Türkiye ile Yunanistan Garp medeniyetinin ilk cephe hattını teşkil edecekse bu hattı takviye etmeli ve her ihtimale karşı koyacak bir seviyeye sokmalıdır...”

Yalçın, Türkiye'yi iki kutuplu dünyanın öncü savaş birlikleri ve savaş alanı olarak düşünüp, Türkiye'nin lojistik olarak Amerika tarafından desteklenmesine olumlu bakıyordu. Yalçın, makalesinin devamında Türkiye'ye yardım konusunun ekonomik boyutuna da değinerek, bu yardımın bir hak olduğunu şu sözlerle gerekçelendiriyordu (Tanin, 10 Mart 1947, s.1):

“...Slav ve Bolşevik akımına karşı kendimizi ve dünyayı müdafaa maksadıyla bir milyonluk bir orduyu yedi seneden beri besliyoruz. Memleketin bütün iktisadi kaynaklarını kurutmak, memleketin gelişmesini, refah ve saadetini, tehlikeye atmak pahasına bu işi yapıyoruz. Artık öyle bir güne geldik ki dostlarımıza ve bütün birleşmiş milletlere; -Ya bu Bolşevik tehdit ve tehlikesine bir çare bulunuz ve bize normal bir hayata kavuşmak imkânlarını veriniz yahut yardım ediniz.”

Truman'ın yardım teklifinin 22 Nisan 1947'de Amerika Senatosu'nda kabulünden sonra Falih Rıfkı Atay, “*Ulus*” gazetesinde yer alan “*Barış Yolunda Büyük Bir Adım*” adlı yazısında, bu yardımın Türkiye açısından önemini şöyle ifade ediyordu (Ulus, 24 Nisan 1947, s.1):

“Hiç tereddüt etmeksizin, Amerikan siyasetindeki bu azimli gelişmeyi, barış yolunda atılan en ciddi bir adım saymaktayız.”

Bu dönemle birlikte Türk basını ve yöneticileri Türk-Amerikan menfaatlerinin ortak olduğunu söylemeye başlamışlardır. TBMM Dışişleri Komisyonu Başkanı Bilecik Milletvekili Memduh Şevket Esendal, “*Ulus*” gazetesindeki beyanatında konuyla ilgili şu

değerlendirmeyi yapıyordu (Ulus, 24 Nisan 1947, s.1): “*Türkiye, Anglo-Amerikan politikası ile kendi menfaatleri arasında sıkı bir beraberlik olduğuna esasen kani idi.*” Sovyetlerin Türkiye toprakları üzerindeki ihtirasları bu kanaati ispatlayıp alınacak Amerikan yardımlarını meşrulaştıracaktı.

Nihat Erim ise 20 Mart 1947 tarihli “*Ulus*” gazetesindeki yazısında Amerikan yardımını, uluslararası ilişkileri zorbalık esasına dayandırmak isteyenlere yönelik bir karşı koyma olarak tanımlıyordu. Erim, yazısının devamında Amerika’nın bu yardımı yaparken elbette bir menfaat gözeticeğini ancak bir menfaat gözetse dahi uluslararası milletlerin kendi menfaatlerini iyi anlayıp, karşılıklı fedakârlıklarla bir uzlaşmaya varabileceklerini ifade ediyordu. Erim, ayrıca Mr. Truman’ın bu mesajı ile dünya tarihinde yeni bir devir açıldığını ifade ediyordu (Ulus, 20 Mart 1947, s.4).

Amerikan yardım tasarısının Amerika Kongresi’nde onaylanmasından sonra Esmer, 25 Mayıs 1947 tarihli “*Tanin*”deki yazısında, Truman Doktrini’ni bir barış politikası olarak tanımladıktan sonra, yardım kanunuyla birlikte Amerika politikasının dünya barışı adına yapılan bir mücadele olduğunu şu ifadelerle değerlendiriyordu (Tanin, 25 Mayıs 1947, s.1):

“...Yardım kanunu ile açılan yeni politika Amerika’yu milletlerin istiklallerini ve toprak bütünlüklerini ve Rus tahakkümü altına girmelerine engel olmak yolunda bütün maddi ve manevi kaynaklarını kullanmağa sevk edecektir... Amerikan azim ve kararını belirten bu kanunun yürürlüğe girmesi İkinci Dünya Harbi’nden beri barışın korunması yolunda atılmış en ehemmiyetli adımdır.”

Türk basını, bir taraftan Truman Nutku’nun meydana getirdiği memnuniyeti haber ve makalelerle sütunlarına taşıırken diğer taraftan Amerikan ve özellikle Rus basınında Truman Doktrini’ne yöneltilen eleştirilere cevap veriyordu. Bu konuda Esmer, 17 Nisan 1947 tarihli “*Ulus*”taki yazısında, yardımı eleştiren ve Türkiye’ye yapılacak yardımın yersiz olduğunu söyleyen Sovyet basınının yaptığı haberleri maddeler halinde aşağıdaki şekilde veriyordu (Ulus, 17 Nisan 1947, s.8):

- “1. Türkiye hiçbir baskı altında değildir. Şu halde yardıma ihtiyacı yoktur.*
- 2. Türkiye harp içinde Almanya’ya yardımda bulunmuştur. Şu halde yardıma layık değildir.*
- 3. Türkiye bir demokrasi değildir. Demokrat olmayan bir memlekete yardım doğru olmaz.*

4. Yardım Türkiye'nin bağımsızlığına karşı bir tecavüz teşkil eder.

5. Yardım Birleşmiş Milletler'in otoritesini zayıflatacaktır.”

Rus basınında çıkan haberleri yukarıdaki şekilde sıralayan Esmer, Türkiye'nin baskı altında olmadığını bir mantık işi olmayıp bir gerçek olduğunu şu ifadelerle değerlendiriyordu (Ulus, 17 Nisan 1947, s.8):

“Bir memlekette resmen toprak istenirse, bir memleketin toprakları üzerinde askeri üsler kurulması teşebbüsüne girilirse, bir memleketin rejimine karşı devamlı bir propaganda savaşı açılırsa, bunu desteklemek için de yakın bölgelerde askeri kıtalar tutulursa, o memleketin baskı altında bulunmadığı nasıl iddia edilebilir?”

Esmer, ayrıca Rus basınının Türkiye'de demokrasi olmadığına ilişkin haberlerine değinerek, Amerika'nın Türkiye'ye demokrasiye yakın olduğu için yardım ettiğini, Fransa ve İspanya'nın komünist olabileceğini fakat Türkiye'nin asla olamayacağını ifade ediyordu. Esmer, Rusların bu yardımın Türk bağımsızlığına bir tecavüz olduğu doğrultusundaki görüşüne ise Türk bağımsızlığı ve Türk vatanının bütünlüğünün her Türk için kutsal olduğu, ancak Amerika'nın Türkiye'ye dair alakasının Türk bağımsızlığı için tehlike oluşturmadığı, aksine onu koruyan ve kapsayan bir durum olduğu argümanlarıyla karşı çıkıyordu (Ulus, 17 Nisan 1947, s.8).

1 Haziran 1947 tarihli “Ulus” gazetesi, Amerikan kamuoyunda yardımın yapılmasını istemeyenlere karşılık olarak “Word Report” dergisinde yardımı destekler nitelikte yayınlanan bir makaleyi sütunlarına taşıyordu. Makalede, Amerikan kamuoyunda bu yardımın yapılmasını istemeyenlerin olduğu, fakat bu fikrin kabul görmediği, dünyanın II. Dünya Savaşı'na sürüklenmesine I. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde takip edilen siyasetin sebep olduğu ifade ediliyordu (Ulus, 1 Haziran 1947, s.3). Ayrıca makalede, “Bugün birçok kimseler: 1930 senesinin ilk günlerinde İngiltere ve Amerika kuvvetli ve uzağı görür bir siyaset takip etselerdi İkinci Dünya Savaşı önlenbilirdi demektedirler.” (Ulus, 1 Haziran 1947, s.3) değerlendirmesine de yer verilmekteydi.

“Ulus” gazetesinden 14 Mayıs 1947 tarihli sayısından anlaşıldığına göre “British United Press” Ajansı'nın Avrupa Genel Müdürü Virgil M. Pinkley'in Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye sorduğu; “ABD'nin yapmayı planladığı yardımdan ne şekilde faydalanacaksınız” mealindeki soruya İnönü şu cevabı veriyordu (Ulus, 14 Mayıs 1947, s.1).

“ABD’nin yapmak üzere olduğu yardım askeri maksatlara sarf edilecektir. Ekonomik gelişmeler için Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası’ndan (IBRD) borçlanılacaktır”

İnönü’ye sorulan sorunun bir benzeri “*New York Times*” muhabiri Danell tarafından Başbakan Recep Peker’e sorulmuş ve başbakan da Amerikan yardımlarının tamamının askeri ihtiyaçlara harcanacağını söylemiştir (New York Times Gazetesi Muhabiri Danell’in, Amerikan yardımı ile ilgili demeci: BCA). İnönü, Amerikan yardımının yürürlüğe girmesi dolayısıyla “*Ulus*”ta yayınlanan mesajında Amerika Başkanı Mr. Truman’a memnuniyetini ve teşekkürünü şöyle ifade ediyordu (Ulus, 24 Mayıs 1947, s.1):

“Büyük Amerikan Cumhuriyetinin memleketimiz ve milletimiz hakkında beslemekte olduğu yakın dostluk hislerinin yeni bir nişanesini teşkil eden bu mesut hadiseyi her Türk, beşeriyetin devamlı bir sulh devresine kavuşmak için geçirmekte bulunduğu intikal devresinde ileri bir adım gibi candan alkışlamaktadır. İkinci Cihan Harbi esnasında ve harbin fiilen sona ermesinden sonra milletimizin ispat ettiği yüksek meziyet ve ideallerin dünya efkârı umumiyesi muvacehesinde, takdir edildiğini belirten bu yardımı, Türkiye’ye zaruri ve normal müdafaa malzemesinin bir kısmını temin suretiyle, harp neticesinde düşmüş bulunduğumuz iktisadi güçlüklerin kısmen telafisinde de ferahlatıcı bir amil olacaktır. Bizim için bu, Birleşik Amerika’nın, cihan sulhunun devam ve teyidi uğrunda kendisine düşen azim rolü tamamıyla benimsediğini gösteren parlak ve ümitlerle dolu bir işarettir. Reis Truman’a, büyük Amerikan Milletine Türk Milletinin sarsılmaz dostluk hislerini iblağ ile bahtiyarım.”

Amerikan yardımı hem Amerika’nın hem de Türkiye’nin menfaatine uygun düşüyordu. İçine düşülen zaruret aslında alınan yardımın en büyük meşruiyet kaynağıydı.

Sonuçta Truman Doktrini’yle ilgili Türk basınında çıkan haber ve değerlendirmelere bakıldığında; basının çoğunluğunun bu doktrini desteklemekte olduğu görülmüştür. Türk basını, başta Rus basınında olmak üzere yabancı basında çıkan eleştirilere cevap verme çabasına girmiştir. “*Ulus, Cumhuriyet, Akşam, Tanin, Tasvir, Son Posta, En Son Dakika*” vb. gazeteleri hükümetle söz birliği etmişçesine Amerikan yardımlarını Sovyet tehditleri karşısında tek kurtuluş yolu olarak Türk kamuoyuna sunmuşlardır. Bu gazeteler Amerika’nın bu yardımları herhangi bir menfaat gözetmeksizin demokrasi için, Sovyet tehditlerinin

ortadan kalkması için veya özgürlük ve refah için yaptığı düşüncelerini haber ve değerlendirmeleriyle Türk kamuoyuna aktarıyordu. “*Tan ve Kudret*” gibi gazeteler, Truman doktrini ile başlayan Amerikan yardımlarının Amerika’nın dış politikasının bir neticesi olarak Türkiye’nin stratejik konumu, sınırlarının genişliği, nüfus yoğunluğu gibi sebeplerden ileri geldiğini söylüyordu. “*Zincirli Hürriyet*” gazetesi ise, Amerika’nın, Ortadoğu ve Global hâkimiyet için Sovyet tehditleri karşısında Türkiye’ye mutlaka yardım edeceğini söylüyordu. Bu durumda Türkiye, Amerikan yardımlarını kabul ederek Amerika’nın güdümüne girmesine gerek olmadığını okuyucularına aktarıyordu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MARSHALL PLANI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ

3.1. Marshall Planı'nın Amacı

II. Dünya Savaşı korkunç bir boğuşma sonunda bitince herkes artık insanlığın bir daha böyle bir boğuşmaya kalkamayacağını beklemişti. San Francisco'da Birleşmiş Milletler Anayasası'nın beş büyük devlet tarafından imzalanması da insanlığa bu müjdeyi vermekteydi. Birleşmiş Milletler beş büyük devletin işbirliği esası üzerine kurulmuştu. Fakat 1947 Londra Konferansı'nın ve 1949'da "Palais Rose" toplantısının sonuçsuz kalmasından sonra, Çin hariç, dört devletin işbirliği sona ermişti.

Batılı büyük devletler ordularını terhis ederken SSCB, İran'la Türkiye ve Yunanistan'ı tehdit ediyordu. Batıda ise, Fransa ile İtalya komünist ihtilal tehlikesi karşısındaydılar. Kuzey İran'ın işgaline ancak Amerika'nın baskısıyla son verilebilmişti. Yunanistan da, yine Amerika'nın yardımıyla, üç yıldan fazla süren iç savaşını başarıyla bitirebildi. Batıdaki komünist teşebbüsleri de sonuç vermedi. Amerika'nın "Truman Doktrini" ve "Marshall Planı" bu başarılarda başlıca etken olmuştur. Komünist hareketi artık Avrupa'da durdurulmuştu. Amerika'nın "Önleme-Containement" politikası Avrupa'yı kurtarmıştı. Bundan sonra Rusya'ya karşı yükselen "NATO" kalesi gittikçe kudretini arttırmış ve Avrupa'yı Rusya'ya karşı kendisini koruyabilecek bir hale getirmişti. Böylece Batı'nın Rusya'nın askeri ve siyasi tehditlerine karşı boyun eğmeyerek kendisini koruyabilecek bir duruma gelmesidir ki, Sovyetlerin soğuk harbe hız vermelerine yol açmıştı.

1947 başına gelindiğinde iki büyük devlet arasındaki anlaşmazlıklar artarken, stratejik planda Avrupa'da belirsizlik sürüyordu. Çünkü Avrupa ekonomileri kendilerini toparlamayı başaramıyorlardı. Bu ise kimi Batılı çevrelerce başlıca risk etkeni olarak görülüyordu. Çin'deki Amerika birliklerine kumanda ettikten sonra Truman tarafından Dışişleri bakanlığına getirilen General Marshall, "doktorlar tartışırken, hastanın ölmek üzere olduğunu" fark etti. 1947 ilkbaharında Moskova Konferansı sırasında Avrupa'daki kötü durum hakkında gözlemlerde bulunan Marshall, büyük bir atılım yapmaya karar verdi. Durumun Nazi işgalindekinden kötü olduğunu iddia eden, ekmeğin payını en düşük orana düşüren Fransa, Nisan 1947'de acil buğday ve tahıl yardımı çağrısında bulundu. İtalya'da da durum farklı değildi. Roma'dan yazan Amerika elçisi James Dunn, acilen bir şeyler yapılmasını istiyordu: "Bize ulaşan bütün işaretler... komünistlerin mesafe kaydettiğini, bizim

özgür ve demokrat bir İtalya yaratma politikamızın ise gerilediğini ortaya koyuyor.” (Frush, 1947, s.891).

Bu görüşleri dikkate alan Marshall, Amerika’daki fiyatların yüksekliğine ve arz eksikliğine aldırmadan Fransa’dan ve İtalya’dan gelen yardım çağrılarını kabul etti. Bu amaçla, konunun en önemli uzmanlarını toplantıya çağırdı. Ön çalışma, büyük ölçüde, “uzun telgraftan sonra iyice ünlenerek Dışişleri Bakanlığı “Policy Planning Staff”ın (Politika Planlama Kurulu) başına getirilen Kennan tarafından yürütüldü (Bostanoğlu, 2008). Başarısı başlarda hiç de kesin olmayan, ama zaman ilerledikçe Batı açısından çarpıcı sonuçlara ulaşan Marshall Planı bu şekilde ortaya çıkmıştır. Anglosaksonları Almanya’daki işgal altındaki bölgelerde birleşmeye yönelten de olayların ekonomik mantığı oldu.

Marshall ünlü konuşmasını 5 Haziran 1947’de Harvard Üniversitesi’nin mezuniyet töreninde yaptı. Planın kapsamı ve süresi hakkında net şeyler söylemeyen Marshall, Avrupa ülkelerini sorumluluk almaya davet etmiştir. Marshall Planı birkaç basit düşünce üzerine oturtulmuştu; öncelikle kısa ve orta vadeli sorunların birbirinden ayrılmasına dayanıyordu. Kısa vadede söz konusu olan, Avrupa ülkelerinin enerji darboğazını aşmasına yardımcı olmaktı. Orta vadede sorun, savaşın altüst ettiği ekonomik ve sosyal yapıları yeniden organize etmektir. Amerika Dışişleri Bakanlığı uzmanları isabetli tespitler yaptıkları söylenebilir.

Avrupa ülkeleri eşgüdümlü bir silkiniş programı üzerinde anlaşmak zorundaydılar. Amerika’nın rolü, planın hayata geçirilmesi için süreli bir yardımla sınırlı kalmalıydı. Plan tüm Avrupalılara önerilmeliydi. Başka bir ifade ile Avrupa’da bir bölünme olacaksa, buna Washington değil, Moskova neden olmalıydı. Olaylar tam da bu yönde gelişmiştir.

Önerileri kabul eden 16 Avrupa devleti 12 Temmuz 1947’de Paris’te bir araya geldiler. Çağrı Doğu Avrupa ülkeleri ile Sovyetlere de yapılmıştı, ama bu devletler katılmayı reddettiler. Marshall Planı ile Alman sanayi üretimine destek olmak ve Almanya’yı Batı Avrupa’yla bütünleştirmek, Truman Doktrini’nin öteki yarısını oluşturan cesur girişimlerdi. İngiltere ve Fransa Marshall’ın planını müzakere etmek için bütün Avrupa memleketlerine 4 Temmuz 1947’de birer davetiye gönderildi. Burada yapılacak yardım hakkında kanunun içeriği açıklandı.

Avrupa’dan yükselen tepkiler çok olumluydu. İngiliz Times, düşünceyi “siyasi bakımdan cesur, ekonomik bakımdan yapıcı” olarak niteledi. Ajans France-Press, projenin Fransa’da özel ilgi göreceğini yazdı. Buna karşılık Sovyetlerin ilk tepkisi tümüyle olumsuz oldu.

16 Haziran tarihli Pravda, bu planda Truman Doktrini'nin, dolar yardımıyla siyasi baskı ve başka ülkelerin içişlerine karışmanın değişik bir yüzü olduğunu öne sürüyordu. Bununla birlikte, beklenenin tersine, Kremlin 22 Haziran'da Dışişleri Bakanı Molotov'u Paris'e, Bevin ve Bidaut ile görüşmeye yolladı. Komünist basın Marshall Planı'na eleştirileri kesti.

26 Haziran'da kalabalık bir heyetle Paris'e gelen Molotov, ilk günden açıklamalar yapmaya koyuldu. Öteki partiler ortak bir Avrupa planı üzerinde dururken, Molotov, koşulsuz ve denetimsiz, iki taraflı bir anlaşma istiyordu. Sovyetler Romanya, Bulgaristan ve Polonya üzerindeki denetimlerini sağlamlaştırmışlardı. Macaristan'da tam o sıralarda, komünist olmayan başbakanı çekilmeye zorlamışlardı. Molotov Paris'ten ayrılınca, Kremlin Doğu Avrupa ülkelerinin Avrupa Kalkınma Programı'na katılmasını engelledi ve Batı Avrupa partilerinden Marshall Planı'na karşı bir kampanya açmalarını istedi. Aslında Stalin'in ve Molotov'un ABD Planı'ndan kuşku duymak için haklı nedenleri vardı. Bakan yardımcısı William Clayton, Bevin'e, yardım almak istiyorlarsa Sovyetlerin Avrupa politikalarını değiştirmeleri gerektiğini söylemişti. Clayton ve Kennan, SSCB'nin plan çalışmalarına katılmasına izin verilmesini koşula bağlama eğilimindeydiler. SSCB'nin esas görevi Batı Avrupa'nın yeniden yaşama dönmesi için hammadde sağlamaktı. Bunu kabul ederse, plan kapsamına alınabilirdi. Sovyetlerin Marshall Planı'na tepkisi sert fakat ölçülü olmuştur. Sovyet hükümetinin bu konudaki en bilinen tepkisi Ekim 1947'de Dışişleri Bakan Yardımcısı A. Wichinsky tarafından Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda dile getirildi. Avrupa'nın, AB'nin siyasi ve ekonomik denetimine gireceğini öne sürdü. Ne Wichinsky'nin konuşması ne de Stalin'in tepkisi bir savaş ilanıydı. Stalin çevresinin eşelendiğini (Türkiye ve Doğu Avrupa ülkeleri), en ürkütücü düşmanın (Almanya) canlandırıldığını, dış dostlarının elinin kolunun bağlandığını (Yunanistan) ya da koalisyonların dışına itildiğini (İtalya, Fransa) gördü. Kendini savunarak tepki verdi. Stalin'in amacı Batı'da yeni kazanımlar peşinde koşmaktan çok, kendi alanında gücünü pekiştirmektir. Doğu Avrupa'da katı ve düşüncesizce davrandı. Fakat kendi nüfuz alanının ötesinde ölçülü ve dikkatliydi. Almanya'da sanayi üretiminin iki bölgede artırılmasına karşı çıktı, fakat bölünmeden kaçındı; Fransa ve İtalya'da komünistler Marshall Planı'na saldırdılar, fakat hükümetlerini devirmek yerine, onların içine girmeye çalıştılar (Lefler, 1992, s.186).

“Avrupa Ekonomik İşbirliği Konferansı” 22 Eylül’de Paris’te toplandı. Ortak ihtiyaçların bilançosunu çıkaran Konferans, 1948-1952 yılları için bir kalkınma planını kabul etti. Marshall Planı uygulaması iste böyle başladı. 16 Nisan 1948’de, Plan çerçevesinde vaat edilen Amerika yardımının dağıtımı ile görevli Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OECE) kuruldu. Baştan Konferansa davet edilmeyen Federal Almanya, 31 Ekim 1949’dan itibaren OECE’ye temsilci yollamaya başladı.

Avrupa’yı ekonomik olarak ayakları üzerinde durabilir hale getirmek için düşünülen Marshall Planı, 1944’te IMF’nin kuruluşuna yol açan liberal bir ekonomi konseptine oturuyordu. 1 Ocak 1948’de imzalanan GATT (Ticaret ve Gümrük Hadleri Genel Antlaşması) piyasa ekonomisine dayalı demokrasilerin arasındaki ekonomik işbirliğinin başlıca kurumlarını yarattı. Birçok Batılı yazar, geriye dönüp bakıldığında, kazanılan başarının Batı açısından çarpıcı olduğuna dikkat çekiyor (Montbrial, 1996; Akt. Güler, 2009).

3.2. Marshall Planı’nın Uygulanması

Marshall Planı’nı milli bir ekonomik kalkınma programının finansmanı için değil, savaştan yıkılmış olarak çıkan Avrupa’nın kalkınması için hazırlanmış bir plan olduğunu ileri sürülmüştür. Türkiye’nin savaştan yıkılmadan çıktığını, doğal zenginlikleri ile Avrupa’nın kalkınmasına katılabilecek durumda olduğunu, altın ve döviz stoklarının ve dış ticaret dengesinin 15 aylık bir dönem için yeterli görüldüğünü, Türk sanayisinin orta derecede gelişmiş dış sanayi olduğunu, üretim düzeyinin savaştan önceki durumuna oranla geliştiğini ve bu nedenle ekonomik yardım yapılmasına taraftar görülmediği bildirilmiştir (Çomak, 1998, s.473)

Marshall Planı çevresi içinde ülkemize yapılmış olan Amerika Yardımları mahiyetleri itibariyle doğrudan, dolaylı ve teknik yardımlar olmak üzere üç kısımda mütalaa edilebilir. Doğrudan yardımlar hibe, ikraz ve şarta bağlı olarak üç şekilde verilmiş; dolaylı yardımlar ise yine hibe ve kredi esaslı üzerinden tiraj hakları, başlangıç kredisi ve hususi kaynak isimleri altında yapılmıştır (Türkiye’de Marshall Planı C. II, 1951, s.6-18).

3.2.1. Doğrudan Yardım

Doğrudan yardım, Amerika'nın, iştirak eden ülkelere doğrudan doğruya dolar olarak yaptığı yardımdır ki bundan faydalanan ülke, ihtiyacı olan alımlarını dolar sahasına dâhil ülkelerden yapabilmek imkânını bulmaktadır. Doğrudan yardım aşağıdaki bölümlerden oluşmaktadır:

-İkraz (Ödünç):

Ödünç olarak verilen doğrudan yardım uzun vadeli bir ikrazdır. Yardımı gören ülke faydalandığı bu krediyi Amerika Birleşik Devletleri'ne borçlanmakta ve onu muayyen taksitlerde ifa etmektedir.

Eğer yapılan tahsis ödünç şeklinde tahakkuk etmişse, o zaman, bu para Amerika Birleşik Devletlerine borçlanılmış olacak ve bu borçların ödenmesine 1952 Temmuz'undan itibaren başlanacaktır. 1952 yılından 1956 yılına kadar Amerika Birleşik Devletlerine yalnız faiz tutarları ödenecek o tarihten sonra da 35 sene vade ve % 2,5 faizle gerek faiz gerek resülmal bir arada ve eşit taksitlerle ödenerek borç kapatılacaktır (Türkiye'de Marshall Planı C. II, 1951, s.28).

Türkiye 1948-1949 dönemi doğrudan yardımının 38 milyonunu; 1949-1950 döneminin ele 35 milyon dolarını ikraz suretiyle almıştır. Bunlara teknik yardımdan ikraz şeklinde yapılan bir milyonluk yardım da ilave edildiği takdirde kredi olarak verilen yardımların toplamı 74 milyon dolara erişebilmektedir.

Marshall Planı kanalı ile yapılan ikraz yardımları için Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti namına hareket eden Export-Import Bank ile bir istikraz mukavelesi imzalanması ve emre muharrer bir senet tanzimi gerektiğinden Türkiye bu Banka ile 1948-1949 dönemi için biri 30 milyonluk, diğeri, birincinin yerine kaim olmak üzere, 38 milyonluk ve 1949-1950 dönemi için de bir milyonu teknik yardım olmak üzere, 36 milyonluk istikraz anlaşmaları imzalamıştır. Bu anlaşmalar Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 5282, 5359, 5852 sayılı kanunlarla onaylanmıştır.

Hibe:

Doğrudan yardımın hibe şeklindeki çeşidi, isminden de anlaşılacağı veçhile, Amerika'nın karşılıksız olarak yaptığı ve tekrar iade edilmeyecek olan bir yardımdır. Burada bilhassa gösterilmesi lüzumlu olan yön, bütün Marshall Yardımları gibi bunun da nakdi olmayıp mal olarak verilmekte olduğudur. Hibe şeklinde yardım gören her ülke bu yardımdan

ülkeye getirilen malların karşılığını kendi milli parasıyla “karşılık paralar” ismi verilen özel bir hesapta bloke etmek zaruretindedir.

Amerika Yardım Kanunu gereğince hibe olarak yapılan yardımlar daha ziyade istihlak maddeleri içindir. Türkiye başlangıçta yalnız istikraz yardımları görmekteydi. Türkiye'nin de hibe yardımlarından istifadesi için gerekli teşebbüslerde bulunulmuş bunun üzerine 4 Temmuz 1948'de Ekonomik İşbirliği Anlaşması tadil edilerek, hibe olarak alacağımız yardımlar hakkındaki hükümleri içeren yeni bir ek anlaşma 31 Ocak 1950'de imzalanmıştır (Türkiye'de Marshall Planı C. II, 1951, s.29). Bu anlaşma Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 5853 sayılı kanunla onaylanmıştır.

Bu bölüm içinde yapılan yardımları alan devlet, Amerika'ya karşı hiçbir şey borçlanmaz. Ancak bunları ekonomi işbirliği idaresinin onaylayacağı alanlarda kullanmak zorundadır. Türkiye, 1948-1949 dönemi doğrudan yardımının 1.200.000 dolar'ını; 1949-1950 döneminin 16 milyon dolarını ve 1950-1951 döneminin de tamamı olan 45 milyon doları hibe olarak almıştır. 62.200.000 dolar tutarındaki bu yardıma teknik yardımdan hibe olarak sağlanan 1,5 milyon daha ilave edilecek olursa aldığımız hibe yardımlarının toplamı 63.700.000 dolar yardım almıştır.

Şarta bağlı:

Bu yardım Marshall Planından faydalanan ülkelerin ihtiyaçlarını karşılıklı olarak daha kolay ve daha geniş bir surette giderebilmeleri için meydana getirilmiş bir doğrudan yardım şeklidir. Bir ülkenin Amerika'dan şarta bağlı yardım görebilmesi için diğer bir ülkeye tiraj hakları karşılığında muayyen miktarda mal ihraç etmesi lazım gelmektedir ki o takdirde Amerika, ihracatı ülkeye ihraç ettiği mal bedeli karşılığını şarta bağlı yardımla ödemektedir. Diğer bir deyişle şarta bağlı yardım, katılan bir ülkenin diğer katılan ülkelere 1948-49 ve 1949-1950 dönemlerinde tanıdığı net tiraj haklarına karşılık dolar olarak Amerika'dan gördüğü yardımdır.

Türkiye'ye 1948-1949 döneminde 9.800.000 dolar'lık ve 1949-50 döneminde de 7.500.000 dolar'lık şarta bağlı yardım yapılmıştır. Bunların tiraj haklarıyla olan münasebeti şöyledir:

Her iki dönemde Türkiye'ye tanınmış ve bizim de başka ülkelere tanınmış olduğumuz tiraj hakları arasındaki net fark şarta bağlı yardımı teşkil eder. Aslında ileride dolaylı yardımlar kısmının tiraj hakları bölümündeki cetvellerde de görüleceği üzere 1948-1949 döneminde Belçika, İtalya, Hollanda, İngiltere ve İsveç'in ülkemize tanınmış olduğu tiraj

haklarının toplamı 16.800.000 dolar'dır (Bunun o dönemde 14.101.000 dolar'lık kısmı kullanılmış ise de bakiyesi olan 2.699.000 dolar'ı da 1949-1950 dönemde kullanılmış olmakla 16.800.000 dolar'lık tiraj haklarının hepsi kullanılmıştır) (Türkiye'de Marshall Planı C. II, 1951, s.30).

Buna karşılık 1948-1949 döneminde Türkiye'nin; Almanya, Danimarka, Yunanistan ve Norveç'e tanıdığı tiraj hakkının toplamı ise 27.800.000 dolar olup bunun Danimarka'ya ait 800.000 dolar'ıyla Norveç'e ait 416.000 dolarlık kısmı iptal edilmiş olduğundan tanıdığımız 27.800.000 dolar'lık tiraj haklarından iptal edilenler çıkarıldığı takdirde, fiilen kullanılmış olan miktarın 26.584.000 dolar olduğu görülür.

Bu vaziyete göre 1948-1949 döneminde diğer ülkelere tanımış olup fiilen kullanılmış olan 26.584.000 dolar'lık tiraj hakkından aynı dönemde Türkiye'ye tanınmış olup fiilen kullanılan 16.800.000 dolar çıkarıldığı takdirde bu dönemde Türkiye'nin tanıdığı net tiraj hakkı 9.784.000 dolar olarak bulunur ki, Amerika'nın Türkiye'ye vermiş olduğu 9.800.000 dolar'lık şarta bağlı yardım bunun karşılığıdır.

1949-1950 döneminde Türkiye'ye sağlanan 7,5 milyon dolarlık şarta bağlı yardım ise 1949-1950 döneminde Yunanistan'a tanıdığımız 8 milyon dolarlık tiraj hakkından Yunanistan'ın fiilen kullanmış olduğu 7.503.000 dolar'lık kısma karşılık gelmektedir. Haziran 1951 sonuna kadar Türkiye'ye yapılmış olan doğrudan yardımlar, dönemler itibariyle ve çeşitlerine göre, aşağıda gösterilmiştir (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.01/ 125.801.5):

Tablo 1. Haziran 1951 Sonuna Kadar Türkiye'ye Yapılmış Olan Doğrudan Yardımlar

Dönem	İkraz Dolar	Hibe Dolar	Şarta Bağlı Dolar	Toplam Dolar
1948-1949	38.000.000	1.200.000	9.800.000	49.000.000
1949-1950	35.000.000	16.000.000	7.500.000	58.500
1950-1951	-	45.000.000	-	45.000.000
Toplam	73.000.000	62.200.000	17.300.000	152.500.000

3.2.2. Dolaylı Yardım

Dolaylı yardım, katılan ülkelerin birbirleri arasında yapacakları ithalat ve satın alımları karşılamak üzere sağlanan bilvasıta, bir yardımdır. Marshall Planı'nın ilk projesinde böyle bir yardım göz önünde bulundurulmamıştı. Katılan ülkeler, Amerika'dan aldıkları ödünç ve hibe

şeklindeki doğrudan yardımlarla, pesin para ile satın almak mecburiyetinde kalacakları Avrupa kaynaklı mallar yerine, doğrudan doğruya Amerika malı satın almayı tercih etmek durumunda kalıyorlardı. Bundan Avrupa'nın sanayici ülkeleri zarar gördükleri gibi tütün ve kuruyemiş gibi ihracatımız dolayısıyla Türkiye'de zarar görmeye başlamıştı.

Amerika, kalkındırmaya çalıştığı ülkelerin bu şekilde ihracat sıkıntısına maruz kaldıklarını göreyerek zarar gören ülkelerle beraber, bu vaziyetin önlenmesine çalıştı ve bu suretle dolaylı yardımın ilk aşamasını teşkil eden "Tiraj hakları" formülü bulundu.

Tiraj hakları:

Amerika Birleşik Devletlerinin İktisadi İşbirliği İdaresine giren Avrupa devletleri arasındaki ticareti düzenlemek için yaptığı yardımlardır ve en önemlileri "tiraj hakları" veya "Dolaylı yardım" adı ile tanınmıştır.

İktisadi İşbirliği çerçevesi içindeki Avrupa ülkeleri birbirlerinden mal satın aldıkları zaman malların bedeli Amerika Birleşik Devletleri tarafından ödenmekte ve satın alan devlet bunun karşılığın "Karşılık Fonu" adı altında ve kendi parasıyla milli bir bankaya yatırmaktadır. Bu iste hem satıcı, hem de alıcı devletin büyük çıkarı vardır. Çünkü satan devlet alıcısının döviz yokluğu yüzünden alamayacağı bir malı döviz karşılığı elinden çıkarmış, alan devlet de gerekli döviz kolaylıkla bularak ihtiyacı olan malı satın almak imkânına kavuşmuştur. Diğer yandan, satın alan devlet "Karşılık Fonu" na yatırdığı paranın % 95 ini İktisadi İşbirliği İdaresini: tasvibiyle yine memleket içinde ve ekonomik kıymeti haiz projelere yatıracığından, ya da tıpkı ödünç para yardımı şartları altında Amerika Birleşik Devletlerine ödeyeceğinden sonunda bu da bir türlü hibe, ya da ödünç para yardımı niteliğini kazanmaktadır. "Karşılık fonu" na yatırılan paranın geri kalan % 5'i de, memleket içindeki masraflarını karşılamak üzere özel İktisadi işbirliği misyonlarına bırakılmıştır.

Türkiye'nin 1948-1951 yılları arasında bu şekilde gördüğü Amerika yardımının tutarı, 71.522.000 doları hibe, 55.000.000 doları ödünç olmak üzere 126.522.000 dolardır (Türkiye'de Marshall Planı C. II, 1951, s.33).

Tiraj hakkı, işbirliğine dâhil her Avrupa ülkesinin diğerleriyle olan genel tediye muvazenesini tetkik neticesinde arada lehte açık yani aktivite olduğu takdirde, aktif vaziyette bulunanın pasif olana bu açığı kapatacak miktarda kendi milli parasıyla kendi piyasası üzerinden bir iştirah ve ödeme kuvveti tanınması, açık aleyhte yani pasif bulunduğu halde ise kendisine aktif olan ülkeden bu açığı kapatacak oranda o ülkenin parasıyla o piyasada kullanılacak bir iştirah ve tediye kudreti sağlaması demektir (Türkiye'de Marshall Planı C. II,

1951, s.19-29). Tiraj hakları 16 Ekim 1948 ve 7 Eylül 1949 tarihlerinde imzalanan “Avrupalılar Arası Ödeme ve Takas Anlaşmaları” ile fiilen tesis edilmiştir.

Amerika, bu şekilde tanınan tiraj haklarının brüt tutarları karşılığında şarta bağlı dolar tahsisleri yapmakta idi. Tiraj hakkı tanınan ülkelere verilen tahsisler, tiraj haklarını alan ülkelerin bu tiraj haklarının kullanmalarına bağlı idi, bazen bu tahsislerin daha evvel yapıldığı da olmuştu. Türkiye için 1948-1949 dönemine ait tahsisler, bir istisna olarak, verilen brüt tiraj hakları toplamı üzerinden değil, verilen ve alınan tiraj haklarının farkı üzerinden yapılmıştır.

1949-1950 döneminde tiraj haklarının kullanılması yeni bir aşamaya girmiştir. Belçika ve ECA idaresi, tiraj haklarının dolara çevrilebilen ve katılan her ülkeye ve Amerika’ya aktarılabilir olmasını istemiştir. İngiltere ise, buna engel olarak sadece ticaretin, katılan ülkeler arasında derecelendirilmiş bir şekilde sınırlandırmalardan uzak olarak yapılması görüşünü ileri sürmüştür. Zorlu görüşmelerden sonra Fransızların ortaya attıkları ve tiraj haklarının % 25’inin yalnız katılan ülkeler dahilinde aktarılabilir olmasına, yapılacak transferler oranında bunlar dolayısıyla verilmesi gereken şarta bağlı Amerika dolarları tahsislerinin de transfer edileceğine dair teklif kabul edilmiştir (Türkiye’de Marshall Planı C. II, 1951, s.20-21).

Bu teklif mucibince, iştirak eden bir ülke herhangi bir ülkeden aldığı tiraj hakkının % 25’ini o ülkede fiyat yüksekliği vs. gibi sebepler dolayısıyla kullanmakta müşkülata maruz kaldığı veya kullanamadığı takdirde, bunu diğer iştirak eden ülkelere birine naklettirebilecektir. Bu nakil ile beraber transfer edilen miktara tekabül eden dolar da, kendisine transfer yapılan devlete, şarta bağlı yardım olarak intikal edecektir.

Katılan ülkelerle yapılan ikili müzakerelerden sonra 1945-1949 ve 1949-1950 döneminde Türkiye’ye tanınan ve Türkiye’nin diğer üye ülkelere tanımış olduğu tiraj haklarının miktarları aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.01/80.507..5).

Tablo 2. 1948-1949 Döneminde Türkiye'ye Tanınan Tiraj Hakları

Ülkeler	Tanınan Tiraj Hakkı \$	Kullanılan \$	Bakiye Dolar
Belçika	2.000.000	2.000.000	-
İtalya	5.000.000	2.515.000	(1949-1950 dönemine ilave edilmiştir.) 2.485.000
Hollanda	800.000	586.000	214.000
İngiltere	8.000.000	8.000.000	-
İsveç	1.000.000	1.000.000	-
Toplam	16.800.000	14.101.000	2.699.000

Tablo 3. 1948-1949 Döneminde Türkiye'ye Tanınan Tiraj Hakları

Ülkeler	Tanınan Tiraj Hakkı \$	Kullandıkları \$	Bakiye Dolar
Almanya	13.500.000	6.778.000	6.772.000 (1949-1950 dönemine nakledilmiştir.)
Danimarka	1.500.000	700.000	800.000
Yunanistan	12.300.000	12.300.000	-
Norveç	500.000	84.000	416.000 (İptal olunmuştur.)
Toplam	27.800.000	19.862.000	7.938.000

Tablo 4. 1949-1950 Döneminde Türkiye'ye Tanınan Tiraj Hakları

Ülkeler	Tanınan Tiraj Hakları \$	Kullandıkları \$	
Almanya	14.722.000	14.722.000	
Avusturya	1.000.000	1.000.000	
Belçika	5.123.000	5.123.000	
Danimarka	2.850.000	2.850.000	
Fransa	7.000.000	7.000.000	
İtalya	6.248.000	6.248.000	2.485.000 \$ (1948-1949'dan intikal etmiştir.)
Hollanda	5.926.000	5.926.000	214.000
Norveç	468.000	468.000	
İngiltere	28.684.000	28.684.000	
İsveç	2.200.000	2.200.000	
Toplam	74.221.000	74.221.000	2.699.000

Tablo 5. 1949-1950 Döneminde Türkiye'nin Tanıdığı Tiraj Hakları

Ülkeler	Tanıduğumuz Tiraj Hakları Dolar	Kullandıkları Dolar
Almanya	6.722.000 (1948-1949 döneminden intikal etmiştir.)	6.772.000
Yunanistan	8.000.000	7.503.000
Toplam	14.722.000	14.225.000

Başlangıç Kredisi:

Tiraj hakları, 16 Ekim 1948 ve 7 Eylül 1949 tarihlerinde imzalanmış olan “Avrupa ülkeleri arasında Ödeme ve Takas Anlaşmaları” na dayanarak tesis edilmişti. Bu anlaşmalar, çeşitli paralar üzerinden yapılan muamelelerin icrasına yarayan müşterek bir muhasebe usulü sağlıyor ve anlaşma tarafların iki taraflı açık fazlalarının tiraj haklarının da yardımıyla sonuca bağlanmasına imkan veriyordu. Tiraj hakları, muayyen bir dönem zarfında tediye muvazenelerinde husule gelecek açıklara istinat ediyordu. Kullanılmayan tiraj haklarının dönem sonunda iptal edilmesi keyfiyeti, üye ülkeleri, başlangıçta tahmin edilen açıkların tahakkuk ettirilmesine zorluyor ve onları tediye muvazenelerinde açık vermeğe teşvik ediyordu.

1949 yılı sonundan itibaren ülkeler arasında ticareti geliştirmek, serbest rekabet şartlarını yeniden tesis ederek fiyatların düşmesini sağlamak amacıyla Avrupalılar arası mübadelelerde tedrici bir serbestiye gidilmesi esası kabul edilmişti. Mübadelelerin serbestleştirilmesi için de muhtemel risklerin bertaraf edilmesi, paraların kolaylıkla birbirlerine tahvil edilmesi ve ödeme kolaylıkları sağlanması lüzumu görülmüyordu. Bu sebeplerden dolayı, Ödeme ve Takas Anlaşmalarının tatbikatından elde edilen tecrübeler göz önünde bulundurularak, 19 Eylül 1950’de üye ülkeler arasında imzalanan bir anlaşma ile “Avrupa-Tediye Birliği” kurulmuştur. Bu anlaşma, 1 Ağustos 1951 tarih ve 5824 sayılı kanunla TBMM tarafından onaylanmıştır (Türkiye’de Marshall Planı C. II, 1951, s.23).

Aynı tarihte imzalanmış olan ek protokol hükümleri gereğince anlaşma, 30 Haziran 1950’de sona eren 7 Eylül 1919 tarihli Avrupa ülkeleri arasında Ödeme ve Takas Anlaşması’nın yerine kaim olmuş ve 1 Temmuz 1950’den itibaren tatbik edilmeye başlanmıştır. Anlaşmaya göre, akit taraflardan her birinin birlik dâhilinde diğerlerine karşı meydana gelen alacak veya borçların geneli bir takas muamelesine tabi tutulmakta ve net alacak veya borç bakiyesi üzerinden birliğe karşı alacaklı veya borçlu olunmaktadır.

Bu alacak ve borçlar karşılıklı bir kredi sistemi içinde muhasebeye tabi tutulmaktadırlar. Birliğe dâhil her ülke kendi ticaret hacmine göre diğer üye ülkelere karşı bir kredi marjı tanımakta ve buna karşılıklıta diğer üye ülkelerden birlik dâhilinde bir kredi marjı alınmaktadır. Bu kredi marjlarına “kota” adı verilmiştir. Türkiye bu suretle Avrupa Tediye Birliği’nden 50 milyon dolarlık alacaklı ve borçlu kota almış bulunmaktadır (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.10.00.0/ 268.807.3).

Avrupa Tediye Birliği'nin kurulmasıyla, kredi konusu halledilince üye ülkeler arasında ticaret serbestisi de derhal tatbik mevkiine konulmuştur. Ticaret serbestisi Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı Konseyi'nin Kararı icabınca 1948'deki ithalatın % 75'i oranında olacaktır. Ancak tediye muvazenesindeki açıkların fazlalığı ve ekonomik zorluklar, bu kararın tam olarak tatbik edilmemesini intaç edebilir. Türkiye kendi bünyevi vaziyeti sebebiyle ticaret serbestisini % 60'tan ileri götürmemiş ve bu hususta haklı olduğunu teşkilata da kabul ettirmiş bulunmaktadır. Ancak vaziyetimiz mütemadi murakabe altında bulunmaktadır. Tediye muvazenesimde daha büyük bir salah eseri görüldüğü takdirde, % 75 serbestiye gidilecektir (Türkiye'de Marshall Planı C. II, 1951, s.24).

Avrupa Tediye Birliği'nde bünyevi borçlu olan bazı ülkelere Birleşik Amerika Devletleri "Başlangıç Kredisi" namı altında, ikraz ve hibe esasından yardımlarda bulunmuştur.

Türkiye "başlangıç kredisi" olarak birlik çerçevesinde 25 milyon dolar almıştır. Bu yardım ikraz esasına dayanmaktadır. 15 sene vadeli ve % 2 3/4 faize tabidir. 15 senelik müddet anlaşmanın hitamından itibaren başlayacaktır.

Başlangıç kredileri, verildikleri ülkelerin tediye muvazenesinde açık husule gelmesiyle kotalardan evvel kullanılmaktadır. Ancak Türkiye'ye tahsis edilen başlangıç bakiyesinin kullanılması, bir ithal programı yapmamız şartına bağlanmıştır. Böyle bir ithal programı yapılarak ECA'ya tasvip ettirilmiştir.

Bu kredinin konular itibariyle dağılımı Tablo 6'da gösterilmiştir (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.01/125.801.05):

Tablo 6. Kredinin Konular İtibariyle Dağılımı

Devlet Denizyolları (geçen sene sipariş edilen gemilerin taksit karşılığı olarak)	4.560.000 \$
Devlet Demiryolları (lokomotif yedek parçaları alımı için)	1.360.000 \$
Sünerbank (Karabük kok ve sinter tesisleri taksitleri karşılığı olarak)	1.680.000 \$
Tekel (tuzlalar işletme malzemesi için)	495.000 \$
Eti Bank (Sarıyar Barajı inşaaı, Zonguldak ve Garp Linyitleri Amenajman malzemesi mubayaa ve taksitleri için)	16.905.000 \$
Toplam	25.000.000 \$

Hususi Kaynak:

Amerika hükümeti. Avrupa Tediye Birliğinde bünyevi borçlu olan bazı ülkelere “Başlangıç Kredisi” tanımıştı.

Başlangıç kredisinin bazı ülkelere verilmiş ve anlaşmaya dayalı olarak tanınmış olması bu kredinin kullanımını güçleştirdiğinden daha kolay kullanılabilir bir dolaylı yardımın yapılması gerekli görülmüş ve Avrupa Tediye Birliği Anlaşması’nı düzenleyen ve 4 Ağustos 1951’de Paris’te imzalanan 2 numaralı ek protokolün birinci maddesiyle, Nisan 1951 başlangıcından 30 Haziran 1952’ye kadar uzayan dönem zarfında kullanılabilen üzere Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti’nin katılan ülkelere tanıyacağı bir “Hususi Kaynak” yardımı oluşturulmuştur.

“Hususi Kaynak” yardımından Türkiye’nin ne şekilde faydalandığını görmek için Türkiye’nin Tediye Birliği’ndeki durumunu gözden geçirmek gerekmektedir. 1950 Kasım ayı sonunda 12.8 milyon dolar tutarında kreditor duruma geçmiş olan Türkiye bu tarihten sonra da 1951 Ocak ayı sonuna kadar Tediye Birliği’ndeki alacaklı durumunu devam ettirmiştir. Ancak 1951 Ocak ayından itibaren Türkiye pasif bir durum göstermeye başlamış ve bu borçlu durumu 1951 Ekim ayı sonuna kadar devam etmiştir. Bu sürede 50 milyon dolarlık kota, 25 milyon dolarlık alacaklı başlangıç bakiyesi sarf edildiği gibi, 22 milyon dolar “Hususi kaynak” şeklinde alınan Amerika Yardımı da kullanılmış ve ayrıca 5,3 milyon dolar kendi kaynaklarından harcanmıştır. Bu yüzden Birliğe karşı birikmiş hesap açığı 100,4 milyon dolara erişmiştir. Kasım 1951’de husule gelen 6.470.000 dolar’lık fazla sebebiyle toplam açık 100.4 milyon dolardan 93,9 milyon dolara inmiştir (Türkiye’de Marshall Planı C. II, 1951: 24).

Türkiye yukarıda açıklandığı gibi Avrupa Tediye Birliği’ne karşı eksik yani açık veren bir durum almaya başlayınca, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı’na başvurarak “Başlangıç kredisinden” ayrı olarak hususi yardım talebinde bulunmuştur. Bu talep üzerine konu Tediye Komitesi’nde görüşülmüştür. Gelir ve gider dengesi açısından ödeme durumundan dolayı Türkiye için ölü mevsim olan Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül ayları içinde alakalı bir vaziyet göstereceği üzerinde durulmuştur. Bunun üzerine yapılan müzakereler neticesinde, Avrupa Tediye Birliği’ndeki açıklarının sonuca bağlanması için Amerika’dan iki defada 12,5 ve 9,5 milyon dolar olmak üzere 22 milyon dolar tutarında “Hususi kaynak” yardımı sağlanmıştır. Bu yardım hibe esasına dayanmakta ve tamamen kullanılmış bulunmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere Amerika'dan alınan dolaylı yardım "Hususi Kaynak" şekline oluşturulmuştur.

Genel Yardımın Karşılaştırmalı Dağılımı:

Amerika'nın Marshall Planı gereğince Nisan 1948'den Haziran 1951'in sonuna kadar çeşitli ülkelere yapmış olduğu yardımlar toplu olarak aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 7. Çeşitli Ülkelere Dönemler İtibariyle Yapılan Marshall Yardımları.

	1948-1949 (Dolar)	1949-1950 (Dolar)	1950-1951 (Dolar)	Toplam (Dolar)
İngiltere	1.619.700.000	921.000.000	285.200.000	2.825.900.000
Fransa	1.313.100.000	691.200.000	440.200.000	2.444.800.000
İtalya	668.000.000	391.000.000	255.900.000	1.314.900.000
Almanya	613.500.000	281.800.000	402.000.000	1.297.300.000
Hollanda	571.100.000	301.600.000	106.000.000	978.700.000
Avusturya	280.000.000	166.400.000	114.400.000	560.800.000
Belçika-Lüksemburg	261.400.000	221.700.000	63.500.000	546.600.000
Yunanistan	191.700.000	156.300.000	167.100.000	515.100.000
Danimarka	126.200.000	87.000.000	44.200.000	257.400.000
Norveç	101.100.000	90.000.000	45.600.000	236.700.000
Türkiye	49.000.000	58.500.000	45.000.000	152.500.000
İrlanda	86.300.000	44.900.000	15.000.000	146.200.000
İsveç	45.400.000	48.000.000	25.100.000	118.500.000
Portekiz	-	31.500.000	19.000.000	50.500.000
Triyeste	17.900.000	12.300.000	3.200.000	33.400.000
İzlanda	8.300.000	7.000.000	8.400.000	23.700.000
A.Tediye Birliği	-	-	350.000.000	350.000.000
Yugoslavya	-	-	29.000.000	29.000.000
Toplam	5.953.000.000	3.510.200.000	2.418.800.000	11.882.000.000

Kaynak: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.01/125.801.5.

Amerika'nın çeşitli ülkelere yapmış olduğu 11.882.000.000 dolar'lık fiili yardım içinde Türkiye'nin hissesi 152.500.000 dolar olarak görülmektedir. Ancak bu tablolarda ülkelerin birbirlerine tanıdıkları tiraj hakları ile Amerika'nın 350 milyon dolar vermek suretiyle kurulmasını ve işlemlerini temin ettiği "Avrupa Tediye Birliği" çerçevesi içinde Türkiye'nin aldığı 25 milyon dolarlık başlangıç kredisi ve bu Birlik'te bize tanınmış olan 50 milyon dolarlık "kota"ımızın 30 milyona tekabül eden kredi kısmı ve teknik yardım kanalı ile yapılmış olan yardımlar yer almamıştır (Türkiye'de Marshall Planı C. II, 1951, s.24). Bundan dolayı Türkiye'nin Marshall Planı'ndan görmüş olduğu hakiki yardım toplamı ancak bu

yardımların da etkisinin dikkate alınmasıyla elde edilebilir. Başlangıçtan Haziran 1951'in sonuna kadar Türkiye'ye yapılmış olan çeşitli yardımların icmali ve dönemler itibariyle atman yardımlarla bunların oranları tablolarda gösterilmiştir (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.01/125.801.5):

Tablo 8. 30.6.1951 Tarihine kadar Türkiye'ye yapılan çeşitli yardımlar (Milyon Dolar)

Dönemler	Doğrudan Yardımlar			Doğrudan Yardım Toplamı	Dolaylı Yardımlar		Dolaylı Yardım Toplamı	Genel Toplam
	Hibe	Kredi	Şarta Bağlı		Hibe	Kredi		
1948-1949	1,2	38,0	9,8	49,0	-	-	-	49,0
1949-1950	16,0	35,0	7,5	58,5	71,5	-	71,5	130,0
1950-1951	45,0	-	-	45,5	-	25,0	25,0	70,
Toplam	62,2	73,0	17,3	152,5	71,5	25,0	69,5	249,0
Kota	-	-	-	-	-	30,0	30,0	30,0
Teknik Yardım	1,5	1,0	-	2,5	-	-	-	2,5
Toplam	63,7	74,0	17,3	155,0	71,5	55,0	126,5	281,5

Türkiye'nin bu suretle çeşitli dönemlerde aldığı yardımların genel yardıma oranları (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.01/125.801.5);

Tablo 9. Türkiye'nin Çeşitli Dönemlerde Aldığı Yardımların Genel Yardıma Oranları

Dönemler	Genel Yardım \$	Türkiye'nin Hissesi \$	Oran (%)
1948-1949	5.953.000.000	49.000.000	0,83
1949-1950	3.510.200.000	130.000.000	3,70
1950-1951	2.418.800.000	70.000.000	2,90
		Kota 30.000.000	
		100.000.000	4,13
Toplam	11.882.000.000	279.000.000	2,35

Bu cetvellerin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere Türkiye ilk 1948-1949 döneminde 49 milyon dolarlık doğrudan yardım görmüştür. Bunun 1,2 milyon doları hibe ve 9,8 milyon doları şarta bağlı yardım olarak verilmiş bakiye 38 milyon doları da kredi şeklinde sağlanmıştır. Bu dönemde Amerika, katılan ülkelere 5.953.000.000 dolarlık yardım yapmış olduğuna göre o dönemde Türkiye'nin aldığı yardımın genel yardıma oranı %0,83'tür.

1949-1950 döneminde Türkiye, 58,5 milyon dolarlık doğrudan yardım görmüştür ki, bunun 16 milyonu hibe, 35 milyonu kredi ve 7,5 milyonu da şarta bağlı yardımdır. Dolaylı yardımdan da hibe esaslı üzerinden 71,5 milyon dolarlık tiraj hakkı alındığından bu dönemde alınan yardımlar toplamı 130 milyona erişmiştir. Bu miktar Amerika'nın o dönemde yapmış olduğu 3.510.200.000 dolar'lık genel yardımın % 3,7'sini oluşturmaktadır.

1950-1951 dönemine başlarken Amerika ekonomik yardımının önemli miktarda eksileceği anlaşılmış ve bu sebeple her ülkenin alacağı yardım üzerinden kesinti yapılması prensibi kabul edilmiş ve bunun kıstasının tayini Belçikalı Konsey Başkanı Mr. Snoy ile Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreteri Mr. Marjolin'e havale edilmişti. Bu kişinin bulunduğu ve Konseyce de kabul edilen teklife göre her ülkenin 1949-1950 döneminin başlangıç aldığı doğrudan yardımın % 25'i, dolaylı yardımın da (tiraj hakları), % 40'ı azaltılacaktı. Bundan yalnız Yunanistan istisna edilmişti.

Bu kısıntı esaslı kabul edildikten sonra Türkiye'ye 1950-1951 döneminde 45 milyon dolarlık doğrudan ve 25 milyon dolarlık "Başlangıç Kredisi" adı ile dolaylı yardım yapılmıştır ki, bunların toplamı 70 milyon dolardır. Bu dönemde Amerika'nın çeşitli ülkelere yapmış olduğu genel yardım toplamı 2.418.800.000 dolar olduğuna göre Türkiye'nin almış olduğu 70 milyonun genel yardıma oranı da % 2,9'dur (Türkiye'de Marshall Planı C. II, 1951, s.28). Fakat Türkiye bu dönemde 30 milyon dolarlık bir yardımdan daha yararlanmıştı. Avrupa Tediye Birliği Anlaşması'nın 11'inci maddesi gereğince Türkiye Birlik'ten 50 milyon dolarlık alacaklı ve borçlu kota almıştır. Anlaşmaya göre kotanın kullanılma tarzı aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.01/125.801.5):

Tablo 10. Avrupa Tediye Birliği Anlaşması'nın 11'inci Maddesi Gereğince Türkiye Birlik'ten 50 Milyon Dolarlık Alacaklı Ve Borçlu Kotanın Kullanılma Tarzı

50 Milyon Dolarlık kotanın müterakim hesap açığı veya fazlalığının			Müterakim hesap açığının tesviyesi				Müterakim hesap fazlasının tesviyesi			
			Birliğin tanıdığı kredinin		Birliğe altın tediye		Birliğin tanınan kredinin		Birliğin altın tediyesinin	
Tranşları	Oranı	Miktarı	Oranı	Miktarı	Oranı	Miktarı	Oranı	Miktarı	Oranı	Miktarı
1.	%20	10	%100	10	%-	0	%100	10	%-	0
2.	%20	10	%80	8	%20	2	%50	5	%50	5
3.	%20	10	%60	6	%40	4	%50	5	%50	5
4.	%20	10	%40	4	%60	6	%50	5	%50	5
5.	%20	10	%20	2	%80	8	%50	5	%50	5
Toplam		50		30		20		30		20

Bu tablodaki verilerden anlaşılacağı üzere 50 milyon dolarlık kota beş eşit bölüme ayrılmıştır. Birinci on milyonluk transın toplamını aşmayan açık daima, Birlik tarafından kredi verilmek suretiyle karşılanmaktadır. Müteakip translarda ise Birliğin vereceği kredi oranı azalmakta buna karşılık tahsil edeceği altın oranı çoğalmaktadır.

Kotanın beş transının tamamen kullanımı halinde (ki Türkiye 1951 sonuna doğru 50 milyonluk kotasının tamamını kullanmıştır) anlaşmanın tespit ettiği kredi ve altınla tediye oranlarına göre Birlik tarafından Türkiye'ye asgari 4 sene vadeli 30 milyon dolarlık bir kredi sağlanmış bulunmaktadır.

Bütün bu açıklamalardan anlaşıldığı üzere Avrupa Tediye Birliği'ndeki 50 milyon dolarlık kotanın sağladığı 30 milyon dolarlık krediyi de 1950-1951 dönemi yardımlarına ilave etmek lazımdır ki, bu takdirde 1950-1951 dönemi yardım toplamı 100 milyon dolara yükselmektedir. Bu ise 2.418.800.000 dolar'lık genel yardımın % 4,13 ünü oluşturmaktadır.

Otuz milyonluk kota kredisi dâhil üç dönemin Türkiye'ye yapılan toplam yardım toplamı 279 milyon dolardır. Amerika'nın çeşitli ülkelere bu üç dönemde (30 Haziran 1951 tarihine kadar) yapmış olduğu yardım toplamı ise 11.882.000.000 dolar olduğuna göre Türkiye'ni aldığı toplam yardımların genel yardıma oranı %2,35'tir (Türkiye'de Marshall Planı C. II, 1951, s.29).

Yukarıdan beri verilen açıklamalara göre Marshall Planı'nın uygulanmasından 31 Aralık 1951 tarihine kadar Türkiye'ye fiilen yapılmış olan yardımların toplamı ise şöyle açıklanabilir:

Tablo 11. Başlangıçtan 31 Aralık 1951 tarihine kadar Türkiye'ye yapılan Marshall Planı yardımları.

Dönemler	Doğrudan Yardım (\$)	Dolaylı Yardım (\$)	Toplam (\$)
1948-1949	49.000.000	-	49.000.000
1949-1950	58.500.000	71.500.000	130.000.000
1950-1951	45.000.000	25.000.000	70.000.000
1951-1952(Mahsuben Kullanılan)	2.000.000	22.000.000	24.000.000
Kota Kredisi	-	30.000.000	30.000.000
Teknik Yardım	2.500.000	-	2.500.000
Toplam	157.000.000	148.500.000	305.500.000

Kaynak: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.01/80.507.5

Türkiye, diğer üye ülkelerin birçoğundan farklı olarak, yardımın büyük bir kısmını ziraatın makineleştirmesi, yeraltı servetlerinin işletilmesi, mevcut işletmelerin modern araçlarla donatımı, enerji kaynaklarının artırılması, anayolların süratle iyileştirilmesi ve artırılması, taşıma araçlarının yenilenmesi gibi çeşitli kalkınma konularına vermiş ve küçük bir kısmını da zaman zaman acil ihtiyaç hissedilen ve kullanılarak tüketilebilen maddelerin teminine harcamıştır.

Kalkınma programlarının yanı başında askeri gücün artırılması ve bunun, ekonomik faaliyet sektörlerinin takviyesi suretiyle desteklenmesi konusu gittikçe artan bir önem kazanmaktadır. Bu bakımdan yapılan son yardımların çoğunun askeri gücü artıracak sahalara yapılması yoluna gidilmiştir.

3.2.3. Teknik Yardım

Marshall Planı kanalı ile temin edilmekte olan yardımlardan birisi de “Teknik Yardım” ismi altındaki bilgi yardımıdır. Bu bölüm de, Amerika Birleşik Devletlerinden getirilecek teknik uzmanlarla yardım gören ülkeden staj, tetkik gezisi ve buna benzer sebeplerle dışarıya gönderilen teknisyen, mühendis ve benzeri elemanların ve meslek erbabının gittikleri ülkelerdeki zaruri masrafları karşılanmaktadır.

Teknik yardım iki şekilde finanse edilmiştir. Bunlardan biri hükümetin borçlanması ve bu borcunu tıpkı ödünç yardım için tayin ve tespit edilen şartlara uygun olarak ödenmesidir. İkinci şekil hibe şeklindedir. Bu şekle uyularak kabul olunan bir teknik yardım karşılığında hükümet herhangi bir borca girmiş olmaz. Yalnız projenin dolar tutarı karşılığının Türk parası olarak Merkez Bankasına yatırılması gerekir ki bunun % 95’leri İktisadi İşbirliği İdaresinin onayıyla memleketin diğer bir ekonomik kalkınma işine tahsis olunur.

Türkiye’nin 1948-1951 yılları arasında gördüğü teknik yardımın tutarı 3.000.000 dolardır (Türkiye’de Marshall Planı C. II, 1951, s.29-38). Teknik bilgi verilmesi şeklinde yapılan bu yardım, sahası itibariyle çok geniş ve diğer yardımlarla temin edilen malzeme gibi kısa bir zaman içinde yıpranmaya mahkûm olmayıp, aksine nesillere aktarılacak bir içerik ve hususiyet taşımaktadır. Yalnız bu yardıma dâhil projelerin sayan kabul olabilmesi için konunun ülke ekonomik kalkınmasına kısa bir zamanda yardım edebilecek ve aynı zamanda ferdi olmayıp genel menfaati yakından ilgilendirir mahiyette olması icap etmektedir. Bu

itibarla ferdi karakter taşıyan şahsi müracaatların ve tahsili hedef tutan projelerin kabulüne imkân görülememektedir.

Bilindiği üzere, istihsal unsurlarından sermaye ve tabiat şartları ne kadar müsait bulunursa bulunsun bunları isleyecek olan insan, en verimli isleme bilgisi ile hazırlanmış bulunmadıkça, elde edilecek netice daima azaminin altında kalmaya mahkûmdur. Gerçekten, Amerika ile Avrupa arasındaki istihsal farkı ve sebeplerini tetkik etmek üzere, katılan ülkeler sanayi idarecilerinden müteşekkil bir heyetin, Almanya'da yapmış olduğu tetkik neticesinde, en yeni bilgi ve metotların tatbik edilememesi yüzünden Avrupa'daki verimliliğin bu bilgi ve metotların tatbiki halinde elde edilecek neticeden % 50 oranında aşağı olduğu kanaatine varılmıştır. Bu müspet tetkiki de, Amerika'nın en yeni metot ve bilgilerini elde etmek ve bunları yerinde görüp tatbik edebilmek imkân ve fırsatını veren teknik yardımın ehemmiyet ve faydasını bir kere daha tebarüz ettirmiş bulunmaktadır.

Hükümetimiz, teknik yardımın sağladığı büyük faydaları takdir ederek bu sürede her türlü imkânlardan istifade yoluna başvurmuş ve daha aşağıda teferruatlı bir şekilde gösterilen teknik yardım projelerini tahakkuk ettirmiştir.

Şimdiye kadar Türkiye'de teknik yardım dört şekilde tatbik edilegelmiştir:

- Amerika'ya eleman gönderilmesi (A tipi teknik yardım).
- Amerika'dan uzman ve müşavir getirilmesi (B tipi teknik yardım).
- Teknik malzeme temini.
- İktisadi, sınai ve zirai sahalarda karşılaşılan teknik müşküllerin haberleşme yoluyla halli.

Bu yardımların içeriğinin tayini çeşitli sektörlerdeki konulara ve Türkiye'nin o sahadaki bilgiye olan ihtiyacının şiddet ve vüsatine göre değişmektedir. Konulara göre bazen A tipi bazen B tipi yardımlar tercih edilmekte, muayyen sahalarda da çok defa her iki tipten istifade edilmektedir. Bu takdirde Türk elemanları, bir taraftan Amerika'da yeni bilgiler edinirlerken diğer taraftan o konuda ihtisas sahibi uzmanlar da Türkiye'ye getirilerek, en yeni metotlara göre gerekli değişiklikler ve ıslahatlar yapılmakta ve elemanlarımız Amerika'dan geri dönen uzmanlarla birlikte bir müddet çalışmak imkânını bularak isi tamamen ehliyet kazanmış olarak devir almaktadırlar.

Teknik yardımın üçüncü şekli olan teknik malzeme temini konusunda Türkiye'ye 1500 dolar kıymetinde 800 kilo melez mısır tohumu getirilmiş bulunmaktadır.

Dördüncü şekil olan muhabere yoluyla bilgi temini için ise teknik haberleşme servisi ismi altında bir servis mevcuttur. Bu servis A ve B tipi projelerden istifade imkânları olmaması halinde bu bilgileri Amerika, Kanada ve diğer Avrupa ülkelerinden temin ederek alakalılara ulaştırmaktadır.

Türkiye'de de bu işi idare edecek olan bir merkezin kurulmasına teşebbüs olunmuştur. Bu merkez önümüzdeki bütçe yılı içerisinde maddi imkânlarını temin eder etmez faaliyete geçebilecektir (Türkiye'de Marshall Planı C. II, 1951, s.32). Teknik yardımın finansman şekline gelince: Bu husustaki projeler için biri Türk Lirası diğeri Dolar olmak üzere iki çeşit finansmana ihtiyaç vardır.

Türk Lirası, o proje ile ilgili elemanların Türkiye ile Amerika arasındaki seyahat masraflarını; projenin B tipi olması halinde yabancı uzmanların Türkiye dâhilindeki geçinme ve seyahat masraflarını; proje karşılıklı hibe esasına göre kabul olunmuş ise o proje için tahsis olunan dolarların Türk parası olarak karşılıklarının T.C. Merkez Bankası'ndaki karşılık paralar hesabına yatırılması için lazımdır.

Dolar tahsisleri ise, her proje için alakalı: devlet müessesesi emrine ve hibe şeklinde verilmektedir. Bu dolarlar A tipi projelerde Türk elemanının Amerika'da bulunduğu müddetçe yevmiye ve seyahat masraflarını; B tipi projelerde ise Amerikalı uzmanın maaş ve Amerika dâhilinde seyahat masraflarını karşılamak için kullanılmaktadır.

Teknik yardım projeleri için tahsis edilen dolarlar hibe esasından verilmekte olduğundan, yürürlükte olan ECA mevzuatı gereğince bu dolarların % 70'inin ve ekseri ahvalde de % 100'ünün karşılığının Türk parası olarak T.C. Merkez Bankasına yatırılması gerekmektedir (Türkiye'de Marshall Planı C. II, 1951, s.34). Bu itibarla teknik yardımdan istifade etmeye karar vermiş devlet müesseselerinin gerekli karşılığı yatırabilmeleri için daha evvelden bütçelerinde tedbir almaları lazım gelmektedir. Başlangıçtan 31 Aralık 1951 tarihine kadar tahakkuk ettirilmiş olan teknik yardım projeleri (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030.01/125.801.5):

Tablo 12. A Tipi Projeler

Konu	Amerika'ya gönderilen eleman adedi	Tahsis Miktarı (\$)
İstatistik Stajı	10	33.200
Hidroelektrik Etüdü	2	7.510
Su İşleri Stajı	4	17.760
Tarım Stajyerleri	28	93.740
Kömür mühendisleri etüdü ve stajları	13	33.080
Tarım etüdü	2	8.550
Sivil havacılık stajı	(5 kişi gitti) 16	21.760
Meteoroloji stajı	14	97.750
Orman stajı	5	24.100
Hayvan beslemesi stajı	1	3.600
Telefon mühendislerinin stajı	10	41.000
Toprak idaresi stajı	2	4.300
Karayolları stajı	24	79.940
Sümerbank mühendis ve teknisyenlerinin stajı	16	50.000
Elektrikçilik stajı	4	29.847
Maliye stajı	8	64.350
Lokomotif bakım işleri	1	1.513
Karayolları seyrü-seferi stajı	1	2.500
Mülki idarecilik stajı	5	60.000
Brusellos hastalığı stajı	1	500
Kasaplık hayvan tali maddeleri	1	1.700
Mesaçuset Teknoloji Enstitüsü seminerlerine iştirak	2	1.300
Bakır izale stajı	2	2.465
Meteoroloji stajı	2	11.000
Tarım idarecileri stajı	16	31.500
Ev ekonomisi stajı	45	187.000
Karayolları mühendislerinin stajı	2	6.560
Askeri mühimmat depolarının ziyareti	14	78.000
Arazi mülkiyeti konferansı	2	1.000
Çiftlik idaresi	2	4.000
Elektrik işleri idareciliği stajı	1	1.100
Karayolları malzemesi kullanışı	5	21.250
Karayolları seyrüseferi stajı	1	750
Beynelmilel tedavi işleri	1	13.950

Tablo 13. B Tipi Projeler

Konu	Amerika'ya gönderilen eleman adedi	Tahsis Miktarı (\$)
Tuz istihali	2	10.000
Demiryolları	6	197.500
Maliyecilik etüdü	1	2.645
Kurşun madeni	1	7.100
Çelik uzmanı	1	15.000
İstatistik	3	65.570
Büyük Menderes Vadisi etüdü	9	159.800
Su İşleri etüdü	2	25.000
Şehir planlanma etüdü	3	16.000
Et endüstrisi	3	78.600
Denizyolları idareciliği	10	384.878
Havayolları işletme ve bakımı	2	41.400
Sosyal sigortalar	1	5.300
Tarım müşavirleri	8	241.600
Madencilik muhasebesi	1	9.200
Gediz Barajı etüdü	1	11.200
Mali teşkilat uzmanları	2	16.000
Melez mısır etüdü	1	5.200
Veteriner çalışmaları	5	17.500
Telefon uzmanları	7	92.000
Bakır madeni uzmanları	4	64.525
Gediz barajı kontrolü	3	9.200
Meriç Nehri'nin ıslahı Firma	Firma	80.000
İskan müşaviri	1	26.500
İnsan kaynaklarının kullanılışı	1	13.800
Amerikalı sekreter ve daktilolar	8	25.400
Maden elektrik isleri mütehassısı	1	11.000
Hava Kurumu fabrikalarının etüdü	2	12.000
Tarım Uzmanları	15	170.000
Seker kamışı tüccarlar		4.700
Demiryolları Dispeçing işleri		35.750
Yeşilirmak Vadisi etüdü		160.000
Demiryolları daire muamelatı		8.500
Demiryolları iş kıymetlendirilmesi etüdü		58.410
Demiryolları atölye randımanı		54.410
İskenderun limanı etüdü		7.500

Marshall Planı kanalı ile sağlanmakta olan ve yukarıda içeirik ve işleme şekli açıklanmış bulunan teknik yardımdan başka birde Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı (OECE)'nin bu teşkilata dâhil ülkelerin ekonomik yönden kalkınmalarını temin amacıyla çeşitli teknik konuların incelenmesini hedef tutan bir teknik yardım şekli daha bulunmaktadır.

Bu girişimin amacı teknik bakımından ileri durumda olan ülkelerde incelemeler yapmak veya bu ülkelere uzmanlar getirilmesi ile tekniği az gelişmiş ülkeleri ileri bir duruma getirmek ve böylelikle Avrupa ülkelerinde üretimi ve dolayısıyla refahı arttırmaktır.

Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı teknik yardımından faydalanabilmek, bu teşkilata dâhil her ülke, kendisi için önemli gördüğü teknik konuları ileri sürerek bu konuda bir Uluslararası Teknik Yardım Grubu oluşumunu isteyebilmektedir. Bu çeşit teknik yardım projeleri başlıca üç şekildedir:

- Üye ülke uzmanlarının Amerika'da incelemeler yapması.
- Üye ülke uzmanlarının Avrupa ülkelerinde incelemeler yapması.
- Amerikalı uzmanların tetkikat yaptırmak isteyen ülkeyi ziyaretleri.

Her üç proje gereğince tetkiklerini tamamlayan uzmanlar, yapmış oldukları incelemeler ve vardıkları neticeleri belirten bir rapor hazırlamakla sorumludurlar. Raporun son kısmına da her ülke için konu ile ilgili tavsiyelerini ilave ederek üye ülkelerin teknik bakımdan birbirlerini desteklemelerine fırsat vermektedirler. Bu raporlar, sonra Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı tarafından yayınlanmaktadır (Türkiye'de Marshall Planı C. II, 1951, s.36).

Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'nca düzenlenmekte olan teknik yardım gruplarının finansman şekli şöyledir:

Amerika'ya giden heyetler: Gidiş ve geliş yol paraları heyete katılan uzmanları gönderen ülkenin ilgili daire veya müessesesine aittir. Amerika'daki tetkikleri sırasında uzmanlara ECA makamları tarafından 8 ila 12 dolar yevmiye verilmektedir. Amerika dışındaki her türlü masraflar yine ilgili daire veya müesseseye aittir.

Avrupa ülkelerine giden heyetler: Gidiş ve geliş yol paraları da dâhil her türlü masraflar uzmanı gönderen ülkenin ilgili daire veya müessesesine aittir.

Amerikalı uzmanların üye ülkelerde yapacakları tetkikler: Amerikalı uzmanın ülke içi ve dışı yol paralarıyla o ülke dâhilindeki yevmiyeler uzman getiren ülkenin ilgili daire veya müessesesine aittir.

Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı şimdiye kadar 118 teknik yardım grubu teşkil etmiş ve Türkiye bunlardan 20'sine katılmış ve 3 grubu da Türkiye'ye tahsis etmiştir.

Karşılık paraların içeriği:

Amerika Kongresi tarafından kabul edilen Yardım Kanunu, daha önce Amerika'nın çeşitli ülkelere yapmış olduğu münferit yardımlar tatbikatından elde edilen neticeleri de göz önünde bulundurarak, hibe şeklinde yardım gören ülkelerin, hibe yoluyla aldıkları mal, hizmet veya teknik bilginin mal olduğu dolar kıymeti karşılığının milli para ile özel bir hesapta toplanması hükmünü içermektedir. "Karşılık paralar" ismi verilen bu fonların hangi maksatlar için ve ne ölçüde sarf edilmesi lazım geldiğini veya hiç sarf edilmemesi gerektiğini tayin hususlarında katılan ülkelerdeki para kıymeti ve bu ülkelerin mali durumu, esaslı bir amildir. Karşılık paraların isabetle idaresi sayesinde, ekonomik kalkınmanın gerçekleştirme şartı olan, ülke mali istikrarının sağlanması kabildir.

"Hibe yoluyla temin edilen ve ülkeye ithal edilerek satılan ECA emtiasının bedellerini milli para ile ödeme keyfiyeti katılan ülkede enflasyonu azaltıcı (Counter-inflationary factor) bir amildir. Bu amilin tesirleri, karşılık paralar hususi hesapta bloke kaldığı veya Emisyon Bankası tarafından ihraç olunan devlet borçlarının tedavülden çekilmesi için kullanıldığı sürece, devam eder. Buna karşılık, karşılık paraların yatırım maksadıyla sarfı, ekseri ahvalde, enflasyonu azaltıcı amillerin tesirlerini giderir. Bu itibarla, enflasyonun mevcut bulunduğu bir ülkede, istihsal maksadıyla karşılık paraların serbest bırakılması münhasıran dâhili para istikrarıyla mali istikrarın sağlanması için alınacak tedbirlerle beraber icra edilir. Bununla beraber, karşılık paraların kullanılmaması suretiyle donmuş bir halde bırakılması devamlı bir istikrarın sağlanması için çok daha esaslı olan vergi tedbirleri yerine kaim olamaz." (ECA-Ekonomik İşbirliği İdaresi tarafından Kongre'ye sunulan Şubat 1949 tarihli rapordan, s.157).

Bu şartlar altında karşılık paralar, katılan ülkelerde para istikrarının ve mali istikrarın sağlanması, istihsal faaliyetlerini teşvik, yeni refah kaynaklarının araştırılması ve geliştirilmesi gibi maksatlar için kullanıla gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında 4 Temmuz 1948'de imzalanan Ekonomik İşbirliği Anlaşması ve bu anlaşmayı tadil eden 31 Ocak 1950 tarihli protokolün hükümlerine göre Türkiye'ye yapılan doğrudan yardımın hibe kısmı ile dolaylı yardımın tiraj hakları ve özel kaynak yardımlarının karşılığını teşkil eden Türk paralarını TC Merkez Bankası'nda hususi bir hesapta toplamak mecburiyeti vardır.

Protokol hükümlerine göre karşılık paraların % 5'leri Türkiye Cumhuriyeti dâhilindeki masrafları için kullanılmak üzere Amerika Birleşik Devletleri Hükümetinin emrine verilmektedir. Bu % 5'ler Türkiye'deki ECA Özel Misyonu'nun mahalli paralar ile yapılması

gereken idari masraflarını karşıladığı gibi aynı zamanda stratejik maddelerin istihsalini ve Amerika'ya satışını teşvik bakımından bu nevi madenleri işleten teşebbüs sahiplerinin kredi ihtiyaçlarının karşılanmasında da kullanılabilir.

Pratikte asıl “Karşılık paralar” ismi ile anılan % 95’ler ise ECA İdaresi’yle varılan mutabakat üzerine yukarıda da arz olduğunu gibi kalkınma programlarımızın iç finansmanına ve bir de askeri gücümüzü takviye edecek konulara verilmektedir.

3.3. Basında Marshall Planı

Amerika Dışişleri Bakanı General George Marshall’ın Harward Üniversitesi’nde 5 Haziran 1947 yılında okuduğu nutukla beraber “*Truman Doktrini*” adı verilen yardım programının ileri bir safhası açılmış oluyordu. Amerika’nın, Truman Doktrini’yle birlikte Yunanistan ve Türkiye’ye yaptığı askeri ve ekonomik yardımları, etraflıca yapılmış bir program dâhilinde Avrupa’ya da yapmaya karar vermesiyle bu yardım Marshall Planı adını almıştır. “*Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı*” olarak da adlandırılan Marshall Planı, General Marshall’ın nutkundan hemen sonra Türk basını tarafından tanımlamalara ve değerlendirmelere konu olmuştur.

“*Siyasi İlimler Mecmuası*”ndan Cemal R. Eyüpoğlu, Marshall Planı’nı özetle şöyle tanımlıyordu: Marshall Planı, II. Dünya Savaşı’nın tahrip ettiği sosyal düzenin yeniden kurulması için alınması gereken tedbirleri ve bu sahada Amerika’nın bir görev addettiği hizmet ve yardımlarla bunların icra tarzı hakkındaki görüşleri ifade eder (Siyasi İlimler Mecmuası, 1948).

Esmer, General Marshall’ın nutkundan sonra 20 Haziran 1947 tarihli “*Ulus*” gazetesinde kaleme aldığı yazısında, Amerika’nın Truman Doktrini’yle Avrupa’ya yaptığı yardımların tesirli bir netice vereceğine inanmadığını, fakat barış için Avrupa’nın ekonomik kalkınmasını gerekli gördüğünü yazıyordu. Yazıda, işte bu düşünceyle General Marshall’ın, Truman Doktrini’ni bir adım daha ileri taşıyarak yardım programına bütün Avrupa’yı içine alacak şekilde karar verdiğini ve bu kararını Harward Üniversitesi’nde verdiği bir nutukla açıkladığı aktarılıyordu. Esmer, yazısının devamında Marshall’ın nutkunda ileri sürdüğü düşünceleri şöyle özetliyordu (Ulus, 20 Haziran 1947):

Yapılacak olan bu yardımla Avrupa ülkeleri öncelikle kendi aralarında bir ekonomik işbirliğine girişmeli ve birbirlerinin eksikliklerini kendileri tamamlamalıdır. Yine, bu genel

işbirliği sonunda bir açık ortaya çıktığında Amerika bu açığın kapatılması için yardım etmeli, bu kalkınma ruhu ancak Avrupa devletlerinin arasındaki ekonomik işbirliği ile olmalıdır.

20 Aralık 1947 tarihli “Ulus” gazetesinin haberine göre Başkan Truman bu işbirliğinin önemine dikkat çekerek, Avrupa’nın kalkınması için dışardan bir yardım olsa bile kendi sorunlarına ortak bir çare bulmadıkça ve bu yardımın uygulanışı için ortak bir sorumluluk almadıkları sürece Avrupa milletlerinin sorunlarını halledemeyeceklerini söylüyordu (Ulus, 20 Aralık 1947).

Esmer de, “Avrupa’ya Yardım” adlı “Ulus”taki yazısında, General Marshall’ın Harward Üniversitesi’ndeki nutkunda ifade ettiği düşüncelere veya Türk basınında zaman zaman düşüncelerine yer verilen Amerikalı yazar Walter Lipman’ın düşüncelerine benzer nitelikteki fikirlere yer veriyordu. Esmer bu yazısında, Amerika’nın Truman Doktrini ile beraber Türkiye, Yunanistan ve bazı Avrupa ülkelerine yapmakta olduğu yardımların Marshall yardımına dönüşmesini şu şekilde değerlendiriyordu (Ulus, 20 Haziran 1947):

“Amerikan yardımı neticesinde birçok memleket iktisadi felaketin içine atılmaktan kurtarılmışlardır. Fakat böyle münferit memleketlerin kurtuluşu için temin edilen yardımın genel bir kalkınmayı sağlayamayacağı da bir hakikattir. Bu gidişle Amerika, belirli olmayan bir zaman için mütemadiyen şu veya bu memleketin yardımına koşmak vaziyetinde kalacaktır. İşte bu düşünce ile ki General Marshall, Truman doktrinini bir adım daha ileri atarak yardım politikasını bütün Avrupa memleketlerine teşmil etmeğe karar vermiş ve kararını Harward Üniversitesi’nde verdiği nutukla bildirmiştir.”

“Ordu Dergisi”ndeki yazısında C. Aydınalp (Haziran 1948) ise Marshall Planı üç ana bölüme ayırmaktaydı:

“1. Bağış Kısmı;

2. Kredi Kısmı;

3. Peşin para ödemek şartıyla Amerika’dan satın alınmak istenecek kalkınma maddelerinin temininde rüçhan hakkı verilmesi.”

Aydınalp, bağış kısmına dâhil olan hususları, yiyecek, giyecek, mesken inşaatı için gerekli malzeme, sağlık ve sosyal yardım olarak kalkınma işlerine ayırmaktadır. Aydınalp’e göre bu husustaki yardımlar için Amerika, Avrupa devletlerini borçlandırmayacak ve gerek kredi ve gerekse peşin para ile diğer kalkınma maddelerinin temini ise ekonomik kalkınma planının yapıcı kısımlarını teşkil edecekti (Ordu Dergisi, Haziran 1948).

Amerikan iktisatçısı olup Türkiye’de tetkikler yapan Robert Kerwin, 20 Nisan 1949 tarihli “Cumhuriyet” gazetesindeki “Türkiye’ye Yapılmakta Olan Amerikan Yardımı” isimli

yazısında, Amerikan yardımlarını değerlendirirken bu yardımları üç tipte kategorize etmiştir (Cumhuriyet, 20 Nisan 1949):

“Bunlardan birincisi, Truman Doktrini” adı verilen plan gereğince yapılan askeri yardımdır. Bu tip yardımın neden ibaret olduğu herkesçe malumdur. Genel gayesi askeri ve bahri teçhizatın gönderilmesi ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin yetiştirmesidir. İkinci tip Amerikan yardımı daha genel bir tabirle Marshall Planı olarak bilinen Avrupa kalkınma planıdır. Bu tip yardım Avrupa devletlerini müşterek işbirliği yolu ile Avrupa ekonomisinin İkinci Dünya Harbi’nden doğan tahribat ve sarsıntıdan dolayı uğradığı zararları bertaraf etmek için gösterilen gayretleri desteklemeye yöneliktir. Sonuncu tip Amerikan yardımı daha genel bir kategoriye dâhildir. Türkiye’nin ekonomik gelişmesine yapılan yardım, bu tip yardıma dâhildir.”

Amerikan makamlarının Marshall Planı hakkındaki hemen hemen her sözünü haber yapan Türk basını, Başkan Truman’ın, Marshall Planı’nın Amerika dış siyasetinin bel kemiği olduğunu ifade ile bu yardımı vermekle Amerika ekonomisinin istikrarının sağlanacağı sözlerine yer veriyor ve Truman’ın şu cümlelerini aktarıyordu (Ulus, 13 Ağustos 1947):

“Yabancı memleketlere imar imkânı vermekle yakın bir zamanda onların bize ihracat yapmak süratiyle bizden ithal ettikleri eşyanın bedelini ödeyebilecek bir hale gelebildiklerini göreceğiz.”

Esat K. Ertur, “İktisadi Uyanış Dergisi”nde yer alan “Amerikan Yardımı ve Biz” adlı makalesinde ise Amerika’nın dünyayı kalkındırmak amacını güttüğü bu yardımı biraz da kendini kalkındırmak ve savunmak amacıyla yaptığını söylüyordu. Ertur, makalesinin devamında özetle bazı düşüncelerini seslendirmişti. Buna göre sefalet ortasında kıvranan bir dünyada Amerika’nın tek başına servet ve refahını sürdürmesi pek zor görünüyordu. Amerika, ya bütün dünya ile birlikte refah içinde yaşayacak yahut da belli bir süre refah içinde yaşadıkdan sonra er geç aynı kaçınılmaz sefalete düşmek yollarından birini tercih etmek zorunda kalacaktı (İktisadi Uyanış Dergisi, 1949).

Türk basını, Marshall Planı’nı başlangıçta Amerika’nın yeni bir dünya harbini önlemek için sarf ettiği gayretlerin tamamlayıcısı olarak algılamıştı. “Cumhuriyet” gazetesinden Feridun Engin, “gittikçe yayılan Rus nüfuz blokuna karşı ABD’nin siyasi prestijini koruma endişesi ile Rus emperyalizminin başlıca silahı olan ekonomik sıkıntıların istismarı ve komünizm ideolojisinin telkini, Marshall Planı’nın amacını ve hedeflerini değiştirmiştir” diyordu (Cumhuriyet, 5 Temmuz 1949):

Türk basınında Marshall Planı'nı bir muharebe planı olarak görenler de vardı. Bu anlamda “Yeni İstanbul” gazetesinde başyazı niteliğinde çıkan “Marshall'ın Nutku” adlı yazıda: “Marshall Planı, gerçekten bir muharebe planıdır. Bir sivil yahut bir maliyeci iktisatçı için de bir muharebe planıdır. Yalnız bu muharebe, mali, iktisadi ve idari bir zemin üzerinde cereyan etmektedir” (Yeni İstanbul, 2 Aralık 1949) şeklinde değerlendirmeler yapılmıştı.

Marshall Planı Türk basınına genel anlamda: “Birçok memleketi kalkındırarak sefaletten kurtarmak ve bu suretle sefaletin sinsi yoldaşı olan komünizmden korumak” (Yeni İstanbul, 2 Aralık 1949) cümleleri doğrultusunda ve genellikle barış ve özgürlüğün korunması uğrunda atılmış bir adım ve bu yardımla dünyada yeni bir dönemin açıldığı şeklinde yansımıştır.

Türkiye'nin, Marshall Planı ile sağlanacak Amerikan yardımlarından beklentisi çok yüksek olmuştur. Ekonomi Bakanı Tahsin Bekir Balta'nın, Amerika'nın vereceği yardımlarla ilgili “Tanin” gazetesi muhabirine 16 Mart 1947'de söylediği şu sözler, Türkiye'nin beklentilerini özetler niteliktedir (Tanin, 16 Mart 1947):

“Amerika'nın memleketimize yapacağı mali yardım memleket sanayinin inkişafını sağlayacak ve bu suretle memleketimiz birçok yeni sanayi tesislerine kavuşacaktır... Netice itibariyle kredi Türkiye'nin Ekonomik durumu üzerinde büyük tesirler husule getirecektir.”

Ekonomi bakanının dediği gibi Amerikan kredilerinin Türk ekonomisi üzerindeki tesiri büyük olmuştur. Ancak bu tesir kendini, Türkiye'de yeni tarım alanları açılarak, sanayileşmenin terk edilip ülkenin bir tarım ülkesi haline gelmesi ve demiryolları yapımı durdurularak, karayolları ve liman-rihtım gibi Amerikan mallarının ülke geneline rahat bir şekilde dağıtımını sağlayacak yatırımlara gidilerek göstermiştir.

Ali Naci Karacan, 13 Şubat 1949 tarihli “Tan” gazetesinde, Amerika'nın Türkiye'ye yaptığı yardımın, ne onun tarafından Türkiye'ye verilmiş bir lütuf, ne de Türkiye tarafından rica edilmiş bir sadaka olduğunu ifade ile bu yardımı iki devletin de dönem içinde buldukları siyasi ve askeri durumların icap ettirdiği karşılıklı bir zaruret olarak görmüştür. Karacan, yazısının devamında: “Truman'ın güzel mesajları ve Amerikan basınının Türkiye lehindeki kıymetli yazıları Türkiye için iftihar vesilesi olabilir fakat memleketimizin kalkınabilmesi için yeterli değildir” (Tan, 13 Şubat 1949) şeklindeki ifadeleriyle Marshall Planı'nın ülkemize bakan yönüne realist bir yorum getirmiştir.

Marshall Planı ilk ortaya çıktığında Türk basınının geneli bu planı, özellikle insanlığa hizmet amacı ile yapılan muazzam bir fedakârlık eseri olarak kamuoyuna sunarken; ileriki yıllarda basında dillendirilen bu düşünce yerini yavaş yavaş eleştirilere bırakmıştır. Bu bağlamda Feridun Ergin, 5 Temmuz 1949 tarihli “Cumhuriyet” gazetesinde kaleme aldığı yazısında Marshall Planı’nı şu sözlerle eleştirmiştir (Cumhuriyet, 5 Temmuz 1949):

“Realist maksatların idealist formüller ardında gizlenmesi Amerika’daki hâkim zihniyetin bariz özelliklerinden biridir. Marshall Planı’nın uygulama şartlarında iktisadi ve siyasi menfaat düşünceleri rol oynamaktadır. Marshall Planı’nı çeşitli memleketlere ihtiyaçları oranında yardım temin etmemesi, Amerikan dış politikasına yön veren temayüllerin bazı neticesidir.”

Ergin, Amerika’nın Marshall Planı’ndan beklediği ekonomik menfaatleri iki grupta değerlendirmiştir. Bunların ilkinden (Cumhuriyet, 5 Temmuz 1949):

“Amerika kendi sanayisine bir çıkış yolu temin ederek Dünya ticaretini canlandırmak ve serbest mübadele hacmini genişletmektir. Bu durum aynı zamanda Avrupa kalkınma programının hedeflerinden biridir”

şeklinde bahsetmekte, ikincisinde ise konuyu:

“Amerika, sanayisini sürüm tıkanıklığına karşı korumak için, memleketinden dışarıya külliyetli miktarda mal çıkarmaya zaruret bulunduğunu senelerden beri muhtelif vesilelerle ileri sürmekte idi. Fakat dünyada hüküm süren dolar sıkıntısı mal fazlasının normal ticaret yollarından ihracına imkân bırakmamakta idi. Dışarıya mal ihracındaki açığın yabancı memleketlere yardımlarla kapatılacağını düşünüp bu şekilde davranmıştır”

değerlendirmeleriyle ele almaktadır.

Amerika’nın, Marshall Planı’yla Türkiye ile birlikte Avrupa’ya yardım etmesindeki amacın kendi sanayisine de bir çıkış yolu bulmak olduğu herkesçe bilinmesine rağmen Türk basını bu durumu genellikle sonraki yıllarda dile getirmiştir.

Bu konuda en cesur eleştiriler “Zincirli Hürriyet” gazetesinden gelmiştir. Örneğin, Aybar, “Zincirli Hürriyet” gazetesinin 12 Nisan 1947 tarihli 2. Sayısı’ndaki yazısında, Amerikan yardımlarını Türkiye’de kimlerin niçin istediğini eleştirel bir üslupla kategorize etmiştir. Bu noktada Amerikan yardımlarını isteyenlerin başında CHP’nin yönetimini elinde bulunduranların geldiğini ifade ile bu partililerin Amerikan yardımını kabul etmekle daha sekiz on sene daha yerlerini koruyacaklarını belirtmiştir.

Aybar, diğer bir zümrenin ise Amerikan yardımlarına söz söyletmeyen karaborsacılar olduğunu, bunların hesaplarına göre Amerikan yardımlarının ülkede serbest ticareti sağlayacağını, bu serbest ticaret erbapları, faaliyetlerinin önündeki engellerin bu yardımlar

sayesinde kalkacağını/kalktığını, bu durumun da kendilerine eskisinden daha fazla kazanç getireceğini düşündüklerini söylemiştir. Aybar ayrıca, bir de CHP'li veya karaborsacı olmamakla beraber yardıma taraftar olanların bulunduğunu, bu Amerikan taraftarlarının ise ülkeye Amerikan gözüyle baktıklarını, milli menfaat derken Amerikan menfaatini düşünen, Amerikan yardımından söz açıldığında ise istiklal konularında Türk milletinin müsterih olmasını, Amerika'nın hiçbir hususi menfaat amacı, hiçbir hususi hesap, hiçbir hususi tahakküm emeli taşımadığını belirten bir gruptan bahsederek bunları şiddetle eleştirmiştir (Zincirli Hürriyet, 12 Nisan 1947)

Aybar, “*Amerikan Yardımını Bizde Kimler İstiyor*” başlıklı yazısının devamında, Amerika yardımları karşısında takınılan bu durumu elim bir vaziyet olarak görürken sözlerine şöyle devam etmiştir (Zincirli Hürriyet, 12 Nisan 1947):

“Atatürk'ün, Cumhuriyeti ve İstiklali Türk gençliğine emanet ederken söylediği o unutulmaz sözleri ve bu sözler arkasında şu cümleyi ibret ve dehşetle hatırlamamak kabil midir? İstikbalde dahi seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhili ve harici bedhahların olacaktır...”

Bu eleştirilerin aksine Ahmet Hidayet Reel, 5 Şubat 1948 tarihli “*Cumhuriyet*” gazetesinde “*Marshall Planı'nın Fayda ve Mahzurları*” adlı makalesinde Marshall Planı'nı (Cumhuriyet, 5 Şubat 1948):

“... Beşeriyetin eşine tesadüf etmediği olağanüstü denebilecek kadar cesurane ve hayat verici bir hamledir. Yalnız pek mahdud çevreler, Marshall Planı'nı Avrupa'da ilk olarak Rusların kurduğu ayrılık zihniyetini kamçılایıcı mahiyette görmektedirler. Fakat bunda tamamen haksızdırlar. Avrupa'yı ikiye ayırmaktan içtinab etmek için onun komünist istilasına uğramasına seyirci kalmak tarzını seçmek bilmem, hangi mantık ve iz'ana uygun gelir.”

şeklindeki cümlelerle değerlendirerek basının çoğunluğunun düşüncesini yansıtan bir tablo çizmiştir.

Kerim Aydın da, 19 Ocak 1951 tarihli “*Ulus*” gazetesinde “*Marshall Planının Yardım Şekilleri*” başlıklı yazısında bazı iddialarda bulunmuştur. Buna göre Amerikalılar, Marshall yardımını sırf insani hisler altında hareket ederek harpten zarar görmüş memleketlerin acil ihtiyaçlarını ve noksan gıda maddelerini karşılamak için yapmış değillerdir. Her ne kadar bu yardımın insani yönleri olsa da en kuvvetli yanı hiç şüphesiz politik ve bilhassa ekonomik olmasıdır. Yani, Avrupa memleketleri, kolektif olarak kalkındığı ve ekonomik yönden kuvvetlendiği takdirde, komünizme karşı koyabilecek bir bünyeye sahip olacaklar ve sonunda gelişen sanayileri ve ticaretleri sayesinde bir ödeme dengesi bulabileceklerdir. Amerika

ekonomisi ise bu durumdan çok büyük faydalar sağlayacaktır. Amerika, öncelikle kalkınma için gerekli malzeme ve teçhizatı göndererek kendi üretim kaynaklarını işletecek ve ileride ihraç mallarına geniş bir pazar temin etmiş olacaktır (Ulus, 19 Ocak 1951).

Karacan, Marshall Planı'nın, on altı devletin kendi aralarında birbirlerine yardım etmeleri dışında, komünizmin sefaletleri istismar etmesine müsaade etmemek gibi siyasi bir amacının olduğunu ve bir baraj vazifesi gördüğünü belirtmiştir. Karacan, Avrupa'nın en batı ucuna sıkışmış Hollanda'ya ne kadar ehemmiyet veriliyorsa, siyasi mantık ve zaruretlere de dikkate alınarak Türkiye'ye de en az o kadar önem verilmesi gerektiğini söylemiştir. Karacan ayrıca, yapılan bu yardımlar karşısında Türk makamlarının, Amerika'ya bu kadar minnet etmesine gerek olmadığını ve Türkiye'nin sadece ordusunun değil o ordunun dayandığı memleketin de kalkındırılması gerektiği üzerinde durmuştur (Tan, 13 Şubat 1949).

Ordunun dışında memleketin nasıl kalkınacağı sorusu ise Bayur'un, 17 Ocak 1948 tarihli "Kudret" gazetesindeki eleştirel nitelikteki yazısında cevaplandırılmaya çalışılmıştır (Kudret, 17 Ocak 1948):

"Bize yapılacak yardım, bilhassa tarım ve madencilik bakımından, Avrupa'nın muhtaç olduğu yiyecek maddeleri bolcana yetiştirmemizi sağlamak amacını gütmektedir. Yani biz, Rus egemenliği altına düşmüş olan Merkezi Avrupa ve Balkan ülkelerinin artık Batıya yollayamadıkları nesnelere oraya satılabilecek bir duruma getirilmek isteniyoruz. Sanayi bakımından kalkınmamızı başka kaynaklardan sağlayacağız."

Böylece Türkiye, Avrupa'nın ambarı haline getirilirken, kalkınması başka bir bahara bırakılıyordu. Amerika, Avrupa ve Ortadoğu'daki menfaatleri ile kendi sanayi ürünlerine pazar açmak için kalkındırmak istediği Avrupa'yı, Marshall Planı ile iktisaden kalkındırıp sanayisinin savaş öncesi duruma gelmesine katkıda bulunurken Türkiye'yi de bu politikalarına alet etmiştir.

Türk basınında çıkan yukarıdaki haber ve değerlendirmelere bakıldığında, basında Marshall Planı'na yönelik eleştirilerin genellikle Marshall yardımlarının ikinci yılında veya daha sonra, yani Türkiye'de basın üzerindeki hükümet kaynaklı baskıların azaldığı dönemde gündeme geldiği görülmektedir. II. Dünya Savaşı'nın Müttefiklerce kazanılması ve Türkiye'nin kendini bu ittifakın yanında konumlandırmasına bağlı olarak Türk basını üzerinde baskılar azalmış ve az da olsa bir kısım basın Türk ve Amerikan politikalarına yönelik eleştirel bir tavır sergilemiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

Truman Doktrini, Türkiye ve Yunanistan'ı ilgilendiren kısmıyla özel, dünya genelini kuşatıcı özelliğiyle de genel bir amaca hizmet etmekteydi. Sovyet tehdidi karşısında Türkiye ve Yunanistan'a doğrudan askeri ve ekonomik yardımda bulunarak güçlendirmek Truman Doktrini'nin dar ve özel amacına yönelikti. Bu amaç üzerinden Sovyet yayılmasını dünyanın neresinde olursa olsun çevrelemek ise doktrinin uzun vadeli ve genel amacını karşılamaktaydı. Böylece doktrin, soğuk savaşın başladığına işaret etmekte ve Amerika'nın dünyanın her yerinde istediğini gerçekleştirecek güçte olduğu mesajı vermektedir (Magnus, 1968, s.15). Truman'ın kendi ifadesiyle de Amerikan dış politikasında bir dönüm noktası olan doktrin, doğrudan veya dolaylı olarak dünyanın her yerinde barışı tehdit edecek bir saldırının Birleşik Devletlerin güvenliğini ilgilendirdiğini açıkça ilan etmekteydi (Truman, 1956, s.111). Bu ilan ile şekillenen Truman'ın Sovyetler Birliği'ne karşı dünya çapındaki çevreleme politikasının kapsamı, çok geçmeden Marshall Planı ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) şeklinde genişlemiştir (Magnus, 1968, s.15).

Truman Doktrini'nde olduğu gibi, Marshall Planı da, Türkiye'de, Dışişleri Bakanı Sadak'ın deyimi ile "basit bir ekonomik düzenleme çerçevesini çok aşan" ve siyasi niteliği ağır basan bir düzenleme olarak görülmüş, Batı dünyasının içine girmede önemli bir aşama biçiminde yorumlanmıştır. A. Şükrü Esmer şunları yazıyor :

"Marshall Planına dâhil bulunmamak Türkiye'yi siyaseten yalnızlık içine atacağı gibi iktisaden de büyük zorluklara uğratabilirdi... Marshall Planı daha geniş ve daha şümulü birtakım kombinezonlar için belki de bir ilk adımdır. Böyle demokrat ve ilerici devletler grubuna girmiş bulunmak memleketimiz için hayırlı olacaktır"(Aydın Tarihi, No. 173, Nisan 1948, s.99, A. S. Esmer, "Türkiye ve Marshall Planı", Ulus, 19 Nisan 1948).

Bir Ulus baş makalesinde de OEEC çerçevesinde yapılan 16'lar Paris Konferansı'nın asıl siyasi yönü üzerinde durulmakta ve şöyle denmektedir:

"Gerçekten 16'lar Toplantısı... Yalnız bir iktisadi kalkınma değil, aynı zamanda bir siyasi savunma konferansı hüviyetini kazanmıştır... Bahis konusu olan yalnız Avrupa'nın değil, bütün dünyanın kader ve istikbalidir, Avrupa bu davada bir coğrafi mefhum değil, bir demokratik semboldür"(Aydın Tarihi, No. 172, Mart 1948, "Paris Konferansının Siyasi Çehresi", Ulus, 18 Mart 1948).

Böylece, Truman Doktrini'nden sonra Marshall Planı da, Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'ndan sonra giriştiği, bir yandan Batılılaşma, öte yandan ve şimdi onun önderi durumuna geçmiş bulunan Amerika ile savunma ilişkilerine geçme çabalarında önemli bir aşama olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, Batı'nın coğrafi değil de demokratik bir simge

biçiminde yorumlanması bundan böyle çok duyulacak ve Türkiye'nin NATO'ya girebilmek için kullandığı belli başlı savlardan biri haline gelecektir.

Türk Dış Politikası'nda 1947'den sonra bu değişikliklerin başladığını gösteren ilk belirti, Filistin anlaşmazlığı karşısındaki Türk tutumudur. Gerçekten, Türkiye bu anlaşmazlıkta Truman Doktrini çerçevesinde Amerika'dan yardım görmeye başlayıncaya kadar Arap devletlerinin görüşlerine paralel ve onları destekleyen bir politika izlerken, yardım görmeye başladıktan sonra Washington'un bu anlaşmazlık karşısındaki tutumunun etkisi altında kalarak önce tarafsızlığa kaymış, sonra da İsrail Devletini "de facto" olarak tanımış, bu devletle sıkı ekonomik ilişkiler kurmuş ve Türkiye'deki Yahudilerin İsrail'e göçmelerine izin vermiştir (Gönlübol, 1965, s.32-39).

Çok genel bir anlamda, II. Dünya Savaşı'nda Mihver güçlerinin yenilgisi kendi içinde demokratik değerlerin zaferi idi. Çoğulcu, kapitalist bir demokrasi olan Amerika Birleşik Devletleri savaştan egemen dünya gücü olarak çıkmış ve onun örneği bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de birçoklarını etkilemişti. Nisan 1945'te Türkiye San Francisco Konferansı'na kurucu üye olarak katılarak ve Birleşmiş Milletler Antlaşması'nı imzalayarak demokratik idealler için kesin söz vermiş oldu. Bu da Türkiye üzerinde demokratikleşme yönünde baskılara sebep olmuştur. Ancak, Türk Hükümeti'nin kendini Batı'ya, bilhassa da Amerika Birleşik Devletleri'ne daha yakınlaşmaya mecbur hissetmesinin daha doğrudan nedenleri vardı (Zürcher, 2004,s.302-304.).

Sovyetler ile yakın ilişkiler bütün 1920'ler ve 1930'lar boyunca Türk Dış Siyaseti'nin köşe taşı olmuştu; ancak bu ilişkiler önce Ribbentrop-Molotov Paktı ve sonra da Türkiye'nin savaşla tarafsız kalmasıyla tatsızlaştı. Sovyetler 1945'te süresi bittikten sonra Türkiye ile olan dostluk antlaşmasını yenilemeyeceğini açıkladı ve o yıl Haziran ayında Molotov, Türk Büyükelçisi'yle olan görüşmelerde, yeni bir dostluk antlaşmasının imzalanmasından önce yerine getirilmesi gereken bazı koşullardan söz etti. Bu koşullar, 1878-1918 yılları arasında Ruslara ait olan Kuzeydoğu Anadolu'daki yerlerin Sovyetlere iadesi suretiyle iki ülke arasındaki sınırın düzeltilmesi ve İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı bölgesinde Karadeniz'in korunması için müşterek bir Türk-Rus savunma gücünün kurulmasını içermekteydi.

Kuşkusuz bunlar Türklerin asla kabul edemeyecekleri konulardı. Ama Sovyetler Temmuz ayında müttefikler arası Potsdam Konferansı'nda tekliflerini ortaya attıklarında, İngilizler ya da Amerikalılar tarafından bu tekliflere hemen karşı çıkılmamıştı. Türkiye'nin savaş zamanındaki siyasetinin Batılı müttefiklerin gözünde onu sevimsiz kılmış olduğu da

unutulmaması gerekmekteydi. Bununla beraber Amerika Türkiye'nin konumunu giderek daha destekler hale gelmişti. Sovyet istekleri Türkiye'ye Ağustos 1946'da resmen bildirildiğinde, Amerika Türk Hükümeti'ne kararlı bir yol tutmasını tavsiye etti. Böylelikle cesaretlendirilen Türkiye, Sovyet isteklerini reddetti, ama bunu gerginliği azaltmaya çalışarak, yatıştırıcı ifadelerle yaptı.

Stalin'in Doğu Avrupa'daki politikalarından duyulan endişe bu bölgede komünist rejim kuruldukça artıyordu. Bu yüzden Washington Türkiye'nin stratejik önemini yeniden değerlendirmeye başladı. Her ne kadar kuramsal olarak Birleşmiş Milletler uluslararası anlaşmazlıkların havale edilebileceği ve havale edilmesi gereken bir forum idiye de, Sovyetlerin Güvenlik Konseyi'nde sürekli vetoya başvurması Birleşmiş Milletler yoluyla iş görülmesini imkânsız hale getirmekteydi ve Amerika yönetimi de tek yanlı olarak hareket etmeye karar verdi. 12 Mart 1947'de Başkan Truman "Truman Doktrini" ni ortaya attı. Bu doktrin, Amerika'nın, varlıkları dış baskı ya da kendi sınırları dâhilindeki militan azınlıkların tehdidinde olan "özgür ulusları" savunmaya yardım etmesi gerektiğini ve yardım edeceğini bildiriyordu. Doktrinin ilanına sebep, Başkan Truman'ın Amerika Kongresi'ne sunduğu, Yunanistan'a ve Türkiye'ye askeri ve mali destek önerisi Amerika'nın dünyanın her yerindeki komünizm karşıtı rejimlerin korunmasını taahhüt etmesinin başlangıcıydı. Kısa bir süre sonra, Haziran 1947'de, ekonomilerini onarmalarına yardım için Avrupa ülkelerine dev ölçekte mali destek öngören Marshall Planı öne sürüldü. Bu planın birbirini tamamlayan üç amacı bulunuyordu. Avrupalıların kendilerini toparlamalarına yardımcı olmak; Amerika sanayisi için kârlı ihracat pazarlarını korumak ve beslemek; komünizme neden olan yoksulluğu ortadan kaldırmak.

Türk liderleri, Amerika siyasi ve askeri desteğinde, Marshall Planı'ndan tam olarak yararlanmak için, Amerikalıların çok önem verdiği siyasi ve ekonomik ülkelere (demokrasi ve serbest girişim) daha dikkatli şekilde uymanın; Türkiye için yararlı olacağını anlamışlardı. İşte bu düşünce Türkiye'de 1945 sonrasındaki siyasi ve ekonomik değişimin hem ülke içi hem uluslararası kökleri olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- ABD'nin yapmayı planladığı yardımdan ne şekilde faydalanacaksınız. (14 Mayıs 1947). *Ulus*, s.1.
- Acheson, D. (1969). *Present at the creation: My years at the state Department*. New York: W.W. Norton.
- Amerika dünya sulhunu korumakla mükelleftir. (16 Mart 1947). *Akşam*, s. 1.
- Amerika'nın bugün kati ve tarihi bir karar alacağı haber veriliyor. (12 Mart 1947, s.1). *Ulus*, s.1.
- Amerikan Yardımı. (19 Mart 1947). *Ulus*, s.1.
- Ataöv, T. (1969). *Amerika, NATO ve Türkiye*, Aydınlık Yayınevi, Ankara.
- Atay, F.R. (24 Nisan 1947). Barış yolunda büyük bir adım. *Ulus*, s.1.
- Aybar, M.A. (12 Nisan 1947). Amerikan Yardımını Bizde Kimler İstiyor. *Zincirli Hürriyet*, s.1.
- Aydın, K. (19 Ocak 1951). Marshall Planı'nın yardım şekilleri. *Ulus*, s.1.
- Aydınalp, C. (1948). *Ordu dergisi*. İstanbul: Nadirkitap.
- Başkan Truman sözleri. (20 Aralık 1947). *Ulus*, s.2
- Bayar, C. (1987). Türkiye, NATO ve Amerikan yardımı. *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, 27, 27-33
- Bayur, H. (17 Ocak 1948). *Kudret*, s.1
- Bostanoğlu, B. (2008). *Türkiye-ABD ilişkilerinin politikası*. İstanbul: İmge Kitapevi.
- Çomak, H. (1998). *II. Dünya Savaşı ve Türkiye, harbin sonrasında Türkiye-ABD ilişkileri, ABD'nin Türkiye'ye yardım politikası (Truman Doktrini ve Marshall Planı)*. Altıncı Askeri Tarih Semineri Bildirileri I, Ankara, Genelkurmay Basımevi, s. 459-476.
- Demokrat Parti'nin Genel Başkanı Celâl Bayar'ın United Press'e verdiği demeç. (14 Mart 1947). *Kuvvet*, s.1.
- Demokrat Parti'nin Genel Başkanı Celâl Bayar'ın United Press'e verdiği demeç. (14 Mart 1947). *Akşam*, s.1.

- Ekonomi Bakanı Tahsin Bekir Balta'nın, Amerika'nın vereceği yardımlarla ilgili sözleri. (16 Mart 1947). *Tanin*, s.1.
- Ergin, F. (5 Temmuz 1949). Marshall Planı. *Cumhuriyet*, s.2.
- Erim, N. (20 Mart 1947). Amerikan yardımı. *Ulus*, s.4
- Ertur, E.K. (1949). Amerikan Yardımı ve Biz. *İktisadi Uyanış Dergisi*.
- Esmer, A.Ş. (25 Mayıs 1947). Truman Doktrini'ni. *Tanin*, s.1.
- Esmer, A.Ş. (20 Haziran 1947). Avrupa'ya Yardım. *Ulus*, s.1.
- Esmer, A.Ş. (17 Nisan 1947). Truman yardımlarını eleştiren ve Türkiye'ye yapılacak yardımın yersiz olduğunu söyleyen Sovyet basınının yaptığı haberler. *Ulus*, s.8.
- Eyüpoğlu, C.R. (1948). *Siyasi ilimler mecmuası*. Yıl:18, Sayı:206, s.87.
- Fleming, D.F. (1968). *The Cold War and Its Origins*. London: Fifth Printing.
- Foreign Relation of the United States-FRUS. (1947). Dunn to Marshall. 3, 891.
- Gormly, J.L. (1990). *From potsdam to the cold war: big three diplomacy*. Scholarly Resources Incorporated.
- Gönlübol, M. (1965). *Turkish participation in the United Nations*. Ankara: Second Printing.
- Gönlübol, M. (1966). Türk Dış Politikasının Yirmi Yılı 1945-1965. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 21, 1.
- Gönlübol, M. (1987). *Olaylarla Türk dış politikası*. AÜ SBF Basın-Yayın Yüksekok. Basımevi.
- Güler, Y. (2009). *Marshall planı ve Türkiye'de marshall planının uygulanışı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Harris, G.S. (1976). *Troubled Alliance: Turkish-Americans Problems in Historical Perspective, 1945-1971*, AEI-Hoover Policy Studies, Second Edition, Washington.
- Horowitz, D. (1969). *Empire and revolution: a radical interpretation of contemporary history*. New York: Random House.
- Hoş Geldiniz Dostlarımız/Welcome our Friends, Sizlerle Bulduğumuz İçin Çok Memnunuz/We are very glad to meet you. (2 Mayıs 1947). *Son Saat*, s.1.

- İsmet İnönü'nün Amerika Başkanı Mr. Truman'a memnuniyeti ve teşekkürü. (24 Mayıs 1947). *Ulus*, s.1.
- Jones, J.M. (1964). *The Fifteen Weeks*, New York: The Viking Press.
- Karacan, A.N. (13 Şubat 1949). *Tan Gazetesi*.
- Kerwin, R. (20 Nisan 1949). *Türkiye'ye yapılmakta olan Amerikan yardımı. Cumhuriyet*, s.1.
- Lefler, M.P. (1992). *A preponderance of power national security, the truman administration, and the cold war*. ABD.: Stanford University Press.
- Magnus, R. (1968). Political-Strategic Interests, *United States Interests in the Middle East*, Edited by George Lenczowski, American Enterprise Institute For Public Policy Research, Washington.
- Marshall Planı Amerika dış siyasetinin bel kemiğidir. (13 Ağustos 1947). *Ulus*, s.1
- Marshall'ın Nutku. (2 Aralık 1949). *Yeni İstanbul*, s.1.
- McCullough, D.G. (1992). *Truman*. New York: Simon & Schuster.
- Morgenthau, H.J. (1969). *A new foreign policy for the United States*. London: Pall Mall Press.
- New York Times Gazetesi Muhabiri Danell'in, Amerikan yardımı ile ilgili demeci: BCA, Fon.
- Oran, B. (Ed.). (2002). *Türk dış politikası: 1919-1980*. (6.Basım). İstanbul: İletişim
- Reel, A.H. (5 Şubat 1948). Marshall Planı'nın fayda ve mahzurları. *Cumhuriyet*, s.1.
- Resmi Gazete (1947). 5123 Sayılı Kanun.
- Sander, O. (1975). Turkey: The Staunchest Ally of the United States?, *Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı*, XV, 10-24.
- Sander, O. (1979). *Türk Amerikan ilişkileri (1947-1994)*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Sander, O. (2007). *Siyasi tarih: 1918-1994*. (15.Basım). İstanbul: İmge.
- Satterthwaite, J.C. (1972). The truman doctrine: Turkey. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 401(1), 74-84.
- Schwarzenberger, G. (1951). *Power politics: a study of international society* (2nd edn). London/New York: Stevens/F. A. Praeger.

- Sönmezoğlu, F. (2006). *II. Dünya Savaşı'ndan günümüze Türk dış politikası*. İstanbul: Der Yayınları.
- Şamiloğlu, A.R. (1991). Türkiye Açısından Truman Doktrini ve Stalin Diplomasinin Hataları, (Çev. Muhibbi Ahmedov). *Bellekten*, 55(212), 239-255.
- TBMM Meclis Tutanağı. (1947). Türk-Amerikan Yardım Anlaşması. *Meclis Tutanak Dergisi*, s. 553.
- Thomas, L.V. and Frye, R.N. (1951). *The United States and Turkey and Iran*, Cambridge: Harvard University Press.
- Transcript of Truman Doctrine (1947). Truman Doktrini. Transcript from the National Archives.<http://www.ourdocuments.gov/doc.php?doc=81&page=transcript>, 01.02.2019.
- Truman, H.S. (1956). *The Memoirs of Harry S. Truman: Years of Trial and Hope 1946-1953*, 2, Hodder and Stoughton.
- Truman Nutku Türkiye'de derin akisler bıraktı (14 Mart 1947). *Ulus*, s.1.
- Truman'ın Amerika Kongresi'nde okuduğu mesaj. (16 Mart 1947). *Ulus*, s.4
- Truman'ın sözleri. (13 Ağustos 1947). *Ulus*, s.2
- Truman'ın Tarihi Nutku/Başkan: Türkiye'nin milli bütünlüğü Ortadoğu'nun nizamı için şarttır. (13 Mart 1947). *Cumhuriyet*, s.1.
- Türkiye'de Marshall Planı. (1951). *Hariciye vekâleti milletler arası iktisadi işbirliği idaresi teşkilatı, Türkiye'de Marshall Planı*, 2. Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası.
- Ulam, A.B. (1971). *The Rivals: America and Russia since World War II*, The Viking Press, New York.
- Ülman, H. (1961). *Türk-Amerikan münasebetleri*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Word Report dergisinde yardımı destekler nitelikte yayınlanan makale. (1 Haziran 1947) *Ulus*, s.3.
- Yalçın, H.C. (10 Mart 1947). Türkiye ve yardım meselesi. *Tanin*, s. 1.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zürcher, E.J. (2004). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi* (Y.Saner, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 030.01./80.507.5

BCA, 030.01./125.801.5

BCA, 03.10.00.0./268.807.3

EKLER

Ek 1: Truman Doctrine

Mr. President, Mr. Speaker, Members of the Congress of the United States:

When forces of liberation entered Greece they found that the retreating Germans had destroyed virtually all the railways, roads, port facilities, communications, and merchant marine. More than a thousand villages had been burned. Eighty-five per cent of the children were tubercular. Livestock, poultry, and draft animals had almost disappeared. Inflation had wiped out practically all savings.

As a result of these tragic conditions, a militant minority, exploiting human want and misery, was able to create political chaos which, until now, has made economic recovery impossible.

Greece is today without funds to finance the importation of those goods which are essential to bare subsistence. Under these circumstances the people of Greece cannot make progress in solving their problems of reconstruction. Greece is in desperate need of financial and economic assistance to enable it to resume purchases of food, clothing, fuel and seeds. These are indispensable for the subsistence of its people and are obtainable only from abroad. Greece must have help to import the goods necessary to restore internal order and security, so essential for economic and political recovery.

The Greek Government has also asked for the assistance of experienced American administrators, economists and technicians to insure that the financial and other aid given to Greece shall be used effectively in creating a stable and self-sustaining economy and in improving its public administration.

The very existence of the Greek state is today threatened by the terrorist activities of several thousand armed men, led by Communists, who defy the government's authority at a number of points, particularly along the northern boundaries. A Commission appointed by the United Nations security Council is at present investigating disturbed conditions in northern Greece and alleged border violations along the frontier between Greece on the one hand and Albania, Bulgaria, and Yugoslavia on the other.

Meanwhile, the Greek Government is unable to cope with the situation. The Greek army is small and poorly equipped. It needs supplies and equipment if it is to restore the authority of the government throughout Greek territory. Greece must have assistance if it is to become a self-supporting and self-respecting democracy.

The United States must supply that assistance. We have already extended to Greece certain types of relief and economic aid but these are inadequate.

There is no other country to which democratic Greece can turn.

No other nation is willing and able to provide the necessary support for a democratic Greek government.

The British Government, which has been helping Greece, can give no further financial or economic aid after March 31. Great Britain finds itself under the necessity of reducing or liquidating its commitments in several parts of the world, including Greece.

We have considered how the United Nations might assist in this crisis. But the situation is an urgent one requiring immediate action and the United Nations and its related organizations are not in a position to extend help of the kind that is required.

It is important to note that the Greek Government has asked for our aid in utilizing effectively the financial and other assistance we may give to Greece, and in improving its public administration. It is of the utmost importance that we supervise the use of any funds made available to Greece; in such a manner that each dollar spent will count toward making Greece self-supporting, and will help to build an economy in which a healthy democracy can flourish.

No government is perfect. One of the chief virtues of a democracy, however, is that its defects are always visible and under democratic processes can be pointed out and corrected. The Government of Greece is not perfect. Nevertheless it represents eighty-five per cent of the members of the Greek Parliament who were chosen in an election last year. Foreign observers, including 692 Americans, considered this election to be a fair expression of the views of the Greek people.

The Greek Government has been operating in an atmosphere of chaos and extremism. It has made mistakes. The extension of aid by this country does not mean that the United States condones everything that the Greek Government has done or will do. We have condemned in the past, and we condemn now, extremist measures of the right or the left. We have in the past advised tolerance, and we advise tolerance now.

Greece's neighbor, Turkey, also deserves our attention.

The future of Turkey as an independent and economically sound state is clearly no less important to the freedom-loving peoples of the world than the future of Greece. The circumstances in which Turkey finds itself today are considerably different from those of Greece. Turkey has been spared the disasters that have beset Greece. And during the war, the United States and Great Britain furnished Turkey with material aid.

Nevertheless, Turkey now needs our support.

Since the war Turkey has sought financial assistance from Great Britain and the United States for the purpose of effecting that modernization necessary for the maintenance of its national integrity.

That integrity is essential to the preservation of order in the Middle East.

The British government has informed us that, owing to its own difficulties can no longer extend financial or economic aid to Turkey.

As in the case of Greece, if Turkey is to have the assistance it needs, the United States must supply it. We are the only country able to provide that help.

I am fully aware of the broad implications involved if the United States extends assistance to Greece and Turkey, and I shall discuss these implications with you at this time.

One of the primary objectives of the foreign policy of the United States is the creation of conditions in which we and other nations will be able to work out a way of life free from coercion. This was a fundamental issue in the war with Germany and Japan. Our victory was won over countries which sought to impose their will, and their way of life, upon other nations.

To ensure the peaceful development of nations, free from coercion, the United States has taken a leading part in establishing the United Nations. The United Nations is designed to make possible lasting freedom and independence for all its members. We shall not realize our objectives, however, unless we are willing to help free peoples to maintain their free institutions and their national integrity against aggressive movements that seek to impose upon them totalitarian regimes. This is no more than a frank recognition that totalitarian regimes imposed on free peoples, by direct or indirect aggression, undermine the foundations of international peace and hence the security of the United States.

The peoples of a number of countries of the world have recently had totalitarian regimes forced upon them against their will. The Government of the United States has made frequent protests against coercion and intimidation, in violation of the Yalta agreement, in Poland, Rumania, and Bulgaria. I must also state that in a number of other countries there have been similar developments.

At the present moment in world history nearly every nation must choose between alternative ways of life. The choice is too often not a free one.

One way of life is based upon the will of the majority, and is distinguished by free institutions, representative government, free elections, guarantees of individual liberty, freedom of speech and religion, and freedom from political oppression.

The second way of life is based upon the will of a minority forcibly imposed upon the majority. It relies upon terror and oppression, a controlled press and radio; fixed elections, and the suppression of personal freedoms.

I believe that it must be the policy of the United States to support free peoples who are resisting attempted subjugation by armed minorities or by outside pressures.

I believe that we must assist free peoples to work out their own destinies in their own way.

I believe that our help should be primarily through economic and financial aid which is essential to economic stability and orderly political processes.

The world is not static, and the status quo is not sacred. But we cannot allow changes in the status quo in violation of the Charter of the United Nations by such methods as coercion, or by such subterfuges as political infiltration. In helping free and independent nations to maintain their freedom, the United States will be giving effect to the principles of the Charter of the United Nations.

It is necessary only to glance at a map to realize that the survival and integrity of the Greek nation are of grave importance in a much wider situation. If Greece should fall under the control of an armed minority, the effect upon its neighbor, Turkey, would be immediate and serious. Confusion and disorder might well spread throughout the entire Middle East.

Moreover, the disappearance of Greece as an independent state would have a profound effect upon those countries in Europe whose peoples are struggling against great difficulties to maintain their freedoms and their independence while they repair the damages of war.

It would be an unspeakable tragedy if these countries, which have struggled so long against overwhelming odds, should lose that victory for which they sacrificed so much. Collapse of free institutions and loss of independence would be disastrous not only for them but for the world. Discouragement and possibly failure would quickly be the lot of neighboring peoples striving to maintain their freedom and independence.

Should we fail to aid Greece and Turkey in this fateful hour, the effect will be far reaching to the West as well as to the East.

We must take immediate and resolute action.

I therefore ask the Congress to provide authority for assistance to Greece and Turkey in the amount of \$400,000,000 for the period ending June 30, 1948. In requesting these funds, I have taken into consideration the maximum amount of relief assistance which would be furnished to Greece out of the \$350,000,000 which I recently requested that the Congress authorize for the prevention of starvation and suffering in countries devastated by the war.

In addition to funds, I ask the Congress to authorize the detail of American civilian and military personnel to Greece and Turkey, at the request of those countries, to assist in the tasks of reconstruction, and for the purpose of supervising the use of such financial and material assistance as may be furnished.

I recommend that authority also be provided for the instruction and training of selected Greek and Turkish personnel.

Finally, I ask that the Congress provide authority which will permit the speediest and most effective use, in terms of needed commodities, supplies, and equipment, of such funds as may be authorized.

If further funds, or further authority, should be needed for purposes indicated in this message, I shall not hesitate to bring the situation before the Congress. On this subject the Executive and Legislative branches of the Government must work together.

This is a serious course upon which we embark.

I would not recommend it except that the alternative is much more serious. The United States contributed \$341,000,000,000 toward winning World War II. This is an investment in world freedom and world peace.

The assistance that I am recommending for Greece and Turkey amounts to little more than 1 tenth of 1 per cent of this investment. It is only common sense that we should safeguard this investment and make sure that it was not in vain.

The seeds of totalitarian regimes are nurtured by misery and want. They spread and grow in the evil soil of poverty and strife. They reach their full growth when the hope of a people for a better life has died. We must keep that hope alive.

The free peoples of the world look to us for support in maintaining their freedoms.

If we falter in our leadership, we may endanger the peace of the World and we shall surely endanger the welfare of our own nation.

Great responsibilities have been placed upon us by the swift movement of events.

I am confident that the Congress will face these responsibilities squarely.

Kaynak: Transcript from the National Archives Online Portal

<http://www.ourdocuments.gov/doc.php?doc=81&page=transcript>

Ek 2: Türkiye'ye Yapılacak Yardım Hakkında Anlaşma

Türkiye Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti arasında 12 Temmuz 1947 tarihinde Ankara'da imzalanan «Türkiye'ye yapılacak yardım hakkında Anlaşma» nın onanmasına dair Kanun

Kanun No: 5123

Kabul tarihi: 1/9/1947

Madde 1 — Amerika Birleşik Devletleri tarafından Türkiye'ye yapılacak yardımın şeklini tespit için Türkiye Hükümeti ile Birleşik Devletler Hükümeti arasında 12 Temmuz 1947 tarihinde Ankara'da imzalanan «Türkiye'ye yapılacak yardım hakkında Anlaşma» onanmıştır.

Madde 2 — Anlaşmanın 2nci maddesi gereğince belirtilecek malî şartlara ve 5nci maddesinde yazılı şekillerden birine göre alınacak pahalar veya Devlete mal edilecek ayların kıymetleri bir taraftan gelir bütçesine gelir, diğer taraftan bütçe kanunlarına bağlı (A) işaretli cetvellerin ilgili kısımlarında açılacak özel bölümlere ödenek kaydedilir ve para ve mal olduklarına göre nakden veya mahsuben harcanır.

Madde 3 – Bu kanun 12 Temmuz 1947 tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

Madde 4 — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

2 Eylül 1947

Türkiye'ye yapılacak yardım hakkında Anlaşma

Türkiye Hükümeti, Türkiye'nin hürriyetini ve bağımsızlığını korumak için İhtiyacı olan güvenlik kuvvetlerinin takviyesini temin ve aynı zamanda ekonomisinin istikrarını muhafazaya devam maksadıyla Birleşik Devletler Hükümetinin yardımını istediğinden; ve

Birleşik Devletler Kongresi, 22 Mayıs 1947 tasdik edilen kanun ile, Birleşik Devletler Başkanına, Türkiye'ye her iki memleketin egemen bağımsızlığına ve güvenliğine uygun şartlar dairesinde, böyle bir yardımda bulunmak yetkisini verdiğinden; ve

Türkiye Hükümeti ile Birleşik Devletler Hükümeti böyle bir yardım yapılmasının Birleşmiş Milletler Antlaşmasının esas gayelerine ulaşmayı sağlayacağı gibi münasebetlerinde hayırlı bir devre açarak Türk ve Amerikan Milletleri arasındaki dostluk bağlarını daha çok takviye edeceğine kani bulduklarından;

Bu maksatla kendi Hükümetleri tarafından usulü dairesinde verilmiş yetkileri haiz olan ve aşağıda imzası bulunan zevat şu hususları kararlaştırmışlardır:

MADDE-1

Birleşik Devletler Hükümeti, Birleşik Devletler Başkanının 22 Mayıs 1947 tarihinde tasdik edilen Kongre Kanunu ve bunu değiştiren veya buna ek kanunlar hükümleri gereğince yapılmasına müsaade edebileceği yardımı Türkiye Hükümetine sağlayacaktır. Türkiye Hükümeti bu kabil herhangi bir yardımı, bu Anlaşma hükümleri gereğince fiilen kullanacaktır.

MADDE-2

Birleşik Devletler Başkam tarafından bu maksatla tâyin edilen bir Türkiye Misyonu Şefi bu Anlaşma gereğince sağlanacak yardıma mütalık meselelerde Birleşik Devletler Hükümetini, temsil edecektir. Misyon Şefi bu Anlaşma gereğince peyderpey yapılacak olan muayyen yardımın kayıt ve şartlarını Türkiye Hükümeti temsilcileriyle danışarak tespit edecektir. Ancak, yapılacak olan bu muayyen yardımın malî şartları, peyderpey, iki Hükümetin mutabakatı ile, evvelden tespit edilecektir. Misyon Şefi, Türkiye Hükümetine, bu Anlaşma gereğince sağlanan yardımın gayelerinin elde edilmesine yarayabilecek malûmatı ve teknik yardımı sağlayacaktır.

Türkiye Hükümeti yapılan yardımı tahsis edilmiş bulunduğu gayeler uğrunda kullanacaktır. Sorumluluklarının icrası sırasında görevini serbestçe yapabilmesini mümkün kılmak için, bu Hükümet, Misyon Şefine ve temsilcilerine, yapılan yardımın kullanılışı ve ilerleyişi hakkında, rapor, malûmat ve müşahede şeklinde tüyebileceği her türlü kolaylık ve yardımı sağlayacaktır.

MADDE-3

Türkiye Hükümeti ile Birleşik Devletler Hükümeti Türk ve Birleşik Devletler Milletlerine bu Anlaşma gereğince yapılan yardım hususunda tam bilgi temini için işbirliği yapacaklardır.

Bu maksatla ve iki memleketin güvenliği ile kabili telif olduğu nispette;

1- Birleşik Devletler basın ve radyo temsilcilerine, bu yardımın kullanışını serbestçe müşahede etmelerine ve bu müşahedelerini tana olarak bildirmelerine müsaade edilecektir ve

2- Türkiye Hükümeti bu yardımın amacı, kaynağı, mahiyeti, genişliği, miktarı ve ilerleyişi hakkında Türkiye'de tam ve devamlı yayım yapacaktır.

MADDE-4

Bu Anlaşma gereğince Türkiye Hükümeti tarafından elde edilen her madde, hizmet veya malûmatın emniyetini sağlamak azminde bulunan ve bunda aynı derecede menfaattar olan Türkiye ve Birleşik Devletler Hükümetleri, badelmüşavere, bu uğurda diğer Hükümetin lüzumlu addedebileceği tedbirleri, karşılıklı olarak, alacaklardır.

Türkiye Hükümeti, Birleşik Devletler Hükümetinin muvafakati olmadan, bu neviden hiç bir madde veya malûmatın mülkiyet veya zilyetliğini devretmeyeceği gibi, aynı muvafakat, olmadan Türkiye Hükümetinin subay, memur veya ajanı sıfatını haiz bulunmayan bir kimse tarafından bu maddelerin veya malûmatın kullanılmasına veya bu malûmatın bu sıfatı haiz olmayan bir kimseye açıklanmasına ve bu maddeler ve malumatın verildikleri gayeden başka bir gayede kullanılmasına müsaade etmeyecektir.

MADDE-5

Türkiye Hükümeti bu Anlaşma gereğince verilen herhangi bir ikraz, kredi, hibe veya diğer şekillerdeki yardımların hasılatının hiç bir kısmını diğer herhangi yabancı bir devlet tarafından kendisine verilmiş olan herhangi bir ikrazın resülmal veya faizinin tediyesinde kullanmayacaktır.

MADDE-6

Bu Anlaşma gereğince yapılmasına müsaade olunan yardım kısmen veya tamamen:

1- Türkiye Hükümeti talep ederse;

2- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin (bu hususta Birleşik Devletler herhangi bir vetonun kullanılmasını nazarı itibara almayacaktır) veya Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun, Birleşmiş Milletler tarafından alınan tedbir veya yapılan yardım neticesinde, bu Anlaşma mucibince Birleşik Devletler Hükümeti tarafından yapılan yardımın devamını lüzumsuz veya gayrı matlup addetmesi halinde ve

3- Yukarıda anılan Kongre Kanununun 5 inci bölümünde musarrah diğer herhangi bir vaziyette veya Birleşik Devletler Başkanının yardımın kesilmesini Birleşik Devletlerin menfaatlerine uygun görmesi halinde: nihayet bulacaktır.”

MADDE-7

“Bu Anlaşma bu günden itibaren yürürlüğe girecek ve her iki Hükümet tarafından tespit edilecek tarihe kadar yürürlükte kalacaktır.”

MADDE-8

Bu Anlaşma Birleşmiş Milletler nezdinde tescil edilecektir.

Türk ve İngiliz dillerinde, iki nüsha olarak, Ankara'da 12 Temmuz 1947 tarihinde yapılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına: Hasan Saka;

Birleşik Devletler Hükümeti adına: Edwin C. Wilson.

<i>Cumhurbaşkanlığına yazılan tezkerenin tarih ve numarası</i>	:	1 . IX . 1947 ve 1/240
<i>Bu kanunun ilânının Başbakanlığa bildirildiğine dair Cumhurbaşkanlığından gelen tezkerenin tarih ve numarası</i>	:	2 . IX . 1947 ve 4/764
<i>Bu kanunun görüşmelerini gösteren tutanakların cilt ve sayfa numaraları</i>	:	Cilt Sayfa 6 533,548,552:556,557 :560

PERŞEMBE
13
MART
3 4 7
18 KURUŞ

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZGA

Güzel Sanatlar Balosu
Ankara Palas
22.3.1947
Türk Tiyatro Müzesi Binası

TÜRKİYE ve YUNANİSTAN'A YARDIM YAPILMASI İÇİN

M. Truman 400 milyon dolar istedi

Başkan diyor ki:

Türkiye'nin bağımsız olarak bekasının ehemmiyeti büyüktür

"Birleşmiş Milletler Anayasasının baskı veya siyasi nüfuz gibi oyunlarla ihlali suretiyle bozulmasına müsaade edemeyiz ! ,,

M. Truman'ın 1946 yılında bir konuşma sırasında Amerika Cumhurbaşkanlığı M. Truman

Moskova Konferansında

Molotof, Potsdam kararının tatbik şeklini tenkidetti

Moskova Konferansında 733 katılımcıdan 678 si sözcüksüz, Molotof katılımcıların 1551 katılımcıdan oluşan toplantıda Molotof, Potsdam kararının tatbik şeklini tenkid etti.

Amerika'nın kararlı durumu

Prof. Nihat ERİM

Sev günde, birinci defa Amerika'da, "Dünya barışını sağlamak için Türkiye'ye yardım yapılmalıdır" şeklinde bir karar alınmıştır. Bu kararın alınması, Türkiye'nin bağımsız olarak bekasının ehemmiyetini büyük ölçüde göstermektedir. Bu kararın alınması, Türkiye'nin bağımsız olarak bekasının ehemmiyetini büyük ölçüde göstermektedir. Bu kararın alınması, Türkiye'nin bağımsız olarak bekasının ehemmiyetini büyük ölçüde göstermektedir.

"Bu ehemmiyetli anda Türkiye ve Yunanistan'a yardımdan kaçınarak olursak ihmalimiz bu - Yuk tepkileri olacaktır"

Belçika ile ticaret anlaşması

Dün Dışişleri Bakanlığında imza edildi

Belçika ile ticaret anlaşması dün Dışişleri Bakanlığında imzalandı. Anlaşma, Belçika ile Türkiye arasında imzalandı. Anlaşma, Belçika ile Türkiye arasında imzalandı.

Dil Kurumu'ndan Gl. Mac Arthur'e mesaj

Dil Kurumu, Gl. Mac Arthur'e mesaj gönderdi. Kurum, Gl. Mac Arthur'e mesaj gönderdi. Kurum, Gl. Mac Arthur'e mesaj gönderdi.

Sofya'daki hadise Fransa, elçisini geri çekiyor

Sofya'daki hadise Fransa, elçisini geri çekiyor. Fransa, Sofya'daki hadise nedeniyle elçisini geri çekti. Fransa, Sofya'daki hadise nedeniyle elçisini geri çekti.

